

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ

МАСТЕР РАД

ПРЕДМЕТ: ПРАВО ИЗВРШЕЊА КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА
ОБЛАСТ: КАТЕГОРИЗАЦИЈА УСТАНОВА ЗА ИЗВРШЕЊЕ
КАЗНЕ ЗАТВОРА

ТЕМА
ПРИВАТНИ ЗАТВОРИ

МЕНТОРКА:

Проф. др Миомира Костић

КАНДИДАТКИЊА:

Неда Савић

октобар, 2014, у Нишу

САДРЖАЈ

ДЕО ПРВИ

Увод.....	1
-----------	---

ДЕО ДРУГИ

ПРИВАТНИ ЗАТВОРИ – ЗАКОНОДАВСТВО И ПРАКСА

I

ИСТОРИЈАТ ПРИВАТНИХ ЗАТВОРА

1.Англоамерички правни простор.....	3
1.1.Настанак приватних затвора на подручју Велике Британије.....	3
1.2.Настанак приватних затвора на територији Сједињених Америчких Држава.....	6
1.3.Настанак приватних затвора на просторима Аустралије и Новог Зеланда.....	12
2.Појава приватних затвора у Јужној Африци.....	14
3.Настанак приватних затвора на подручју континенталне Европе.....	16
4.Појава приватних затвора у Јапану.....	17
5.Појава приватних затвора у Латинској Америци.....	19

II

ОСНИВАЊЕ И ФУНКЦИОНИСАЊЕ ПРИВАТНИХ ЗАТВОРА

1.Модел приватизације.....	21
1.1.Оснивање и функционисање приватних затвора у режиму потпуне приватизације.....	22
1.2.Оснивање и функционисање приватних затвора у полуприватизационом моделу.....	27
2.Приватне пенитенцијарне установе и компаније које њима управљају.....	30

III

КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРИВАТНИХ ЗАТВОРА

1.Предности приватних затвора.....	43
------------------------------------	----

1.1.Економске анализе предности приватних затвора.....	43
А.Трошкови изградње.....	43
Б.Трошкови радне снаге.....	46
В.Остали оперативни трошкови.....	49
Г.Укупна уштеда.....	50
1.2.Квалитет општих услова (режима) и услуга у приватним затворима.....	52
1.2.1.Успешно остварење сврхе казне затвора.....	59
1.3.Закључна разматрања о предностима приватних затвора.....	62
2.Недостаци приватних затвора.....	63
2.1.Изузеци од економске оправданости приватних затвора.....	63
2.2.Основна замерка затворској приватизацији – профит као примарни циљ.....	65
2.3.Експанзија затвореничке популације у Сједињеним Америчким Државама као резултат казнене политике.....	67
2.4.Лобирање, финансијска подршка политичким кампањама и корупција.....	69
2.5.Експлоатација радне снаге затвореника.....	72
2.6.Особље у приватним затворима – учестали откази и недовољна обука и искуство.....	74
2.7.Примедбе које се тичу лошег стања услова и ниског квалитета пружених услуга у приватним затворима.....	76
2.8.Рецидивизам и проблеми сигурности.....	78
2.9.Примери кршења људских права и права затвореника у приватним затворима.....	81
2.10.Проблем нетранспарентности.....	83
2.11.Закључна разматрања о недостацима приватних затвора.....	86

IV

ЉУДСКА ПРАВА И ПРАВА ЗАТВОРЕНИКА У ПРИВАТНИМ ЗАТВОРИМА

1.Заштита људских права и права затвореника у приватним затворима.....	87
--	----

V

ПОСЕБНЕ ГРУПЕ ЗАТВОРЕНИЧКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ У ПРИВАТНИМ ПЕНИТЕНЦИЈАРНИМ УСТАНОВАМА – -ИМИГРАНТИ И МАЛОЛЕТНИЦИ

1.Имигранти у приватним пенитенцијарним установама.....	95
2.Малолетници у приватним пенитенцијарним установама.....	97

VI
КРИТИКЕ И ПРЕДЛОЗИ У ВЕЗИ СА ЗАТВОРСКОМ ПРИВАТИЗАЦИЈОМ

1.Критички осврт на затворску приватизацију.....	103
2.Предлози за успешну затворску приватизацију.....	106

ДЕО ТРЕЋИ

Закључна разматрања.....	110
Прилози.....	113
Извори.....	121

*„Кажу да нико заиста не може упознати одређену нацију
уколико није био у њеним затворима.*

*О нацији не треба судити на основу тога како третира
највиши слој грађана, него на основу тога како третира онај најнижи.“*

Нелсон Мандела

ДЕО ПРВИ

УВОД

Приватизација затвора је веома актуелна тема. Она је подстицала бројне расправе на различитим друштвеним и државним нивоима, и била је предмет бројних истраживања и многих радова. Овакво стање присутно је и данас. Због тога су предмет овог рада приватни затвори и њихови различити облици и карактеристике, и разматрање тога који је од њих друштвено најкориснији.

Значај овог рада је у томе што су на један сажет, али комплетан начин обухваћени сви позитивни и негативни аспекти затворске приватизације, поткрепљени разноврсним примерима, што помаже закључивању шта је то било погрешно, а шта позитивно у успостављању једног оваквог система. Поред тога, у већини радова који су за тему имали приватизацију пенитенцијарних институција, акценат се стављао на приватне затворе америчког подручја, где су, уосталом, они најразвијенији и најзаступљенији. Међутим, иако су САД држава где се највише укрштају копча око пенитенцијарне приватизације, у овом раду поменути су и модели затворске приватизације у многим другим земљама, а што омогућава комплетнији увид у предности и недостатке оваквих система.

Ово нас доводи до циља с којим је спроведено ово теоријско истраживање, а то је формирање схватања како приватизација затвора може адекватније функционисати, имајући у виду искуства из различитих земаља, као и на који начин би се затворска приватизација могла успешно успоставити у оним земљама чији пенитенцијарни системи још увек нису доживели оваква искуства, као што је домаћи пенитенцијарни систем.

С тим циљем, хипотезе које ће се проверавати у овом раду биле би следеће:

-Главна хипотеза: Н1 – Приватизација у пенитенцијарним системима створила је многе противуречности и контроверзе које се тичу њених предности и недостатака, услед различитости приватизационих модела.

-Н2 - Профит је руководећи циљ приватних затвора, који због тога испољавају бројне недостатке, осим малог броја случајева где су профит и адекватно вршење пенитенцијарних услуга од стране приватног сектора успешно балансирани;

-Н3 - Законске регулативе казни утичу на попуњеност и профит приватних затвора;

-Н4 - У поређењу са затворима којима управља држава, приватни затвори показују одређене економске предности;

-Н5 - Приватни затвори су део привредног система земље;

-Н6 - Успостављање затворске приватизације увек је део буџетског планирања прихода и расхода на нивоу друштва;

-Н7 - Структура осуђеничке популације у приватним затворима показује одређене закономерности у погледу пола, расе и старости у поређењу са државним пенитенцијарним институцијама;

-Н8 - Приватни затвори утичу на повећан обим кршења људских права;

-Н9 - Постојање приватних затвора утиче на повећање корупције;

-Н10 - Приватни затвори доводе до повећања стопе рецидивизма;

-Н11 - У оним системима где се пенитенцијарна приватизација спроводи са балансом лукративног мотива и интереса затвореничке популације и друштвене заједнице, остварују се велики доприноси по друштво и државу;

-Н12 – Држава сноси сву одговорност за функционисање затворске приватизације, јер је једну суверену функцију пребацила на приватни сектор.

Методе које ће бити коришћене у овом теоријском истраживању јесу:

-Методе доказивања и оповргавања, прецизније:

-Индуктивна и дедуктивна метода;

-Аналитичко-синтетичка метода;

-Методе апстракције и конкретизације;

-Метода генерализације;

-Логичка метода.

Затим:

-Нормативни метод;

-Аксиолошки метод;

-Метода класификације;

-Метода компилације;

-Статистичка метода;

-Историјска метода;

-Компаративна метода;

-Упоредноправна метода;

-Каузална метода.

На почетку рада ће се пре свега размотрити историјат затворске приватизације у различитим правним подручјима, са акцентом на англосаксонско правно подручје, које има најдужу историју пенитенцијарне приватизације (I). Након тога, биће образложени основни модели затворске приватизације, оснивање и функционисање приватизованих пеналних установа у оквиру тих модела, као и врсте приватних пенитенцијарних установа и приватни субјекти који њима управљају или суделују у њиховом функционисању (II). Потом ће бити размотрени предности и недостаци приватних затвора са свих аспеката (III). Посебни део посвећен је људским правима и правима затворених лица, односно њиховој заштити у приватним пенитенцијарним системима, са нагласком на универзалне међународне документе о заштити ових права (IV). Такође, посебно се разматрају питање имиграната у приватним затворима и питање малолетних делинквената смештених у приватизованим пеналним институцијама, имајући у виду да се ради о специфичним категоријама затвореничке популације (V). Посебно ће бити образложени и критички осврт на затворску приватизацију, као и одређени предлози и решења која се тичу исте (VI). У кратком сажетку рада покушаћемо да изведемо одређене генералне закључке и одговоримо на постављене хипотезе.

ДЕО ДРУГИ

ПРИВАТНИ ЗАТВОРИ – ЗАКОНОДАВСТВО И ПРАКСА

I

ИСТОРИЈАТ ПРИВАТНИХ ЗАТВОРА

1. Англоамерички правни простор

1.1. Настанак приватних затвора на подручју Велике Британије

Иако појам приватних затвора преваходно асоцира на пенитенцијарни систем Сједињених Америчких Држава, колевком приватизације затворских институција сматра се Уједињено Краљевство.

Најранији период приватизације пенитенцијарних институција датира из XVIII века у Енглеској, када су затворе водили приватни „чувари“, зарађујући на смештајним таксама које су плаћали осуђеници (Shapiro, 2011, 10).

Почетком XIX века, прецизније, 1811. године, реформатор Цереми Бентам, присталица приватизованих казнених институција, представио је британској влади свој план о приватизацији затвора, који је влада одбила, верујући да управо држава има ексклузивно право на кажњавање и да ће управо држава најбоље руководити пенитенцијарним системима и спроводити успешну реформу затворског система (Pozen, 2003, 258).

У раном XIX веку држава је потпуно преузела вођење свих затворских институција (Pozen, 2003, 257). До периода када је у Великој Британији донет Закон о затворима (The Prisons Act), односно до 1877. године, затворима су управљале локалне власти у складу са својом месном надлежношћу (Pozen, 2003, 257). Међутим, након доношења овог акта уследила је централизација управљања пенитенцијарним установама на територији Енглеске и Велса, а којима је руководила Лондонска затворска комисија¹ (Pozen, 2003, 257).

Наставак и даљи развој приватизације овог сектора одложиће се до осамдесетих година XX века. У том периоду Велику Британију ће у приватизовању пенитенцијарних институција претећи Сједињене Америчке Државе, имајући у виду савремени модел приватизације затвора, базиран на уговорима склопљеним са владом.

Неизбежно је поменути узроке који су методично допринели ставу да је пенитенцијарном систему потребна извесна реформа, а да ће се најефикаснија реформа спровести управо путем приватизовања. Пре свега, када је револуција у Француској 1789. године изродила одређене правне стандарде и гаранције који су се тicali људских права и слобода, таква „либерална грозница“ је убрзо захватила Европу. Плод револуције била је

---

¹The London-based Prison Commission

промењена свест грађана и друштва о етици, хуманости, политици, људским правима и њиховој заштити, те се оваква ситуација неминовно одразила и на извршење казне затвора, која је постала највише изрицана казна, бацајући сенку на сурове санкције и до тада уобичајену тортуру и деградацију осуђеничке популације.

Овакво стање се методично, током XIX и XX века одразило на повећање затвореничке популације. Посебно је током XX века дошло до тзв. „prison boom“-а, односно пребукирања и препуњености затворских смештајних капацитета, а то се одражавало и на услове у којима су осуђеници и осуђенице издржавали своју затворску казну. Све ово је наводило на размишљање о некој врсти реформе, односно промене са циљем растерећења капацитета у пенитенцијарним установама. Овакав проблем се није појавио само на тлу Европе, већ је постао мање-више интернационални проблем.

Проблем пренасељености затвора јавио се још шездесетих година прошлог века, а овај проблем је посебно дошао до изражаја за време владе Маргарет Тачер током осамдесетих година (Кесић, 2010, 310). Премијерка Тачер окренула се неолиберализму, где је етатистички утицај смањен на минимум, док тржишни принципи диктирају економске односе у држави (Кокољ, 2005, 142). Комбиновани проблеми прекобројне осуђеничке популације и финансирања затворског система довели су до тога да се британска влада окрене приватизацији као могућем решењу проблема.

Посматрајући тај процес реприватизације затвора на територији Велике Британије, можемо уочити одређене фазе кроз које се исти развијао.

Најпре, посматрајући период између 1980. и 1990. године, може се уочити прогресивни политички став према приватизацији затвора, још пре него што је приватизација реално спроведена (Tanner, 2013, 5). У овом периоду дошло је до ширења политичке подршке приватизовању пенитенцијарних установа на територији Велике Британије (Tanner, 2013, 5). Приступило се истраживању ове проблематике, односно истраживању могућности приватизације путем закључења уговора британске владе са одговарајућим представницима приватног сектора, који би се међусобно надметали путем тендера (Tanner, 2013, 5).²

Важно је, међутим, напоменути да приватизација јавних услуга у Великој Британији, која се тиче институција за задржавање и затварање и сличних корективних завода, датира још из седамдесетих година прошлог века, када су приватни субјекти под уговором руководили институцијама за илегалне имигранте (Pozen, 2003, 259).

У марту 1987. године, након посете Сједињеним Америчким Државама и њеним приватним затворима, Доњи дом британског парламента (The House of Commons) и одељење британске владе надлежно за унутрашње послове (The Home Office Committee) изнели су препоруку да се спроведе „експеримент“ приватизације затворских институција (Pozen, 2003, 259). Тада су донета два документа, такозвани Green Papers, који су садржавали усвојене препоруке за приватизацију пенитенцијарних установа (Pozen, 2003,

---

² Истраживања од стране The Home Office Select Committee (Комитет одељења британске владе које се бави унутрашњим пословима, законском регулативом, имиграцијом), као и Института Адам Смит.

259). Остало је само још да се на легислативном нивоу омогући таква приватизација и да се иста реализује, што се десило већ 1991. године.

Период између 1990. и 1998. године одликује се легислативном активношћу која ће омогућити приватизовање затвора. Први акт у овом правцу донет је 1991. године и то је био Акт о кривичном правосуђу (The Criminal Justice Bill), који је регулисао приватизовање истражних затвора, односно омогућио да приватни субјекти оснивају и руководе истражним затворима (Tanner, 2013, 5). Међутим, већ наредне, 1992. године, уследило је доношење амандмана на овај закон, који је проширио приватизацију и на све остале затворе осим истражних (Tanner, 2013, 5). Како би се и постојећи државни затвори могли уступити на управљање приватним субјектима, 1993. године дошло је до усвајања још једног амандмана на овај акт, који би регулисао овакву процедуру (Pozen, 2003, 260).

Први приватни затвор у Великој Британији отворен је 1992. године у округу Волдс (Pozen, 2003, 260), у Источном Јоркширу, и то HM Prison Wolds³, од стране приватне компаније за пружање услуга обезбеђења G4S (Group 4 Securicor) (Grimwood, 2014, 1). Закључно са 1994. годином постојала су четири приватна затвора на територији Велике Британије (Tanner, 2013, 5). Затвор у Волдсу, као и два касније основана затвора у Блекенхарсту и Донкастеру, само су обухватили приватно управљање и руковођење затворима (Pozen, 2003, 260). Међутим, када је Затворска служба (The Prison Service) прихватила модел приватизације који је подразумевао и дизајн, изградњу, руковођење и финансирање приватних затвора од стране приватних компанија (DCMF method), односно након увођења Иницијативе о приватном финансирању (The Private Finance Initiative), могло је да се ангажовањем приватног капитала гради и управља новим приватним затвором (Pozen, 2003, 260). На овај начин могло је доћи до успостављања конкуренције између приватних компанија у области изградње и руковођења приватним затворима, а влада је очекивала да ће оваква пракса бити добродошла. Приликом закључивања ових уговора договорено је да земљиште остане у државном власништву, док приватни субјекти изнајмљују земљу и зграде за потребе затвора и то за период од 25, односно 20 година (Кокољ, 2005, 143).

Још један амандман на поменути закон усвојен је 1994. године, а он је омогућио приватизацију малолетничких институција и центара, од којих је основано шест (Кокољ, 2005, 143). Тако је Велика Британија имала легислативну основу за приватизацију готово свих корективних установа за различите категорије лица - имигранте, притворена лица, осуђена лица и малолетнике.

Иако се легислатива о приватним затворима примењује на подручју читаве Велике Британије (Кокољ, 2005, 143), 1996. године донет је посебан акт – Criminal Justice and Public Order Act – који се односио на приватизовање пенитенцијарних институција на територији Шкотске (Кесић, 2010, 312). Први приватни затвор отворен је у Шкотској 1999. године – Kilmarnock затвор (Кесић, 2010, 312). Важно је напоменути да је ово дуго био једини приватни затвор на територији Шкотске, имајући у виду да у овој земљи влада

---

³ Her Majesty Prison Wolds

другачија политичка струја по питању приватизације пенитенцијарних установа него у случају Енглеске и Велса, те је приватизовање затвора на овој територији мање-више обесхрабрено и означено као неефикасно по питању уштеде буџетских средстава и успешности корективних третмана (Кокољ, 2005, 143).

У периоду од 1998. до 2010. године долази до турбуленција у оквиру управљања затворима. Наиме, 2000. године први приватни затвори Buckley Hall и Bleckenhurst враћени су под окриље јавног сектора (Grimwood, 2014, 1). Враћање приватизованих затвора под јавну управу десило се пре свега из разлога што је јавни сектор надмашио приватне субјекте, односно приватне понуђаче, за склапање уговора са владом за приватизацију затвора (Tanner, 2013, 5).

Од 2010. до 2012. године поново долази до ширења конкуренције за управљање приватним затворима (Tanner, 2013, 5). У том периоду, тачније 2012. године, дошло је до успостављања приватне управе у до тада државном затвору у Бирмингему, који је тиме постао први британски приватни затвор који је из јавног прешао у приватни сектор (Tanner, 2013, 5). Такође, у овом периоду долази и до модификације модела приватизације, у смислу да се почињу закључивати уговори са клаузулама о бонусима за остварене резултате у управљању, као и клаузуле о пружању других пенитенцијарних услуга од стране приватних компанија (Tanner, 2013, 5).

Од октобра 2012. године до данас могу се уочити одређене промене које се тичу начина функционисања приватних затвора, с акцентом на пружање услуга рехабилитације затвореника и сличне услуге, као и још један круг враћања приватних затвора под крило државне управе (Tanner, 2013, 5). Први приватни затвор на територији Велике Британије - HM Prison Wolds - враћен је држави 2013. године (Grimwood, 2014, 1).

У Уједињеном Краљевству, на територији Енглеске и Велса, тренутно функционише четрнаест приватних затвора у којима је смештено 17% укупне затвореничке популације у Великој Британији (Grimwood, 2014, 1). Овим затворима руководе водеће компаније из сектора пружања услуга – G4S Justice Services, Serco Custodial Services и Sodexo Justice Services (Grimwood, 2014, 1).

1.2. Настанак приватних затвора на територији Сједињених Америчких Држава

Приватне пенитенцијарне институције у Америци данас представљају један од водећих сегмената приватног пословања на овом простору. Штавише, многе америчке компаније су *бизнис* приватних затвора прошириле и у другим деловима света. Настанак и развој приватних затвора у САД-у карактерише дуг период сазревања идеје, експеримената, легислативних реформи, као и смењивање модела и начина приватизације.

Претеча приватизације казних установа у Америци јесте уступање осуђеничког рада приватним субјектима. Током XIX века америчка влада је склапала уговоре са предузетницима о коришћењу рада осуђеника (Pozen, 2003, 257). Оваква пракса имала је и

легислативну основу, имајући у виду да су око 1800. године донети прописи који су омогућили закључивање уговора између влада и приватних субјеката о управљању затворима од стране приватног сектора (Кокољ, 2005, 139). Једни од првих затвора „уступљених“ на овај начин били су најпознатији затвори на тлу Америке – Синг Синг, Оубурн и државни затвор у Пенсилванији (Кокољ, 2005, 139). Прво уступање приватном субјекту потпуног управљања неком корективном институцијом десило се у савезној држави Кентаки 1825. године (Розен, 2003, 257).

Након завршетка Америчког грађанског рата 1865. године, експлоатација осуђеничког рада се наставила, посебно на југу земље, где је расизам, који је овде играо једну од кључних улога, био веома распрострањен. Превагу у структури америчке осуђеничке популације у том периоду су односили ослобођени робови, који су убрзо након ослобођења бивали оптуживани и затварани за минорна кривична дела или неиспуњење земљорадничких обавеза на поседима које су држали у закупу (Pelaez, 2014). „Ослобођени“ робови, сада затвореници у америчким државним затворима, уступани су приватним субјектима као радна снага за обављање различитих послова, од бербе памука, преко рада у рудницима, до ангажовања на изградњи објеката инфраструктуре, посебно железница (Pelaez, 2014).

Због велике стопе смртности у осуђеничкој популацији чији је рад уступан приватном сектору, оваква пракса је изазвала бројне проблеме. Управо због тога је 1887. године Конгрес у САД-у забранио најам радне снаге осуђеника (Shapiro, 2011, 10). Због великих протеста против приватног управљања пенитенцијарним установама, од почетка двадесетог века, свим затворима на територији САД-а руководила је држава (Shapiro, 2011, 10).

Управљање корективним установама од стране државних власти није стварало веће проблеме све до почетка осамдесетих година прошлог века. Наиме, због усвајања казних закона који су допринели масовном попуњавању капацитета у затворима, у САД-у је дошло до пренасељености пенитенцијарних институција и потребе оснивања нових завода.

Седамдесетих година XX века затвореничка популација у САД-у је бележила тренд константног раста, током осамдесетих је била удвостручена, а до деведесетих година је достигла повећање од 293% у односу на затвореничку популацију из 1972. године (Кесић, 2010, 308). Међутим, финансијски трошкови оснивања и управљања новим институцијама за тако велики број осуђеничке популације једноставно се буџетски нису исплатили. Због тога се осамдесетих година прошлог века постепено кренуло са експериментисањем са приватизацијом постојећих државних и оснивањем нових приватних затвора на америчком простору (The Correction's Documentary Project, sine anno).

Претеча савремене приватизације затвора у САД-у, још током шездесетих година прошлог века, било је приватизовање различитих центара и завода који су се бавили пружањем пенитенцијарних услуга образовања, медицине и исхране, програмима лечења болести зависности и слично (Кесић, 2010, 308). Потом су седамдесетих година уследиле

приватне „куће на пола пута“, где су се затвореници упућивали пре безусловног отпуста, а 1979. године отворени су први приватни заводи за смештај ухапшених имиграната, и то склапањем уговора приватних субјеката са Службом за имиграцију и питања држављанства (The Immigration and Naturalization Service) (Pozen, 2003, 258).

За време председника Ричарда Никсона (1969 – 1974) у САД-у је отпочела легислативна реформа позната као „рат дрогама“ и „ред и закон“ (Shapiro, 2011, 10). Плод такве акције било је доношење ригорозних кривичних закона који су поспешивали прекомерно изрицање казне затвора. То су следећи прописи:

-Закони о обавезном минималном кажњавању (Mandatory minimum sentencing laws) – овакви прописи обавезују судије да изричу дуге казне затвора чак иако би се мањом казном затвора или неком алтернативом затворској казни постигла сврха кажњавања (Shapiro, 2011, 10).

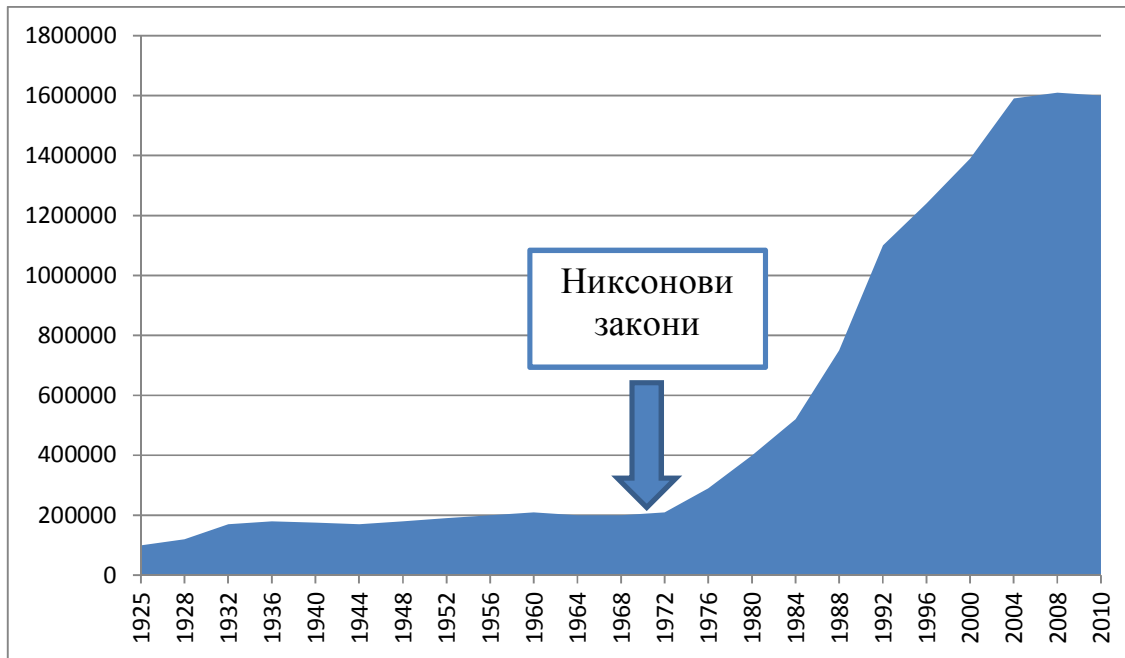
-Правило осуде за три кривична дела (Three strikes laws) – ови прописи подразумевају ситуацију да лицу осуђеном за било која три кривична дела обавезно бива одређена веома дуга казна затвора (Shapiro, 2011, 11; Ковачевић, 2012, 197). Овакви прописи су довели до тога да лицима која су извршила најмање три багателна или минорна кривична дела буде изречена казна затвора која би по свом трајању одговарала казни за најтежа кривична дела, као што је убиство или силовање. Shapiro наводи пример да је човеку који је оптужен за крађу штапова за голф, у складу са овим прописима, била изречена казна затвора од 25 година до доживотне казне затвора (Shapiro, 2011, 11).

-Казнени закони (Truth in sentencing laws) који онемогућавају затвореничкој популацији да након рехабилитације или поправљања добију условни отпуст, или онемогућавају примењивање пробаације, већ уместо тога осуђеници морају да издрже пуну казну затвора (Shapiro, 2011, 10).

Овакви казнени закони су природно довели до препуњености капацитета у заводима широм Америке. Пошто се буџетски систем није могао изборити са одржавањем толиког пенитенцијарног механизма, који је захтевао хитно проширење, политичари су се окренули приватизацији. Важно је напоменути да ће ови исти и слични прописи касније допринети и повећању и одржању популације у приватним затворима, чиме ће политички лоби и финансирање кампања од стране приватних пенитенцијарних корпорација, а неретко и корупција на овом нивоу, играти пресудну улогу у остварењу профита ових субјеката, који ће зависити од прилива затвореничке популације.

У наредној табели можемо видети како су казнени прописи донети за време Никсоновог мандата утицали на повећање броја затвореничке популације у САД-у. Подаци обухватају затвореничку популацију у периоду од 1925. до 2010. године.

Табела 1: Повећање затвореничке популације након Никсонових закона. Извор: *Prison and Punishment, The Underviews Progressive Review, 2013.*

Приватизација затвора је активно отпочела за време председника Роналда Регана (Pelaez, 2014). Реган се залагао за ефикасност владиних служби, смањење трошкова снабдевања истих, и активно смањење буџетског дефицита и повећање бруто друштвеног производа (Sellers, 1993, 14). Руководећи се овим принципима, влада је одлучила да се области одређених услуга уступе приватном сектору, како би се ослободио притисак на буџет. Између осталог, овде је била укључена и приватизација затвора, за коју се сматрало да ће допринети повећању ефикасности на нивоу пенитенцијарног система, имајући у виду пребукираност државних затвора, и да ће растеретити пореске обвезнике и буџет, а тако посредно допринети и економском развоју земље (Sellers, 1993, 17).

Међу компанијама које су пословале у сектору пружања пенитенцијарних услуга, у периоду након 1980. године, истицале су се Америчка корективна корпорација (Corrections Corporation of America - CCA) и Вокенхат корективна корпорација (Wackenhut Corrections Corporation), од 2003. године позната као The GEO group (Кесић, 2010, 309; Price, Morris, 2012, 16; The GEO Group, Inc, 2014).

CCA је основана у савеној држави Тенеси, у Нешвилу, 1983. године (Кесић, 2010, 309; Price, Morris, 2012, 16), од стране Томаса Бислија (Thomas Beasley), републиканског активисте у Тенесију, а била је политички и финансијски подржана од стране Џека Месија (Jack Massey), који је такође пружао подршку познатим компанијама Kentucky Fried Chicken и Hospital Corporation of America (Price, Morris, 2012, 17), и била је прва приватна корпорација која је вршила и грађење објеката приватних затвора и руковођење истим

(Кесић, 2010, 309). Друга велика компанија, WCC, основана је 1987. године у савезној држави Флориди, у Корал Гејблсу, а у периоду оснивања обављала је послове обезбеђења (Кесић, 2010, 309).

Први федерални уговор о управљању неким заводом ССА компанија је закључила новембра 1983. године, а у питању је био завод за имигранте у Тексасу (The Corrections Corporation of America, 2014).

Годину дана након оснивања, 1984. године, Америчка корективна корпорација је закључила уговор с америчком владом о управљању затвором у Тенесију, у округу Хамилтон (Cheung, 2004, 1; Price, Morris, 2012, 16), а у питању је био завод за малолетнике Tall Trees, са смештајним капацитетом од 63 кревета (The Corrections Corporation of America, 2014). Тиме је овај уговор постао први уговор у САД-у којим је омогућено да један субјект из приватног сектора потпуно самостално управља једним затвором (Cheung, 2004, 1).

Исте године, у априлу, компанија отвара прву корективну установу у Хјустону, Тексас - Houston Processing Center, и ово је био први случај да нека компанија у свету изгради и потом управља неком пенитенцијарном институцијом (The Corrections Corporation of America, 2014). Октобра исте године, компанија преузима управљање и над још једном корективном установом у Тенесију (www.cca.com, 2014).

Наредне године, 1985, ова компанија је понудила влади државе Тенеси да управља целокупним пенитенцијарним системом у овој држави (Cheung, 2004, 1; Price, Morris, 2012, 17). Цена овог уговора износила је 200 милиона долара (Cheung, 2004, 1; Price, Morris, 2012, 17). Међутим, понуда је одбијена услед великог протеста јавних службеника у Тенесију, као и због неповерења владе да ће оваква акција омогућити нормално вођење пенитенцијарног система (Cheung, 2004, 1).

ССА је убрзо по закључењу уговора за први приватни затвор 1983. године и отварања затвора у Хјустону (Кокољ, 2005, 140), преузела и управљање затвора у Кентакију 1985. године (Price, Morris, 2012, 28).

Године 1986. корпорација је добила акредитацију од стране Америчке корективне асоцијације (American Correctional Association – АСА), чиме је њено пословање прихваћено као ефикасно на пољу пружања заводских услуга (The Corrections Corporation of America, 2014).

Маја месеца исте године компанија је отворила своју прву приватну институцију за малолетне делинквенте у округу Шелби у Тенесију - Shelby Training Center (The Corrections Corporation of America, 2014). Прву установу за осуђенице (New Mexico Women's Correctional Facility) ССА је основала у Њу Мексику јуна 1989. године, и то је био први завод за жене у Америци којим је руководила приватна компанија (The Corrections Corporation of America, 2014). Први приватни завод са средњим степеном обезбеђења на америчком тлу (Winn Correctional Center) корпорација је основала 1990. године у савезној држави Луизијана (The Corrections Corporation of America, 2014), а први затвор са максималним обезбеђењем који је путем приватизације дошао под управу ове

компаније био је затвор у Канзасу Leavenworth 1992. године (Кесић, 2010, 309; The Corrections Corporation of America, 2014).

Од 1990. године до данас компанија је постепено ширила своје пословање, отварајући нове заводе сваке године, а тренутно управља са преко 60 заводских институција (The Corrections Corporation of America, 2014).

Друга водећа пенитенцијарна корпорација на америчком тлу, Wackenhut Corrections Corporation, касније GEO Group, датира још из 1954. године, када је основана као приватна детективска агенција - Special Agent Investigators, Inc, од стране бившег агента FBI (Federal Bureau of Investigations), Џорџа Вокенхата (George R. Wackenhut) и тројице његових бивших колега, у Мајамију, на Флориди (Funding Universe, 2014).

Компанија је закључила први уговор о изградњи и управљању заводом за имигранте 1987. године у Колораду (Immigration and Naturalization Service Detention Center) и тиме отпочела своје пословање са пенитенцијарним заводима и центрима (Funding Universe, 2014).

Од 1987. године, када је почела да се бави управљањем приватним затворима, компанија је експанзивно кренула да шири своје пословање у овом сектору (Funding Universe, 2014). Те исте године од стране ове компаније отворена су и два завода са по 500 кревета у Тексасу (Funding Universe, 2014).

До 1994. године, корпорација је пословала у шест америчких савезних држава, као и на просторима Порторика, Аустралије и Енглеске (Funding Universe, 2014).

Године 1997. компанија је отворила завод Taft (Taft Correctional Institution – TCI) у Калифорнији, једну од највећих приватних затворских установа, са смештајним капацитетом од 2.048 кревета (The GEO Group, 2014).

Наредне године у савезној држави Јужна Флорида, компанија је преузела управљање психијатријском болницом, што је био први случај да приватни субјект управља једном оваквом институцијом у Америци (The GEO Group, 2014).

Године 1999. компанија проширује тржиште тиме што преузима управљање корективним заводом у Јужној Африци (South African Custodial Services - SACS) и потом закључује двадесетпетогодишњи уговор с јужноафричком владом за изградњу и руковођење првим приватним затвором у Јужној Африци - The Kutama Sinthumule Correctional Centre (The GEO Group, 2014).

До промене у структури власништва ове компаније долази 2002. године, када данска компанија која се бави пословима обезбеђења - Group 4 Falck, купује већинско власништво Wackenhut Correctional Corporation (Funding Universe, 2014; Group 4 Securior, 2014). Наредне године, 2003. компанија откупљује своје акције, постаје независна корпорација и званично мења пословно име у The GEO Group, Inc. (GEO) (The GEO Group, 2014). Данас ова компанија управља са 98 институција, од којих су многе у њеном искључивом власништву, а исте се налазе на просторима САД-а, Велике Британије, Аустралије и Јужне Африке (The GEO Group, 2014).

Још једна од водећих корективних корпорација у Америци јесте Cornell Companies,

која је 1991. године отворила заводе у Масачусетсу и Род Ајланду (Fitts, 2006). Ова компанија је 1994. године купила фирму Eclectic Communications, која је управљала са 11 установа познатим као „куће на пола пута“ у Калифорнији (Fitts, 2006). The GEO Group корпорација је 2010. године купила део Cornell Companies, тако да је данас ова компанија у комбинованом власништву које дели са компанијом The GEO Group, а располаже са смештајним капацитетом од око 78.000 кревета (The GEO Group, 2014).

О поменутих магнатима у свету приватних пенитенцијарних завода, њиховим моделима пословања и начинима функционисања, структури и финансијском и пенолошком профилу биће више речи у даљем делу рада.

1.3. Настанак приватних затвора на просторима Аустралије и Новог Зеланда

Аустралија и Нови Зеланд су отпочели приватизовање казних установа око деценију касније него САД и Велика Британија. Суочене са сличним проблемима који се тичу кризе пенитенцијарног система, на пенолошком и економском нивоу, и ове две територије су, као и Велика Британија, следиле амерички пример (Trivedi, 2013).

Аустралија се, као и њене претходнице у приватизацији затвора, нашла усред кризе затворског система услед пребукираности постојећих капацитета. У периоду од двадесетак година, од 1970. до 1990. године, затворска популација у Аустралији је достигла повећање за око 35% (Кокољ, 2005, 146). Слабо управљање препуњеним затворским системом довело је до опадања квалитета пружања услуга у заводима, као и до великог пораста насиља и побуна у затвореничкој популацији (Кесић, 2010, 312). Такође, крајем осамдесетих и почетком деведесетих година XX века, многе аустралијске државе суочавале су се са дефицитом буџета и фискалном кризом, тако да је неизбежно фискална политика водила ка томе да се одређени трошкови буџета отпишу или смање (Кокољ, 2005, 146). У том светлу, један од проблема буџета о коме се расправљало биле су и казнене установе, а једно од решења била је управо приватизација истих (Кокољ, 2005, 146).

Прва аустралијска држава, која је, вођена наведеним политичким проблемима, приступила реформи пенитенцијарног система у правцу приватизације, била је држава Квинсленд (Кесић, 2010, 312). Први затвор у овој држави чије је управљање поверено приватном сектору био је казни завод у Боралону код Бризбејна, а чије је управљање од стране приватног сектора отпочело јануара 1990. године (Harding, 1992, 1).

Од различитих модела приватизације, о којима ће бити речи у даљем делу рада, држава Квинсленд је у погледу првог приватног затвора на територији Аустралије оптирала модел где држава гради, а приватни субјект управља. Наиме, зграда завода у Боралону изграђена је од стране Комисије Квинсленда за корективне услуге (Queensland Corrective Services Commission – QCSC), а путем уговора предата на управљање Корекционој компанији Аустралије (The Corrections Company of Australia – CCA) (Harding,

1992, 1). Цена коју је држава платила за изградњу и оспособљавање овог објекта са смештајним капацитетом од 244 кревета и средњим степеном обезбеђења, износила је 22 милиона аустралијских долара (Harding, 1992, 1; Кесић, 2010, 312). Компанијом The Corrections Company of Australia, која је са владом Квинсленда закључила уговор о управљању овим заводом, управљала је и водећа корекциона корпорација из Америке – The Corrections Corporation of America, која је власништво над овим аустралијским магнатом делила са још две аустралијске корпорације – The John Holland Construction Group и Wormald's Security Ltd. (Harding, 1992, 1).

Као што можемо приметити, америчка приватизација корективних установа није имала утицаја само на почетак исте праксе на аустралијском простору, већ је такође утицала и на начин управљања приватним заводима у Аустралији, било путем удруживања са домаћим компанијама, било самостално.

Пример реформе и приватизације казних завода у Квинсленду убрзо су примениле и друге аустралијске државе, пре свега Нови Јужни Велс, Викторија и Јужна Аустралија (Harding, 1992, 1,2; Кокољ, 2005, 145).

У држави Нови Јужни Велс први приватни затвор – Junee prison – са местима за 600 осуђеника, отворен је 1993. године (Harding, 1992, 1). Овде је држава усвојила такав модел приватизације где држава плаћа приватном субјекту за пружене услуге, док сам приватни субјект финансира пројектовање и изградњу објекта (Harding, 1992, 1). Међутим, како наводи Harding, ово није модел приватизације који би испољио најадекватније резултате (Harding, 1998, 3). Уколико држава и даље финансијски одговара за целокупну управу затвора, олакшице које би требало да се испоље на пољу буџета су минималне. Изградњу овог објекта обавила је компанија Australian Correctional Management Ltd, а која је у власништву три субјекта: америчке компаније The Wackenhut Corporation of Texas, ADT Correctional Services Ltd (која је огранак компаније Wackenhut у Аустралији) и аустралијске фирме The Thiess construction group (Harding, 1992, 1).

Први приватни затвор у аустралијској држави Викторији био је затвор Fulham, а чије је управљање поверено истој компанији 1995. године (Кесић, 2010, 313). Приватизација казних завода је, иначе, у овој држави добила легислативну основу тек 1993. године, када је усвојен закон Contract Management Act, који је исту омогућавао (Кесић, 2010, 313). Овде је основан и први приватни затвор за осуђенице на аустралијском континенту (Кокољ, 2005, 146).

У држави Западна Аустралија процес приватизације је текао различито од већ прихваћених модела приватизовања у осталим аустралијским земљама, те је тако овде дуго био прихваћен само приватизовани рад осуђеника путем уговора с компанијама из сектора индустрије (Кокољ, 2005, 146).

Приватизација затвора на Новом Зеланду дуго је била и још увек је предмет различитих дебата и расправа. Први приватни затвор на овом простору - The Auckland Central Remand Prison – у Маунт Едену у Окланду, отворен је тек 1999. године, када је уступљен на управљање компанији Australasian Correctional Management (Clayworth, 2012,

1). Када је исте године на изборима однела победу Радничка партија, приватизација затвора је била обустављена, а овај затвор је враћен државној управи 2005. године (Clayworth, 2012, 1). Међутим, 2008. године одобрен је нови циклус приватизације, тако да је 2011. године овај затвор поново уступљен на управљање једном приватном субјекту, овога пута компанији Serco Pacific из Велике Британије, а најављено је и отварање нових приватних затвора (Clayworth, 2012, 1).

Иако је процес приватизације пенитенцијарних установа на просторима Аустралије и Новог Зеланда отпочео знатно касније него што је то случај са САД-ом и Великом Британијом, ове две земље имају највећи проценат осуђеничке популације смештене у приватним затворима, посматрано на светском нивоу. Наиме, само у Аустралији, осуђеничка популација у приватним затворима износи око петину укупне осуђеничке популације – 19%, а на Новом Зеланду 11% (Bullimore, 2009; Mason, 2013, 4; Penter, 2014). Само у држави Викторији тај проценат износи чак 33 (Mason, 2013, 4).

Дакле, иако су Сједињене Америчке Државе те које имају највише затвореничке популације у приватним заводима, око 8%, у Аустралији, која има мањи број затвореника у приватним затворима него САД, тај је проценат далеко већи (Penter, 2014).

Овакво стање доводи до закључка да је Аустралија простор с највећом стопом приватизације казних завода на свету. Међутим, мора се имати у виду и да највећи део те приватизације отпада на центре и заводе за илегалне имигранте, као што је уосталом у структури приватних завода и у САД-у, али је на простору Аустралије пенитенцијарни систем за имигранте потпуно у рукама приватног сектора (Mason, 2013, 5). Са постојећом политичком климом која води приватизацију завода на простору Новог Зеланда и Аустралије, могу се оправдано очекивати даљи таласи приватизације у будућности.

2. Појава приватних затвора у Јужној Африци

Јужна Африка се није издвојила од осталих земаља по питању прекобројне осуђеничке популације. Штавише, овде је тај проблем постао далеко израженији, посебно након стицања независности Јужноафричке Републике 1961. године, када се нагло повећала стопа криминалитета (Кокољ, 2005, 144). Након многих истраживања на овом пољу и бројних расправа у политичким круговима, Јужноафричка Република је одлучила да се за решење проблема прекобројне осуђеничке популације угледа на земље англосаксонског подручја, посебно Велику Британију, чија је бивша колонија (Goyer, 2001).

Први планови за приватизацију завода појавили су се око 1997. године (Mason, 2013, 9). На легислативном нивоу приватизација казних установа је омогућена наредне, 1998. године, усвајањем амандмана на закон The Correctional Services Act, који је детаљно регулисао сва питања приватизације завода и функционисања истих (du Plessis, 2012, 2).

Прва два приватна затвора на подручју Јужне Африке, с максималним степеном

обезбеђења, отворена су 2000. године (du Plessis, 2012, 6). У питању су били затвори Kutama-Sinthumule Correctional Centre у граду Луис Тричард (Louis Thrichardt) у провинцији Лимпопо и Mangaung Maximum Security Correctional Centre у Блумфонтејну (Bloemfontein) у покрајини Фри Стејт (du Plessis, 2012, 6; Mason, 2013, 9).

Први затвор у Блумфонтејну је изграђен са смештајним капацитетом од 2.928 кревета, а уговор за овај завод закључен је са данском компанијом G4S, у том периоду Group 4, која је купила јужноафричку приватну компанију за пружање заводских услуга (du Plessis, 2012, 6; Mason, 2013, 9). Други по реду приватни затвор у Јужноафричкој Републици - Kutama-Sinthumule Correctional Centre – је обезбеђивао места за 3.024 осуђеника, а поверен је на управљање конзорцијуму The GEO Group (тада Wackenhut Correctional Corporation) и South African Custodial Management (du Plessis, 2012, 6; Mason, 2013, 9).

Ова два затвора на јужноафричком подручју су донекле специфична по питању структуре и управе. У питању је модел приватизације где се приватни и јавни сектор удружују, назван Public-Private Partnership – PPP (du Plessis, 2012, 4). Законска регулатива која уређује ову материју је садржана у закону The Public Finance Management Act, донетом 1999. године и у прописима министарства финансија (Treasury Regulation 16) (du Plessis, 2012, 5). Према овим прописима, то је такав модел приватизације где приватни субјект обавља одређену јавну функцију на основу уговора са владом, користећи понекад и поседе и зграде у државној својини, али мора самостално обезбедити инфраструктурне објекте (du Plessis, 2012, 4). Приватни субјект је плаћен од стране владе за управљање заводом, а подлеже и њеној контроли (du Plessis, 2012, 3,5).

У конкретном случају ова два прва приватна затвора, закључени су уговори за период од 25 година, где су наведене приватне корпорације биле у обавези да изврше дизајн и изградњу завода, а затим и да врше финансирање и управљање истим, са могућношћу да се касније уступе владином департману за корективне услуге (The Department of Correctional Services) (du Plessis, 2012, 6). Такође, према слову уговора, ови затвори нису смели бити пребукирани (du Plessis, 2012, 7).

Убрзо након оснивања ови заводи су потпуно испунили своје капацитете, тако да су до 2004. године представљали 3% укупне затвореничке популације у Јужној Африци, имајући у виду да су ово два највећа завода на овом простору (Dissel & Ellis, 2002, 6; Mason, 2013, 9).

Приватизација завода још једном је легислативно подржана 2005. године, када је влада усвојила акт White Paper on Corrections (du Plessis, 2012, 2). Од тог периода поново су се почеле активно водити расправе о даљој приватизацији затвора у Јужној Африци. Најављено је оснивање четири нова затвора, првобитно 2002. године, а касније 2006. године, с капацитетом за око 3.000 затвореника, међутим, услови под којима ће исти бити основани и њихов начин функционисања нису објављени (Creamer, 2011; du Plessis, 2012, 9). Тендер за приватне субјекте који би извршили изградњу а потом управљали овим заводима, који је расписан 2008. године, није успео, захваљујући политици министарке

Департмана за корективне услуге, Nosiviwe Mapisa-Nqakula (Creamer, 2011).

Тренутно стање приватизације завода у Јужној Африци до данас је остало непромењено, а према подацима из 2011. године, затвореничка популација у два приватна затвора износи 3-4% укупне затвореничке популације у земљи (Mason, 2013, 9).

3. Настанак приватних затвора на подручју континенталне Европе

Посматрајући читав европски простор, може се приметити да је Велика Британија једина земља у којој постоји законодавна основа за приватизацију казних завода у правом смислу речи (EUROFEDOP, 2010, 2). На подручју континенталне Европе, међутим, приватизација завода извршена је кроз јавно-приватни или полуприватни режим (EUROFEDOP, 2010, 2).

Пионир у Западној Европи у увођењу полуприватизације казних завода била је Француска (EUROFEDOP, 2010, 2). Овај процес је започео још 1986. године, посетом француског министра правде Саландона Сједињеним Америчким Државама (Кокољ, 2005, 144). Убрзо након ове посете, 1987. године, планирана је реализација „Програма 13.000“ („Programme 13.000“), који је требало да буде спроведен тако што ће смештајни капацитет за 13.000 осуђеника бити обезбеђен и вођен од стране приватних субјеката, по угледу на амерички модел (Cabral & Saussier, 2012, 14). Међутим, француска влада је дошла до закључка да овакав модел приватизације не би био адекватан, те је усвојила модел полуприватизације или „хибридне управе“ (gestion mixte) (Cabral & Saussier, 2012, 14).

Овакав режим подразумева да су управа затвором и његово обезбеђење и даље поверени државним службеницима, док је приватни сектор задужен за изградњу заводских објеката и пружање различитих услуга у оквиру затвора (EUROFEDOP, 2010, 2; Cabral & Saussier, 2012, 14; Mason, 2013, 3). Почетак реализације овог плана представља усвајање закона који би омогућио приватизацију, што је учињено доношењем „Саландоновог закона“ (The Chalandon law), јуна 1987. године (Dufresne, 2010).

Први француски затвор уређен по овом полуприватном режиму, или полуприватни затвор (prison semi-privees) (Кокољ, 2005, 145) отворен је 1990. године (Cabral & Saussier, 2012, 15). Остали полуприватни затвори у Француској оснивани су углавном у првим годинама XXI века (Cabral & Saussier, 2012, 15), а један од разлога за њихово експанзивно оснивање у том периоду било је и доношење новог закона о правосуђу 2002. године (Dufresne, 2010). Овај акт је обухватао и модернизовање затворске инфраструктуре, подразумевајући под тим отварање нових смештајних капацитета за 13.200 осуђеника по цени од 1.4 милијарди евра (Dufresne, 2010). Закон је утврдио шта конкретно подразумева модел полуприватизације, односно у каквом режиму је обављање појединих функција у оквиру вођења затвора. У акту је било предвиђено да управљање затвором спада у надлежност јавног сектора, конкретно у надлежност Јавне службе за пенитенцијарне институције (The Service Publique Penitentiaire) (Кокољ, 2005, 145), док је пружање свих

осталих сервиса који не спадају у суверене државне функције могло бити поверено приватним субјектима (Dufresne, 2010).

До 2007. године, у овим полуприватизованим затворима налазило се чак 30% затвореничке популације у Француској (Cabral & Saussier, 2012, 15), а до 2010. године овај проценат се попео на 36, обухватајући затвореничку популацију у 40 оваквих завода на територији Француске (Cabral & Saussier, 2012, 15). Те исте године, најављен је нови план приватизације који је подразумевао да до краја 2012. године половина укупне осуђеничке популације у Француској буде смештена у затворе који потпадају под неки модел јавно-приватне или полуприватне управе (Cabral & Saussier, 2012, 15).

Идентични модел полуприватизације постоји и у Белгији од 1993. године (Кокољ, 2005, 145).

У Немачкој, уговор за први приватни затвор - The Hünfeld Juvenile Correctional Facility - закључен је 2004. године у покрајини - држави Хесе (Hesse) (Warnecke, 2007; Mason, 2013, 3; Serco Custodial Services, 2014). Овде је такође на неки начин примењен француски модел полуприватизације, с обзиром на чињеницу да немачки Устав изричито забрањује да се било која званична државна функција повери на обављање приватном сектору (Warnecke, 2007). Уговор за овај први полуприватизовани казнени завод у Немачкој, намењен малолетним делинквентима, закључен је између Министарства правде државе Хесе и британске компаније Serco Group Plc. на период од пет година (Sassen, 2014, 70; www.serco.com, 2014). До 2010. године Немачка је имала два оваква завода – у држави Хесе и у држави Саксонија-Анхалт (EUROFEDOP, 2010, 2).

У Мађарској је приватизација затвора такође започела 2004. године, у виду плана да се отворе две институције којима ће бити руковођено у јавно-приватном режиму (Csapodi, 2008, 4). Са изградњом првог таквог завода, са смештајним капацитетом за 700 осуђеника започето је 2005. године, а убрзо је уследило и планирање изградње другог завода за 2007. годину (Sassen, 2014, 69).

Од осталих земаља континенталне Европе које су се, такође у првој деценији XXI века, у неком облику сусреле са затворском приватизацијом помињу се Швајцарска, Холандија, Италија, а на Балкану Грчка и Бугарска (EUROFEDOP, 2010, 2).

4. Појава приватних затвора у Јапану

Пре експериментисања са било каквом врстом приватизације казних установа на домаћем тлу, Јапан је подробно изучавао примере истих на англоамеричком подручју и подручју континенталне Европе (Leighton, 2014a, 4). Како би се успоставила законодавна основа за приватизовање завода, 1999. године у Јапану је усвојен закон The Act on Promotion of Private Finance Initiative (Leighton, 2014a, 4). Овај акт се односи на управљање и побољшање тзв. „друштвене инфраструктуре“, што би значило да акценат ставља на рехабилитацију осуђеника и отварање приватних центара и завода за ресоцијализацију,

више него што је отворен за приватизовање класичних казнених установа (Leighton, 2014a, 4).

Специфичност приватизације у Јапану, поред тога, јесте комбиновано вођење корективних установа. Ово значи да неколико приватних субјеката обезбеђују различите услуге у заводу, док је целокупна управа обједињена у јавном сектору (Leighton, 2014a, 4).

У приватном сектору који обезбеђује неке од ових услуга, у пословима архитектуре, грађевинарства и инжењеринга издваја се јапанска приватна фирма Obayashi Corp, која обезбеђује изградњу објеката али и корективне третмане и програме за осуђенике, док се остали приватни субјекти баве пословима обезбеђења завода, исхраном осуђеника, одржавањем и слично, док је целокупна управа под будним оком државе (Leighton, 2014a, 4).

Први јапански приватни затвор, Mine Rehabilitation Centre, са смештајним капацитетом за 500 осуђеника и 500 осуђеница, основан је 2007. године у региону Јамагучи (Yamaguchi) (Kimura, 2008; Prison Watch Public Association, 2008). Убрзо након тога у Јапану су отворена још три таква завода (Mason, 2013, 3). Ова четири приватна рехабилитациона центра намењена су пре свега примарним осуђеницима (Mason, 2013, 3).

У Источном Јапану први приватни затвор, други по оснивању, био је Kitsuregawa Rehabilitation Centre у Сакури, у региону Точиги (Tochigi) (Prison Watch Public Association, 2008). Затвор у Сакури је обезбеђивао смештајни капацитет за око 2.000 затвореника, а структура осуђеничке популације креирана је тако да ниједан затвореник није осуђен на казну затвора дужу од 8 година (Prison Watch Public Association, 2008). Након тога отворен је и завод у Какогави у региону Хјого (Hyogo).

Један од тренутно четири приватна завода, односно рехабилитациона центра, у Јапану јесте и савремени високотехнолошки рехабилитациони центар Shimane Asahi у региону Шиман (Shimane), са смештајним капацитетом за 2.000 осуђеника (Kimura, 2008; Leighton, 2014a, 3,5). Према класификацији казнених установа у Јапану, које се обележавају категоријама А и Б, завод у Шиману је затвор А категорије са слабијим степеном обезбеђења (Leighton, 2014a, 5). Овај рехабилитациони центар је такође уређен по принципу јавно-приватног партнерства, као и остали приватни корективни заводи у Јапану (Shimane Asahi Rehabilitation Program Center, 2014). Управи затвора поверена је и затворска болница у овом округу (Shimane Asahi Rehabilitation Program Center, 2014).

Модерни модел приватизације овог завода и само његово савремено и умногоне специфично управљање његови оснивачи означили су као „модел затвора за будућих 50 година“, истичући тиме бенефит који оваква свеобухватна реформа може испољити по пенитенцијарни систем не само Јапана, него и земаља које би следиле јапански пример (Leighton, 2014a, 5; Shimane Asahi Rehabilitation Program Center, 2014).

Оснивање завода у Шиману, као најнапреднијег приватног завода у Јапану и у свету уопште, сведочи о томе колико је Јапан комбиновао и уложио знање, технологију и техничке и педагошке иновације како би створио најадекватнији модел приватизације корективних установа. О овој институцији, њеном функционисању и специфичним

карактеристикама биће речи у даљем делу рада.

5. Појава приватних затвора у Латинској Америци

Земље Латинске Америке од осамдесетих година XX века суочавају се са пребукираношћу затворских капацитета, а још више с превеликом стопом криминалитета у самим затворима, које карактеришу сурови услови издржавања казне и велика стопа насиља и бекстава, а неретко и проблеми са затворским бандама (*A Journey into Hell*, *The Economist*, 2012). Због наведених проблема, као и због чињенице да решење истих изискује превелике трошкове за државу, и земље Латинске Америке окренуле су се приватним субјектима, али и непрофитним организацијама и религијским групама које би водиле корективне установе (*Locking in the Best Price*, *The Economist*, 2007).

У Латинској Америци приватизација затвора није прихваћена у многим земљама, међутим, актуелно је истраживање ове могућности у готово свим државама Средње и Јужне Америке. Државе где је поверавање управљања затворима приватном сектору доста заступљено јесу Чиле, Перу и Бразил (*Locking in the Best Price*, *The Economist*, 2007; Mason, 2013, 9).

Прва јужноамеричка држава која је искусила затворску приватизацију била је Чиле, 2003. године, када је најављена потпуна приватизација казних завода (Mason, 2013, 9). Прва три приватна затвора у овој земљи отворена су 2005. године (Human Rights Advocates, 2012, 3). Приватни затвори у Чилеу организовани су по европском принципу полуприватизације, тако да се ни ова земља, иако у близини САД-а, није угледала на амерички модел приватизације (*Locking in the Best Price*, *The Economist*, 2007). Чињеница да је Чиле била прва јужноамеричка земља која је поверила одређене делатности у заводу приватном сектору не изненађује, када се узме у обзир да је Чиле земља Јужне Америке с највећом стопом затвореничке популације, са 240 осуђених на 100.000 људи (Human Rights Advocates, 2012, 3).

У Перуу, с друге стране, појава приватних затвора десила се недавно, 2010. године, а многе друге земље Јужне Америке предузимају прве кораке ка приватизацији својих пенитенцијарних система, суочене са сличном пенитенцијарном кризом и изучавајући примере приватизације у суседству (*Prison SA*, *The Economist*, 2003; Human Rights Advocates, 2012, 4; Mason, 2013, 9).

Пенитенцијарни систем Бразила био је у кризи као и затворски системи у осталим државама, па се природно пошло за приватизацијом казних завода. Бразил је у овом погледу такође применио нешто другачији модел приватизације у поређењу са другим земљама, посебно САД-ом, па је тако реализовао приватизацију казних завода где је целокупна управа завода, укључујући и спољашње обезбеђење објекта, у рукама државе, док су приватни субјекти ангажовани на свим осталим пословима пружања услуга, почевши од исхране па до корективних третмана (Cabral & Saussier, 2012, 17). Оваква

пракса више одговара француском моделу приватизације, мада у бразилским приватним заводима приватни субјекти имају већу слободу у погледу пружања одређених услуга и управљања заводом (Cabral & Saussier, 2012, 17).

Бразил је први пут омогућио приватним субјектима да пружају одређене заводске услуге, у оквиру модела полуприватизације, 1999. године, у држави Парана (Cabral & Saussier, 2012, 17, 18). Међутим, временом је дошло до делимичне модификације система затворске приватизације, те је први приватни затвор којим су и управљали приватни субјекти отворен јануара 2009. године у држави Minas Gerais (Gomes & Saconi, 2013). Уговор за управљање овим затвором у јавно-приватном режиму, закључен је за период од 27 година, с великим приватним конзорцијумом који чини пет компанија - Gestores Prisionais Associados (GPA) или Associated Prison Managers (Gomes & Saconi, 2013).

До краја 2009. године у Бразилу је већ функционисало 14 приватних завода у 5 бразилских држава, с укупном осуђеничком популацијом у њима од око 1,5%, а којима су руководиле четири приватне корпорације (Cabral & Saussier, 2012, 17). Према подацима из 2012. године, било је укупно 26 приватних или полуприватних завода у шест бразилских земаља, а проценат осуђеника који су упућени на издржавање казне у неки од њих, само у јуну 2012. године, износио је 3,5% (Jordan, 2012).

II

ОСНИВАЊЕ И ФУНКЦИОНИСАЊЕ ПРИВАТНИХ ЗАТВОРА

1. МОДЕЛИ ПРИВАТИЗАЦИЈЕ

Пре свега, да би смо разумели приватизацију казних установа, објаснићемо сам појам приватизације. Приватизација подразумева прелазак власништва над неком ствари или објектом на приватног власника, који тада постаје апсолутни поседник истог, и има сва права која из власништва произлазе, између осталих, и право потпуног располагања (Кокољ, 2005, 137). Међутим, приватни субјекти не могу потпуно располагати одређеним добрима која су им уступљена од стране државе да њима руководе, а још мање да буду апсолутни власници, када је реч о приватизовању казних установа. Овде би пре могло бити речи о уговорном менаџменту (*contract management*) (Кокољ, 2005, 138), будући да се приватизација затвора врши путем уговора, а приватни субјекти, иако могу бити искључиви власници објеката који чине заводски комплекс, не могу бити и искључиви власници самог затвора, или казног завода, будући да је право на кажњавање увек у рукама државе.

Сам појам приватизације затвора, дакле, подразумевао би закључење уговора између приватног субјекта и државе, о извршењу одређених заводских услуга од стране приватног субјекта, за шта држава приватном субјекту плаћа новчани износ одређен уговором (Кокољ, 2005, 138). При том, зависно од ангажованости приватног сектора у вођењу и одржавању завода, разликујемо номиналну и оперативну приватизацију (Кесић, 2010, 307; Leighton, 2014a, 5).

Номинална приватизација подразумева пружање заводских услуга од стране приватног субјекта, на основу уговора са државом, које су углавном техничког карактера (Кесић, 2010, 307; Carbal & Saussier, 2012, 5). У литератури се као такве услуге наводе снабдевање храном, послови техничког и хигијенског одржавања, здравствене услуге (Кокољ, 2005, 138; Кесић, 2010, 307; Dufresne, 2010; Leighton, 2014a, 4). Овакав вид уговорног менаџмента је и најраспрострањенији (Кесић, 2010, 307), имајући у виду да су овакве услуге у заводима једне од примарних, те морају постојати у сваком заводу, а с друге стране, овакав вид приватизације је присутан у свим земаља које познају модел полуприватизације.

С друге стране, оперативна приватизација јесте приватизација на нешто вишем нивоу од номиналне, јер подразумева пружање одређених „интерактивних“ услуга, односно пружање услуга транспорта осуђеника, вршење корективних третмана у заводу, обуку затворског особља, обављање едукативних програма, радно усавршавање осуђеника и слично (Кокољ, 2005, 138; Кесић, 2010, 307; Leighton, 2014a, 4).

Најшири облик оперативне приватизације јесте уступање приватном субјекту

изградње заводског комплекса и потпуног руковођења истим (Кесић, 2010, 307). Овакав вид приватизације означава се још као DCMF prisons (Design, Construction, Management and Finance), што подразумева да су заводи, на основу дугорочних уговора са државом, дизајнирани и изграђени од стране приватног сектора, а потом исти приватни субјекти њима и управљају и врше њихово финансирање, да би се по истеку уговорног периода предали у власништво и управу државе (*Private Prisons, Politics, sine anno*).

Када се помене појам затворске приватизације, углавном се под тим подразумева приватизација казних установа у пуном обиму, односно модел потпуне оперативне приватизације какав је амерички, где је приватном субјекту потпуно поверено управљање заводом од стране државе. Иако је такав амерички модел и изродио пуну приватизацију, и имајући у виду чињеницу да се управо на англоамеричком правном подручју и налази највећи број приватизованих казних завода и корективних установа, међу самим таквим установама у Америци, као и у земљама широм света које су искусиле приватизацију пенитенцијарних установа, успостављени су различити модели приватних затвора.

Као што смо приметили проучавајући историјат приватних затвора, два основна модела приватизације истих, која су се временом развијала зависно од политичких ставова државе о приватизацији, јесу потпуна приватизација и модел полуприватизације.

У оквиру пуне или потпуне приватизације, односно најширег вида оперативне приватизације, приватни субјект има потпуну контролу над затворским менаџментом, а овакав модел приватизације постоји само у одређеним земљама енглеског говорног подручја – САД, Велика Британија, Аустралија, Нови Зеланд и Јужна Африка (Dufresne, 2010; Mason, 2013, 2).

Код полуприватизације, другачије означене као Private-public partnership у ширем смислу (PPP), приватни субјекти немају потпуну контролу над заводом, већ само пружају одређене заводске услуге, у мањем или већем обиму, које могу спадати у домен номиналне и/или оперативне приватизације, што ћемо образложити у даљем делу рада (Dufresne, 2010; Cabral & Saussier, 2012, 5).

У оквиру сваког од наведених модела даље се разврставају подмодел, комбиновани модели или варијанте, с обзиром на чињеницу да уређења различитих пенитенцијарних институција варирају у зависности од економских и политичких прилика, па и криминолошке политике различитих земаља или региона.

1.1. ОСНИВАЊЕ И ФУНКЦИОНИСАЊЕ ПРИВАТНИХ ЗАТВОРА У РЕЖИМУ ПОТПУНЕ ПРИВАТИЗАЦИЈЕ

Као што смо напоменули, модел пуне приватизације функционише само у одређеним земљама англоамеричког правног подручја које су прихватиле затворску приватизацију, односно на подручју САД-а, Енглеске и Велса, Аустралије и Новог Зеланда и у Јужноафричкој Републици (Dufresne, 2010; Mason, 2013, 2).

У оквиру категорија јавно-приватног партнерства, модел потпуне приватизације, или само приватизације, највише је заступљен у САД-у, Аустралији и Енглеској (Cabral & Saussier, 2012, 8). Сједињене Америчке Државе нису одмах отпочеле приватизацију казних установа под овим моделом. Најпре су постојали случајеви номиналне приватизације и оперативне приватизације у ужем обиму, посебно током шездесетих и седамдесетих година прошлог века, где су приватни субјекти у америчким казним заводима вршили услуге из области исхране, здравства и едукативних програма, програма за лечење болести зависности, транспорта осуђеника и слично (Кесић, 2010, 308, 311). Такође, чак и с појавом првих случајева пуне приватизације, државе нису одмах закључивале уговоре за управљање казним заводима, односно затворима, већ су то првобитно биле институције за задржавање илегалних имиграната (у САД-у) и установе за смештај притвореника (у Енглеској) (Кокољ, 2005, 142; Кесић, 2010, 308).

Први приватизовани казни завод који је искусио модел потпуне приватизације био је затвор у округу Хамилтон, у држави Тенеси, 1984. године, када је влада државе Тенеси закључила уговор с Америчком корективном корпорацијом (The Correction Corporation of America – ССА) о преузимању овог затвора (Cheung, 2004, 1; Nossal & Wood, 2004, 3; Dufresne, 2010).

Важно је напоменути да потпуна приватизација затвора може да се креће од преузимања већ постојеће институције, државног затвора, од стране приватног субјекта, као што је случај са затвором у Тенесију, до изградње и управљања новом заводском институцијом, што ће као подмодел потпуне приватизације уследити касније (Cheung, 2004, 1).

Пре свега, да бисмо дошли до оснивања једног приватног затвора, потребно је да постоји легислативна основа, односно закон или неки други акт на коме ће иста бити заснована. И у моделу пуне као и у моделу полуприватизације законодавство јесте неопходни старт. Како долази до доношења ових закона? Иницијатива за формирање легислативне основе се може обезбедити на више начина. Као што смо видели из примера САД-а и Велике Британије, углавном су државе, прецизније владе, биле те које су иницирале доношење ових аката, потиснуте проблемима у пенитенцијарном систему и буџету, мада је и појава приватних компанија које су пружале различите услуге у заводима у оквиру јавно-приватних партнерстава имала утицаја. Када је законодавни проблем решен, може се приступити следећој фази приватизације – понудама од стране државе приватним субјектима за закључење уговора, или тендеру.

Након позивања понуђача да изнесу своје понуде, и потом самог изношења понуда, на основу компарације цене и квалитета услуга, бира се она понуда која је најадекватнија с аспекта државе и буџетског планирања. То би у суштини значило да по уговору који би се закључио с компанијом која је изнела најбољу понуду држава уговарачу плаћа мањи износ надокнаде за пружене услуге, него када би закључила уговор с неком другом компанијом или када би сама руководила пеналном установом.

Мора се имати у виду да на тржиштима где постоје овакве корпорације, једна или

више њих углавном држе монопол над пружањем одређених пенитенцијарних или заводских услуга, те је врло вероватно да ће се уговори за различите пенитенцијарне институције закључивати с једном или више истих компанија, као што је случај с америчким корпорацијама CCA и The GEO Group, британском корпорацијом SERCO или данском компанијом G4S (Biron, 2013; Tanner, 2013, 22, 23; Penter, 2014), а чији ће подаци о закљученим уговорима и заводима којима управљају бити изнети касније.

Важно је напоменути да закључењу ових уговора негде претходи јавно гласање, међутим, многе земље покушавале су да ову процедуру избегну, из простог разлога што им није била у интересу. Тако је, на пример, америчка савезна држава Тексас 1986. године усвојила закон који је омогућавао процедуру расписивања тендера и закључивања уговора без гласања (Nossal & Wood, 2004, 4).

Уговори који се закључују са приватним компанијама за обављање затворског менаџмента обично садрже, зависно од уговорног модела, услуге које приватни субјект мора испунити и обично фиксну цену коју влада плаћа приватном субјекту, као и обрачун пореза који приватни субјект плаћа држави (McDonald & Carlson, 2005, 7; Federal Bureau of Prisons Project, 2005, 7).

Негде је предмет уговора комплетна изградња нове пенитенцијарне институције којом ће потом управљати приватна компанија, док је негде у питању уступање државне институције на управљање приватном субјекту. У оквиру предмета уговора, даље се могу утврђивати стандарди којих се приватни субјекти морају придржавати током испуњења уговора. Стандари могу бити стриктни или приватном субјекту може бити остављена одређена слобода у обављању менаџмента (Federal Bureau of Prisons Project, 2005, 7).

Даље, у уговору могу бити одређени новчани пенали на терет приватне компаније, или чак санкције у виду враћања под државну управу, уколико се догоди да компанија у обављању својих дужности иде испод захтеваних стандарда (McDonald & Carlson, 2005, 7; Federal Bureau of Prisons Project, 2005, 7; *Private Prisons*, Politics, sine anno). Такође, поред ове врсте уговорних казни, које се обично и одређују у свим уговорима о пуној приватизацији, у уговору могу бити одређени и новчани бонуси, уколико приватни субјект у управљању испуњава дужности које превазилазе захтеване стандарде. Оваква клаузула у уговору постоји само у случају да је приватној компанији омогућена слобода да развија и усавршава своје услуге у затвору. Провера и контрола ових стандарда врши се у складу са испуњеношћу услова одређених уговором (Gaes, 2008). Пример првог таквог уговора закључен је у Калифорнији 1987. године, између Затворског бироа (The Bureau of Prisons) и компаније The Wackenhut Corrections Corporation, сада The GEO Group, за преузимање управљања над затвором Тафт (The Taft Correctional Institution) у Калифорнији (McDonald & Carlson, 2005, 7; Federal Bureau of Prisons Project, 2005, 7).

Што се тиче новца који држава плаћа приватном субјекту зато што обавља једну од њених функција, цена која се у овом случају исплаћује углавном је одређена уговором у фиксном износу за одређени временски период, краткорочни или дугорочни, и одређује се „по глави“ затвореника (per capita) на дневном (per diem) или месечном нивоу (Cheung,

2004, 1), а чији износ варира од установе до установе и од државе до државе, као и на локалном и федералном нивоу, зависно од тога ко је уговорна страна (Cheung, 2004, 1).

Приватни субјекти који управљају пенитенцијарним установама, наравно, као и остали представници приватног сектора, нису изузети од плаћања пореза. Међутим, као резултат политичког лобирања представника највећих корпорација које управљају приватним затворима, неретко се овим субјектима одобравају одређене пореске олакшице (The Correction's Documentary Project, sine anno). Такође, априла 2013. године у САД-у, објекти приватних казних завода добили су статус Real Estate Trust, односно статус непокретне имовине поверене на располагање приватном субјекту, а чији режим подразумева драстично мању пореску стопу, негде и изузимање од плаћања пореза на федералном нивоу (*Naglo rastu profiti privatnih zatvora, upravitelji uvjeravaju investitore: "Broj prijestupnika će rasti"*, Advance, 2013).

Како би се испуњење уговора, односно остварење предвиђених стандарда и испоштовало, одређена контрола мора бити обезбеђена. Контрола се може организовати на више начина, опет у зависности од прихваћеног модела. Организовање контроле или мониторинга, различито је успостављено од државе до државе (Pozen, 2003, 277).

У неким државама САД-а, у приватним затворима, административни орган који је закључио уговор са приватном компанијом организује мониторинг у институцији у пуном радном времену, *in situ* (on-site) или на лицу места, док се у другима предузимају само периодичне контроле (Pozen, 2003, 277). Оваква контрола зависи искључиво од одређења административног органа који је закључио уговор са приватним субјектом (локалне власти односно влада савезне државе или федерална влада), с обзиром на чињеницу да не постоји јединствени надзорни орган на нивоу САД-а који би вршио мониторинг свих приватних затвора на читавој територији Сједињених Америчких Држава (Pozen, 2003, 277). Међутим, постоји извесни генерални надзор који се врши путем акредитације Америчке корективне асоцијације (American Correctional Association – АСА) (Pozen, 2003, 277). Наиме, почевши од краја 1997. године, приватни затвори морају имати акредитацију ове међународне организације, која подразумева уверење да су у заводима испуњени сви обавезни стандарди, а што утврђује комисија организације на лицу места (Pozen, 2003, 277, 278). Комисија Департмана за стандарде и акредитацију (The Standards and Accreditation Department), која је посебно одељење ове организације (American Correctional Association, 2014), обавља контролу обично на сваке три године, а институција мора сваког пута, односно на сваке три године, проћи инспекцију како би задржала акредитацију (Pozen, 2003, 278).

С друге стране, приватни затвори у Енглеској и Велсу имају нешто стриктнију контролу испуњења уговорних обавеза и поштовања обавезних стандарда (Pozen, 2003, 277). Наиме, сви затвори на територији Енглеске и Велса, како приватни тако и јавни, подлежу контроли Главног затворског инспектората (Her Majesty Inspectorate of Prisons for England and Wales – HM Inspectorate of Prisons) (UK Ministry of Justice – Corrections Department, 2014; UK Inspectorates of Ministry of Justice, 2014). Главног инспектора

поставља Секретаријат правосуђа (The Justice Secretary) на мандат од пет година, а одговоран је Секретаријату правосуђа и министру правде за обављање свог инспекцијског рада (UK Inspectorates of Ministry of Justice, 2014).

У сваком приватном затвору у Енглеској и Велсу постоји контролор (controller), преко кога су заводи повезани са извршном агенцијом Министарства правосуђа - Националном службом за извршење кривичних санкција (National Offender Management Service – NOMS) (UK Ministry of Justice – Corrections Department, 2014; National Offender Management Service, 2014). Веома слична контрола успостављена је и у приватним затворима Јужне Африке, по угледу на британски систем (du Plessis, 2012, 3). Овакав систем мониторинга пружа боље шансе за испуњење уговора и обезбеђење поштовања минималних стандарда у пенитенцијарном систему, а од чега имају користи и државни административни органи који су ове уговоре закључили, и сами затвореници, а бенефити се могу сагледавати и кроз призму јавне безбедности и остварења сврхе казне затвора.

Проблем код успостављања пуне приватизације казних институција јесу одређена политичка, социјална и етичка питања. Пре свега, дуго се расправљало о *ius puniendi* или праву државе на кажњавање, као и о самој оправданости оваквог модела приватизације. У том смислу, постављало се питање да ли држава заиста уступа то своје право када реализује пуну приватизацију у свом пенитенцијарном систему, и да ли заиста модел пуне приватизације казних завода може бити адекватан, посматрајући са политичког и економског аспекта. Служећи се правном логиком, одговор на прво питање би био негативан, а на друго неодређен и дискутабилан, међутим, о овим питањима вођене су бројне дебате у политичким круговима земаља које су успостављале пуну затворску приватизацију, нарочито у Великој Британији (Pozen, 2003, 269).

Што се тиче социјално-етичке проблематике, још с почетка увођења приватних затвора у пенитенцијарне системе Велике Британије, САД-а и Аустралије, а тако и данас, постојао је велики отпор јавности. Имајући у виду да приватне компаније које руководе затворима бивају плаћене од стране државе на основу броја затвореника у приватном заводу, није тешко погодити да је профит њихов циљ пре него рехабилитација и ресоцијализација осуђеника, због чега су им упућене бројне етичке критике (Bullimore, 2009; Goodkind, 2013; Trivedi, 2013; Ward et al, 2013). Управо због тога је државна контрола од пресудног значаја како би потпуно приватизовани затвори поштовали одређене стандарде. Посебно су приватни затвори у Америци на лошем гласу, због експлоатисања радне снаге осуђеника, кршења људских права и обавезних стандарда, а што су, без адекватног државног надзора, неминовни пратиоци потпуне приватизације пенитенцијарних институција (Bullimore, 2009; Goodkind, 2013; Trivedi, 2013, Ward et al, 2013).

1.2. ОСНИВАЊЕ И ФУНКЦИОНИСАЊЕ ПРИВАТНИХ ЗАТВОРА У ОКВИРУ ПОЛУПРИВАТИЗАЦИОНОГ МОДЕЛА

Многе земље које су желеле да проблеме у пенитенцијарном систему и проблеме буџетског планирања реше путем увођења приватизације затворског система, нису прихватиле модел пуне приватизације, пре свега вођене искуствима Велике Британије, САД-а и Аустралије, а затим и због своје правне традиције, којој је управљање казним установама од стране приватних компанија било тешко разумљиво. Због тога су компромис пронашле у реализацији номиналне или оперативне приватизације у ужем смислу, односно у јавно-приватном партнерству које искључује потпуну приватизацију.

Наиме, јавно-приватно партнерство (Public-Private Partnership) подразумева одређене сегменте који обухватају пуну приватизацију, снабдевање услугама (outsourcing), концесије, сарадњу у оквиру заједничке производње, и вођење јавне политике (public policy networks) (Cabral & Saussier, 2012, 5). Земље које познају модел полуприватизације пенитенцијарних система углавном се ослањају на сектор снабдевања услугама (outsourcing). Државе у којима се највише развио модел полуприватизације казних установа јесу Француска, Бразил и Јапан.

Модел затворске полуприватизације може функционисати у различитим варијантама, што превасходно зависи од обима услужних делатности које обављају приватне компаније у заводима или у вези са заводима, а такође и од начина успостављене контроле од стране државе, или другим речима, од начина подељености овлашћења.

Као и у претходном примеру успостављања пуне приватизације, и овде мора постојати одговарајуће законодавство које ће отворити пут приватним компанијама за закључење уговора са државом за пружање одређених заводских услуга. Уговори се такође закључују путем тендера, али и у домену снабдевања услугама углавном водеће корпорације из сектора корекционих услуга имају монопол, као што је случај и са пуном приватизацијом. Наиме, водеће светске корпорације са територија САД-а и Енглеске, о којима је било речи, прошириле су своја тржишта и у земљама које нису прихватиле потуну приватизацију затвора, те се уговори за пружање одређених услуга у казним заводима у тим земљама, поред неколицине домаћих компанија, закључују управо с њима, што је посебно случај у Бразилу (Jordan, 2012). Јапан представља изузетак јер је у овој држави полуприватизација организована тако да у сваком затвору различите услуге пружају различити приватни субјекти (Leighton, 2014a, 4). Наравно, и у уговорима који се закључују у моделу полуприватизације постоји обим и садржина услужне делатности, са пратећим стандардима, фиксна цена пружених услуга и одређени порез.

Што се тиче спектра услуга које потпадају под модел полуприватизације пенитенцијарних институција, он може варирати од основне номиналне приватизације па до различитих облика оперативне приватизације, зависно од предмета уговора, а такође, све чешће се закључују и уговори чији је предмет конструкција објекта или комплекса пенитенцијарне установе, који спада у домен номиналне приватизације, јер је у питању пружање услуге изградње, и то по цени јефтинијој него што би износила цена

конструкције коју би предузимала држава, за отприлике 15-20% (Tabarrock & Logan, 2003).

Предмети ових уговора, односно садржина делатности које приватне компаније обављају у затворима, разликују се од државе до државе. Неке земље су либералније по питању ових делатности, те је у њима приватним компанијама остављено више слободе за обављање различитих делатности у заводима, док су неке државе стриктније поставиле границе. Тако, на пример, у Бразилу и Француској приватне компаније пружају здравствене услуге, врше снабдевање храном, организују транспорт, организују радне активности осуђеника, спроводе едукативне програме и слично, с том разликом што им је у Бразилу омогућено и да се баве унутрашњим обезбеђењем завода и пружањем правне помоћи затвореницима, док су такве активности приватног сектора у Француској елиминисане (Cabral & Saussier, 2012, 14, 17).

Код полуприватизације казних институција много је више специфична контрола извршења уговора, као и режим у коме се налази сама управа завода, која врши надзор над делатношћу приватног субјекта. Основна специфичност јесте у томе што је управа затворима остављена у надлежности државе (Кокољ, 2005, 145; Dufresne, 2010; Cabral & Saussier, 2012, 14, 17; Leighton, 2014a, 4). Целокупна управа казних завода поверена је државним службеницима (Dufresne, 2010; Cabral & Saussier, 2012, 14, 17; Leighton, 2014a, 4). Они су задужени за управљање затвором, техничко-правне послове (подразумевајући под тим и контролу извршења уговора закљученог са приватним сектором), надзор над затвореницима, физичко обезбеђење завода (Dufresne, 2010; Cabral & Saussier, 2012, 14, 17; Leighton, 2014a, 4). У приватним пенитенцијарним установама у Јапану, заводска управа врши надзор над посебним тимом државних службеника који су задужени само за мониторинг уговора и осигурање његовог испуњења (Leighton, 2014a, 4).

За полуприватизацију казних установа најзначајније је то да су државе желеле да задрже контролу над својим пенитенцијарним системима, углавном због правне традиције тих држава и демократских принципа који подразумевају поштовање људских права, а као што ћемо видети у даљем раду, кршење људских права највећи је проблем успостављања пуне приватизације. Многе земље нису се сагласиле са, можемо слободно рећи, „американизацијом“ приватних пенитенцијарних система, а прокламована америчка демократија једну од својих највећих злоупотреба може доживети управо у приватним затворима, где су сиромаштво, расизам и људска експлоатација катализатори демократске пропасти. Такође, оваква одлука имала је и економску позадину, имајући у виду да су владе ових земаља држале до тога да ће пружање различитих услуга у заводу од за то специјализованих приватних субјеката, у комбинацији са делатношћу државе, дати најбоље резултате у руковођењу пенитенцијарним системом (Cabral & Saussier, 2012, 16).

У Табели 2 представљени су модели пуне приватизације и полуприватизације, у САД-у, Француској и Бразилу, с основним карактеристикама, које ћемо образлагати у даљем делу рада.

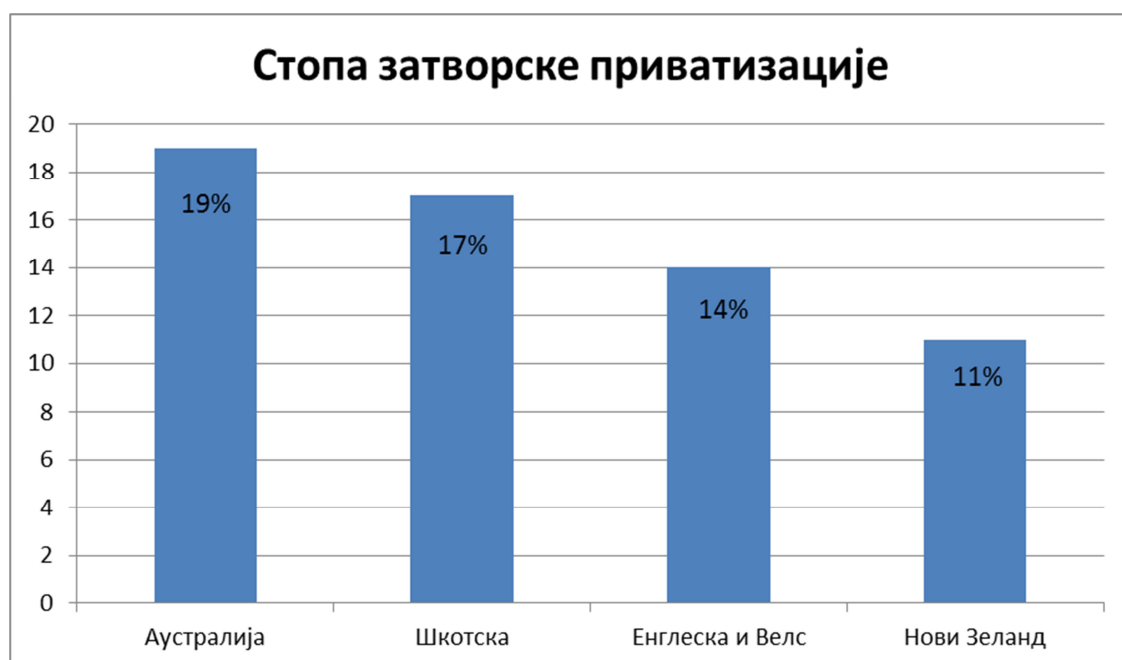
Табела 2: Модели приватизације у САД-у, Француској и Јапану, основне разлике.
Извор: Cabral, Saussier, 2012, 35.

	САД	Француска	Бразил
Приватизациони модел	Пуна приватизација	Снабдевање услугама	Снабдевање услугама
Тип уговора	Пакет услуга/подељене услуге	Подељене услуге	Подељене услуге
Број приватних/полуприватизованих пенитенцијарних установа	270	40	14
Стопа затвореничке популације у приватним/полуприватизованим пенитенцијарним установама	7.4%	36%	1.5%
Државне интервенције у приватним/полуприватизованим пенитенцијарним установама	Нема	Управа, административна контрола, спољно и унутрашње обезбеђење, правна помоћ, здравствене услуге	Управа и спољна безбедност
Степен права одлучивања приватних компанија у пеналним установама	Високи	Низак	Средњи
Економски аспект	Смањење трошкова	Повећање трошкова	Смањење трошкова
Аспект квалитета услова и услуга	Опадање квалитета	Унапређење квалитета	Унапређење квалитета

2. ПРИВАТНЕ ПЕНИТЕНЦИЈАРНЕ УСТАНОВЕ И КОМПАНИЈЕ КОЈЕ ЊИМА УПРАВЉАЈУ

Приватизација пенитенцијарних система успостављена је, као што смо образложили, у различитим моделима широм света, у преко 10 држава (Mason, 2013, 2). Пуна приватизација је највише успеха имала у следећим земљама, посматрано с аспекта броја затвореника у приватним установама: у Аустралији – 19%, Шкотској – 17%, Енглеској и Велсу – 14% и на Новом Зеланду – 11% (Penter, 2014).

Табела 3: Стопа затворске приватизације кроз број затвореничке популације у приватним пеналним установама. Извор: Penter, 2014.

Што се тиче Сједињених Америчких Држава, иако имају највећи број осуђеника него било која друга држава на свету, затвореничка популација у приватним установама 2011. године износила је 8%, што је око 130.000 затвореника (Person, 2014; Penter, 2014, Snyder, 2014). Овај број је порастао на 137.220 затвореника 31. децембра 2012. године, тако да је према тим подацима у 2012. години већ било 8,7% затвореничке популације у приватним заводима (CREW, 2014).

Ради илустрације огромне стопе институционализоване популације у САД-у, навешћемо податак да САД обухватају само 5% укупне светске популације, док истовремено имају 25% укупне затвореничке популације у свету (Shapiro, 2011, 11; Snyder, 2014). Повећање затвореничке популације у америчким приватним затворима само

у периоду између 1990. и 2009. године износило је 1664% (Shapiro, 2011, 12).

На подручју Америке највећим бројем приватних пенитенцијарних установа руководе две највеће америчке корекционе компаније – The Correctional Corporation of America (ССА) и The GEO Group. ССА управља са око 66 корективних установа са капацитетом за преко 91.000 затвореника, док The GEO Group управља са око 65 пенитенцијарних установа са смештајним капацитетом за више од 65.000 затвореника (Lee, 2012). Према подацима из 2012. године, у преко 30 савезних америчких држава функционише око 270 приватних пенитенцијарних институција различитих категорија (Cabral & Saussier, 2012, 11).

Ове установе не представљају само затворе, већ добрим делом обухватају и установе за задржавање илегалних имиграната, а према статистичким подацима у њима се налази чак 50% ухапшених имиграната (Shapiro, 2011, 16).

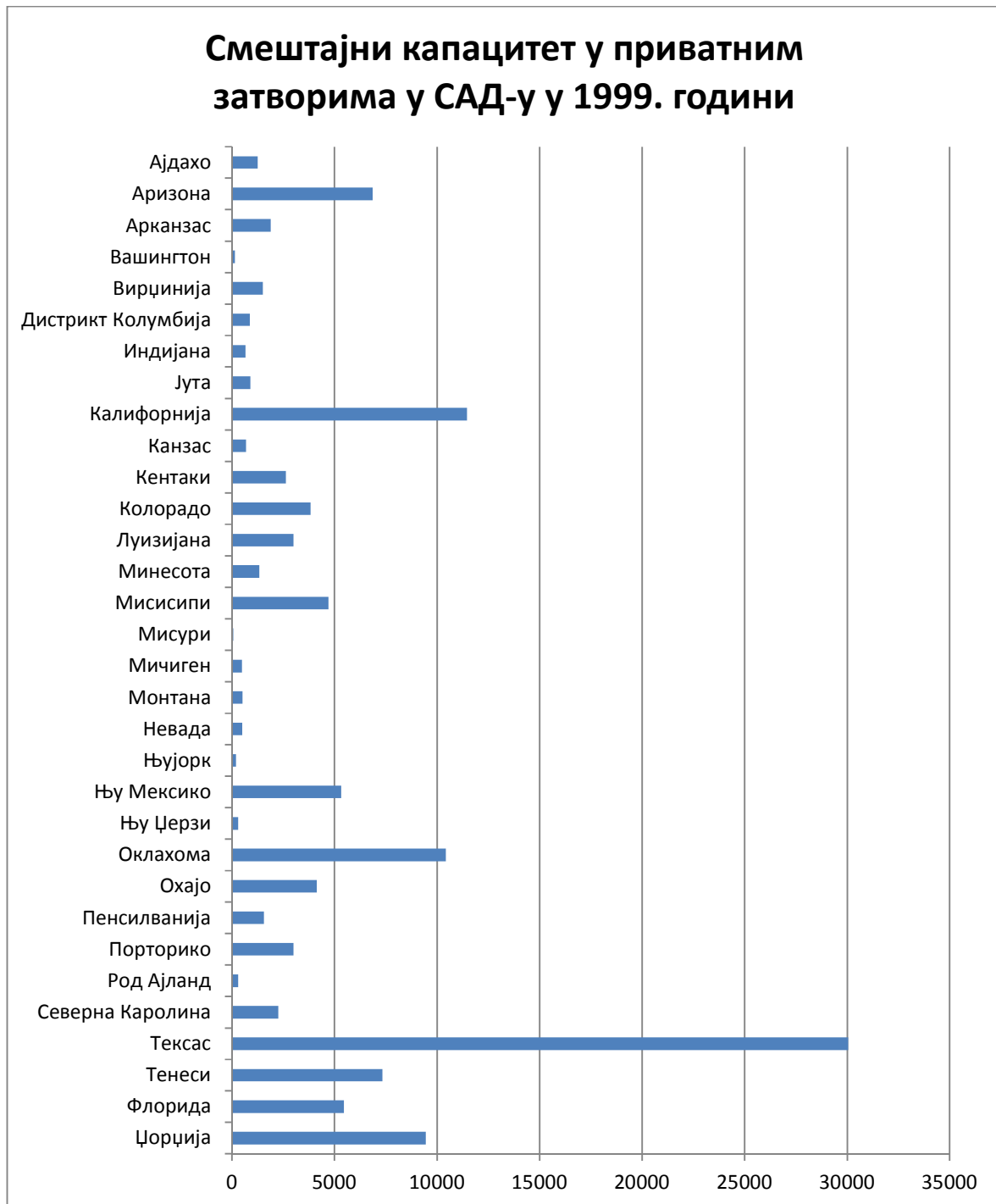
Што се тиче приватних затвора у правом смислу речи, те институције су углавном минималног или средњег степена обезбеђења, чак је 90% таквих установа међу укупним приватним затворима, мада постоје и приватни затвори с максималним обезбеђењем, као што је затвор Leavenworth у Канзасу, као и малолетнички приватни затвори и установе за осуђенице (Blakely & Bumphus, 2004; Selman & Leighton, 2009, 44; The Corrections Corporation of America, 2014; The GEO Group, 2014).

Раст затвореничке популације условио је убрзање процеса затворске приватизације у САД-у. Овај тренд можемо пратити у табели испод.

Табела 4: Тренд повећања смештајних капацитета у приватним затворима у САД-у, од 1986. до 1997. године. Извор: Moore, 1999, 9.

Табела 5: Смештајни капацитет у приватним затворима САД-а према подацима из 1999. године. На основу ових података можемо видети да је у приватизацији предњачила држава Тексас, пре свега, а затим Калифорнија, Оклахома, Џорџија и Аризона. Извор: *Private Prisons for Profit: Locking Us Up for Big Bucks*, The Liberated Mind, 2012.

Затвореничка популација у приватним затворима у САД-у бележила је тренд константног раста и у периоду након 1999. године. У наредној табели приказан је однос повећања затвореничке популације у периоду од 1999. до 2010. године.

Табела 6: Затвореничка популација смештена у приватним затворима САД-а на савезном и федералном нивоу у периоду између 1999. и 2010. године. Извор: Mason, 2012, 1.

	1999. година	2010. година	Однос повећања између 1999. и 2010. године
Затвореничка популација у приватним затворима савезних држава	67.380	94.365	40%
Затвореничка популација у федералним приватним затворима	3.828	33.830	784%
Укупна затвореничка популација у приватним затворима	71.208	128.195	80%
Укупна затвореничка популација у САД-у	1.366.721	1.612.395	18%

У Великој Британији свим приватним затворима управљају три компаније – G4S Justice Services, Serco Custodial Services и Sodexo Justice Services (Grimwood, 2014, 3). Као у САД-у, и у Великој Британији постоје различити типови пенитенцијарних установа које се налазе под управом приватног сектора. Сви приватни затвори су углавном средњег степена обезбеђења, а такође, и овде постоје посебне казнене установе за осуђенице и казнене установе за малолетнике и млађа пунолетна лица, као и установе за притворенике, с тим што су све ове установе негде установљене у оквиру истог затворског комплекса (Group 4 Securior – G4S, 2014; Sodexo Justice Services, 2014; Serco Custodial Services, 2014). И у Великој Британији постоје одређене приватне институције у којима се смештају илегални имигранти.

Данас на територији Енглеске и Велса функционише укупно 14 приватних

пенитенцијарних институција (Grimwood, 2014, 3). У овим установама смештено је 17% затвореничке популације са територије Енглеске и Велса (Grimwood, 2014, 3; Penter, 2014).

Развој затворске приватизације у Енглеској и Велсу можемо пратити кроз објављене тендере за менаџмент пеналних установа, којих је до данас било укупно 30. Подаци о овим тендерима, и категоризацији пеналних институција на које су се односили, као и подаци о врсти уговора налазе се у наредној табели.

Табела 7: Тендери за менаџмент пеналних установа у Енглеској и Велсу од 1992. до 2014. године. Извор: Tanner, 2013, 22, 23.

*Легенда

Ц - слабији средњи степен обезбеђења;

Б - јачи средњи степен обезбеђења;

А - максимални степен обезбеђења;

DCMF – Дизајн, изградња, управљање, финансирање.

Година	Затвор	Категорија	Понуђач	Тип уговора
1992.	Wolds	Б	G4S	Управљање
1993.	Blackenhurst	Б	Sodexo	Управљање
1994.	Doncaster	Б	Serco	Управљање
1994.	Bukley Hall	Ц	G4S	Управљање
1994.	Manchester	А	Prison Service (држава)	Управљање са реновирањем
1997.	Altcourse	Б	G4S	DCMF
1997.	Parc	Б	G4S	DCMF
1998.	Lowdham Grange	Б	Serco	DCMF
1999.	Ashfield	Ц, Малолетници, сада сексуални преступници	Serco	DCMF
2000.	Forest Bank	Б	Sodexo	DCMF
2000.	Buckley Hall	Ц	Prison Service (држава)	Државно управљање
2001.	Blackenhurst	Б	Prison Service (држава)	Државно управљање
2001.	Dovegate	Б	Serco	DCMF
2001.	Rye Hill	Б	G4S	DCMF
2001.	Brixton	Б	N/A	Неуспешан тендер, без понуђача
2003.	Manchester	А	Prison Service (држава)	Државно управљање
2004.	Bronzefield	Б, жене	Sodexo	DCMF
2005.	Peterborough	Б	Sodexo	DCMF

2005.	Elmley, Standford Hill и Swaleside Cluster	Различите категорије	Prison Service (држава)	Државно управљање
2010.	Maghull	Б	N/A	Обустаљен тендер
2010.	Belmarsh West, сада Thameside	Б	Serco	DCMF
2012.	Featherstone II	Б	G4S	Управљање
2012.	Birmingham	Б	G4S	Управљање, прелазак из јавног у приватни сектор
2012.	Oakwood	Ц	G4S	Управљање
2012.	Coldingley	Ц	N/A	Неуспешан тендер, враћено државној управи
2012.	Durham	Б	N/A	Неуспешан тендер, враћено државној управи
2012.	Onley	Б	N/A	Неуспешан тендер, враћено државној управи
2014.	Castington & Acklington, сада Northumberland	Ц	У процесу	Управљање, прелазак из јавног у приватни сектор
2014.	Moorland, Hatfield и Lindholme Cluster	Различите категорије	У процесу	Управљање, прелазак из јавног у приватни сектор
2014.	Wolds	Ц	Prison Service (држава)	Државно управљање, прелазак из приватног у државни сектор

Највећи приватни затвор на овом подручју је НМП Oakwood, отворен 2012. године, а који се налази у округу West Midlands у Енглеској и којим управља компанија G4S (Group 4 Securitor, 2014). Ово је затвор минималног степена обезбеђења (Ц категорије), са смештајним капацитетом за 1.605 затвореника (НМП Oakwood, 2014).

Приватни пенитенцијарни систем у Енглеској и Велсу је карактеристичан по томе што постоје затвори који се састоје од затворских комплекса за различите категорије затвореника. Тако имамо НМП and YOI Doncaster затвор у Јужном Јоркширу, Енглеска,

којим управља Serco, а који смешта пунолетне и млађе пунолетне осуђенике (изнад 18 година) и НМР Thameside затвор у Лондону којим такође управља Serco, а који смешта притворенике, осуђенике и неосуђене малолетне делинквенте (Serco Custodial Services, 2014). Такође, затвор са средњим степеном обезбеђења (Б категорије) НМР Peterborough у Енглеској, којим управља компанија Sodexo Justice Services, је први приватни затвор и тренутно једини у Великој Британији који је намењен смештају и осуђеника и осуђеница (Sodexo Justice Services, 2014; НМР Peterborough, UK Ministry of Justice, 2014). Овај приватни затвор је истовремено и први у свету за који је примењен метод „плаћања на основу резултата“ (payment by results), који подразумева зарачување пенала и бонуса на основу успешног/неуспешног менаџмента (uk.sodexo.com, 2014). Још један затвор са комбинованим категоријама јесте НМР Bronzefield, први приватни затвор у Енглеској намењен искључиво осуђеницама, а који смешта и малолетне делинквенткиње (Sodexo Justice Services, 2014).

На територији Шкотске тренутно постоје само два приватна затвора - Addiewell и Kilmarnock, који је и први шкотски приватни затвор. Затвор Addiewell, којим управља компанија Sodexo, смешта пунолетне осуђенике и притворенике, а такође и осуђенике испод 21 године (Addiewell, Scottish Prison Service, 2014). Kilmarnock је затвор с максималним степеном обезбеђења, изграђен по моделу DCMF (конструкција, управљање и финансирање) од стране компаније Serco, а и у овом казненом заводу затвореничку популацију чине притвореници, осуђеници и малолетни делинквенти (Addiewell Scottish Prison Service, 2014; Inside Information, 2014). У наредној табели можемо видети актуелно стање приватних затвора на подручју Уједињеног Краљевства.

Табела 8: Приватни затвори Велике Британије, тренутно стање. Извор: UK Ministry of Justice – Corrections Department, 2014.

Држава	Затвор	Приватна компанија
Енглеска	Altcourse	G4S Justice Services
Енглеска	Ashfield	Serco Custodial Services
Енглеска	Birmigham	G4S Justice Services
Енглеска	Bronzefield	Sodexo Custodial Services
Енглеска	Doncaster	Serco Custodial Services
Енглеска	Dovegate	Serco Custodial Services
Енглеска	Forest Bank	Sodexo Custodial Services
Енглеска	Lowdham Grange	Serco Custodial Services
Енглеска	Oakwood	G4S Justice Services
Енглеска	Peterborough	Sodexo Custodial Services
Енглеска	Rye Hill	G4S Justice Services
Енглеска	Thameside	Serco Custodial Services
Енглеска	Northumberland	Sodexo Custodial Services
Велс	Parc	G4S Justice Services
Шкотска	Addiewell	Sodexo Custodial Services
Шкотска	Kilmarnock	Serco Custodial Services

На подручју Аустралије тренутно постоји 11 приватизованих пенитенцијарних установа, којима такође управљају британске компаније G4S и Serco, као и америчка корпорација The GEO Group (Penter, 2014). У само 11 приватних пенитенцијарних институција на територији Аустралије и њеним посебним приватним установама које смештају имигранте, смештено је 19% њене укупне затвореничке популације, што је чини земљом са најприватизованијим пенитенцијарним системом (Penter, 2014). Истовремено, од 11 приватних затвора, број затвора с максималним степеном обезбеђења (Parklea Correctional Centre у Новом Јужном Велсу, Port Phillip Prison у Викторији) или са одељењима која имају максимално обезбеђење (Borallon Correctional Centre, Southern Queensland Correctional Centre, Arthur Gorrie Correctional Centre, сви у Квинсленду) је доста велики, упоређујући са режимима приватних затвора у САД-у и Великој Британији (The GEO Group Australia, 2014; Victoria Ministry of Justice – Corrections Department, 2014; Serco Custodial Services, 2014; Queensland Ministry of Justice – Corrections Department, 2014). Такође, и овде, слично САД-у, постоји задржавање имиграната у приватним пенитенцијарним установама, чак, читав имиграциони пенитенцијарни систем је приватизован (Immigration Detention Centres којима управљају компанија Serco и аустралијска компанија Transfield, а који су смештени на копну као и у приобалним областима) (Penter, 2014).

Табела 9: Приватне пенитенцијарне установе Аустралије, тренутно стање. Извор: Penter, 2014.

Држава	Затвор	Приватна компанија
Викторија	Fulham	The GEO Group
Викторија	Port Phillip	G4S Justice Services
Западна Аустралија	Acacia	Serco Custodial Services
Западна Аустралија	Wandoo	Serco Custodial Services
Јужна Аустралија	Mt Gambier	G4S Justice Services
Квинсленд	Arthur Gorrie	The GEO Group
Квинсленд	Borallon	Serco Custodial Services
Квинсленд	Southern Queensland	Serco Custodial Services
Нови Јужни Велс	Junee	The GEO Group
Нови Јужни Велс	Parklea	The GEO Group
Све државе	Установе за имигранте	Serco Custodial Services и Transfield

Компаније које управљају приватним пенитенцијарним институцијама у САД-у, Великој Британији и Аустралији такође управљају и приватним заводима на територији Новог Зеланда и Јужне Африке (Mount Eden на Новом Зеланду којим управља Serco и Kutama Sinthumule Correctional Center у Јужноафричкој Републици којим управља The GEO Group), а баве се и снабдевањем услугама и у неким земљама с моделом полуприватизације (затвор Hunfeld у Немачкој, где компанија Serco обезбеђује 45% заводских услуга) (Mason, 2013, 8, 9; Serco Custodial Services, 2014).

Што се тиче земаља са полуприватизацијом пенитенцијарних установа, углавном се уговори за снабдевање услугама у заводима закључују са домаћим компанијама, као што је случај са Француском. Овде су приватне компаније које снабдевају пенитенцијарне установе услугама углавном из сектора грађевинарства и инфраструктуре и снабдевања енергијом (Dufresne, 2010). Најзначајније корпорације из ове области су: Bouygues компанија, која је изградила 11 пенитенцијарних установа у Француској; конструкциона компанија Eiffage, која је изградила четири приватна затвора, конструкционе компаније Spie Batignolles и Dumez – Vinci Construction; затим Idex, енергетска корпорација; Siges, огранак британске компаније Sodexo и компанија Gepsa, а које пружају различите услуге у укупно 22 приватне пенитенцијарне институције (Dufresne, 2010; Cabral & Saussier, 2012, 15).

У овом контексту поменућемо и случај Јапана, који, као што смо напоменули, уговоре о полуприватизацији затворског менаџмента закључује с више различитих приватних субјеката за сваку појединачну полуприватизовану пенитенцијарну установу.

Интересантан је случај пенитенцијарне установе Shimane Asahi Rehabilitation Center у округу Шиман или „модел затвора за будућих 50 година“ (Leighton, 2014a, 5). Као што смо напоменули, ово је завод минималног степена обезбеђења, с капацитетом за 2.000 затвореника, међутим, супротно трендовима Запада, који шаблонски нагињу пренасељености затвора, управа Asahi установе управља овом установом са 80% попуњеног капацитета, сматрајући да је овакав распоред најадекватнији за постизање одређених пенолошких циљева (Leighton, 2014a, 5). Структура затвореничке популације је такође другачија, јер њу углавном чине ситни преступници или осуђеници за лакша кривична дела (Leighton, 2014a, 5).

Јапански стручњаци су оформили профил овог завода још пре реализације самог пројекта. Посебно су се истакли психолози и криминолози, који су, путујући светом са циљем стицања нових искустава, и проучавањем бројних истраживања, на најадекватнији могући начин осмислили једне од најзначајнијих облика третмана – психотерапију и социотерапију, као и увођење неке врсте „виктимолошког“ тренинга у оквиру рехабилитационог програма (Leighton, 2014a, 5).

Поред тога, у заводу се у оквиру рехабилитационог програма реализује мноштво других програма и третмана, који не постоје, или не организовани на такав начин, у осталим заводима. На пример, сви затвореници у овој установи морају научити одређени занат, у складу са својим опредељењима. Овде спадају курсеви из области медицине,

тренирање паса водича, курсеви из области информационих технологија и слично (Leighton, 2014a, 8). Такође, организован је и рад у ергели, али се затвореници не уче јахању, већ је то врста психолошког третмана где се учи грађење и одржавање ненасилног односа са животињом, што подразумева учење о равноправности животиње и човека и учење техникама невербалне комуникације (Leighton, 2014a, 9).

Осим великог броја иновација на терену корективних третмана, ова установа пројектована је у складу с ултимативном инфраструктурном и информационом технологијом. Надзорни систем, који су обезбедиле јапанске компаније NEC и Alsok, функционише тако да 660 камера прати затворенике у целом комплексу, док затвореници на својој одећи носе електронске етикете са радио фреквенцијом које омогућавају систему да лоцира сваког затвореника било где у објекту (Leighton, 2014a, 6). Оваква процедура није осмишљена само због ефикасног надзора над осуђеницима, већ омогућава смањење трошкова за завод, с обзиром на чињеницу да је доста мањи број радних места чувара него у другим затворима, јер се готово све одвија аутоматски. Овакву редукацију трошкова омогућава и систем којим осуђеници путем шифре или отиска прста улазе или излазе из просторија завода (Leighton, 2014a, 6).

Поред тога, систем је формиран тако да се успостави и одржи узајамно поштовање између чувара и затвореника. Због тога, чувари носе униформе компаније Alsok, а не званичне униформе особља, док се претреси не обављају контактом чувара са затвореником, већ за то постоје специјални скенери с милиметарском прецизношћу (Leighton, 2014a, 5).

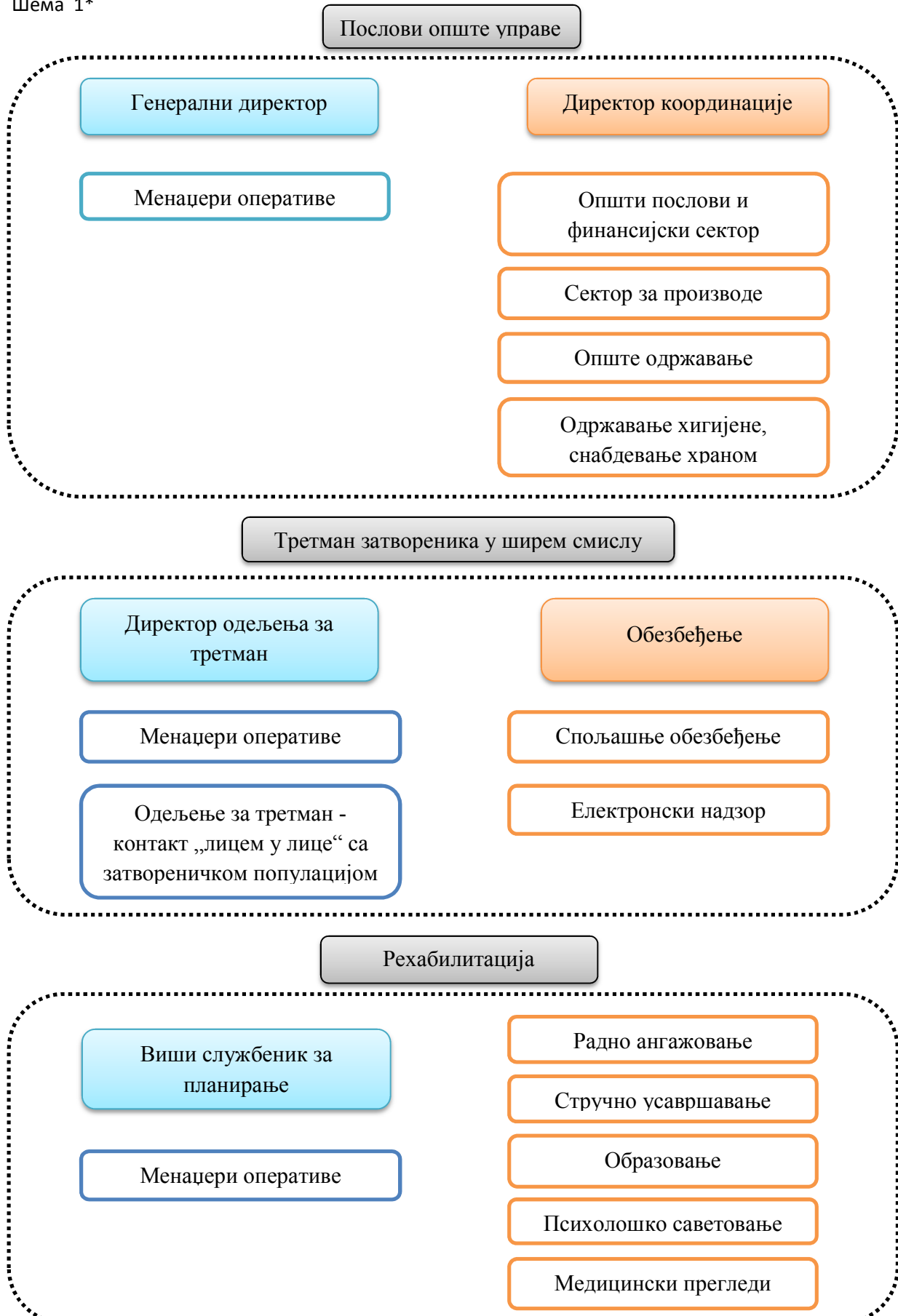
Још једна иновација која истовремено поспешује квалитет услуга у заводу, смањује трошкове радне снаге и омогућава ефикасност надзора и превенцију гужви и нереди у установи јесте аутоматски систем достављања хране (AGV – automated guided vehicle), путем роботизоване машине која храну доставља директно у просторије затвореника (Leighton, 2014a, 6).

Оваква пракса показује да иако је општеприхваћено схватање да је инволвација приватног сектора у било који сегмент рада са затвореницима превасходно руковођена профитом као примарним циљем, јапански стручњаци из приватног и јавног сектора су, међусобном сарадњом и координацијом, доказали супротно. Могло би се очекивати и да остале развијене земље попут Јапана успоставе сличан систем, заснован на комбинацији технологије и уштеде, задовољења тежњи приватног сектора и казнене политике власти, као и поштовању људских права са циљем остварења сврхе казне.

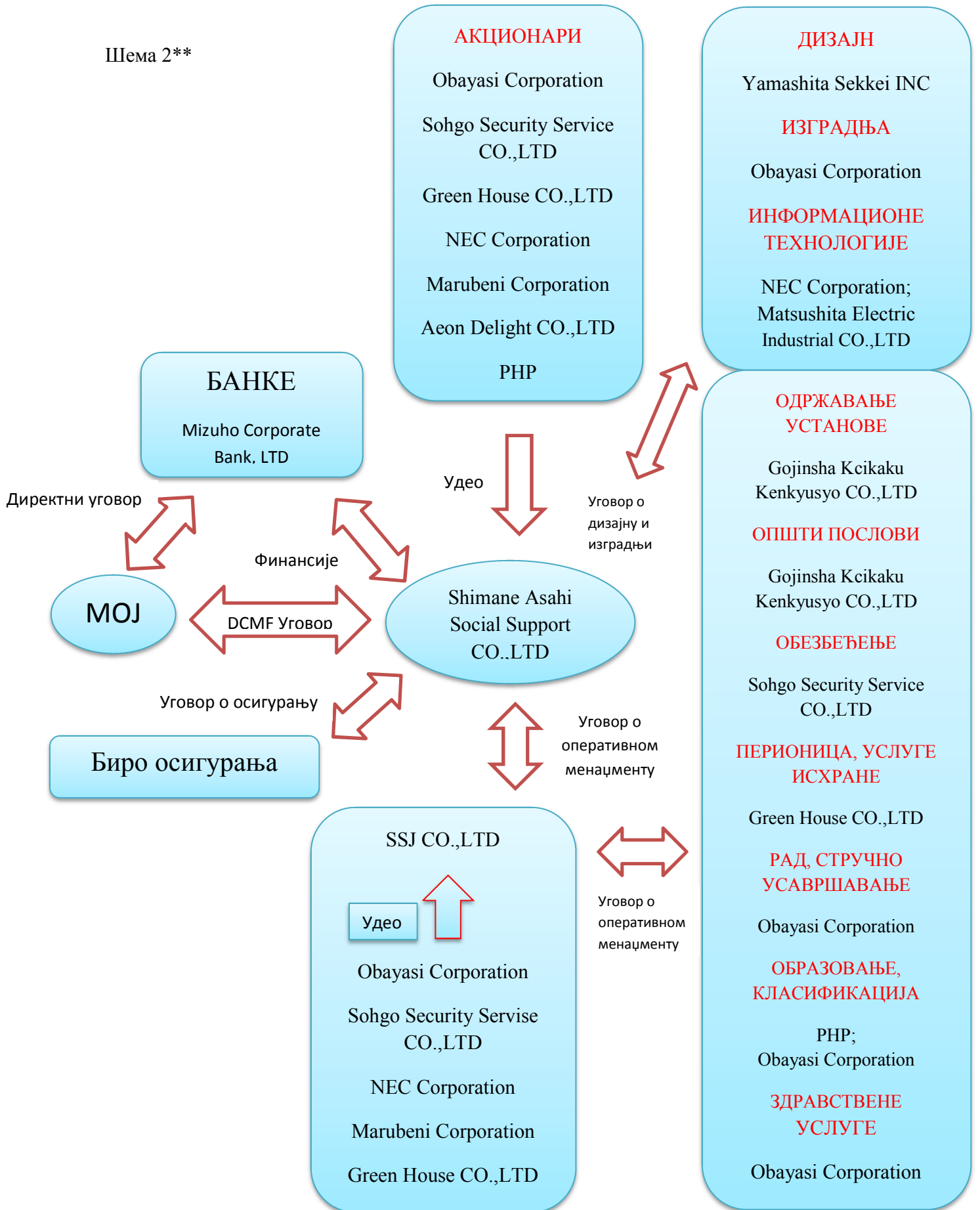
У Шеми 1* представљен је начин организације затворске управе у јапанским полуприватизованим затворима, док Шема 2** представља модел уговорне организације Shimane Asahi завода. Извор: Kimura, 2008.

Шема 1*

Шема 2**

Као што смо утврдили, приватне корпорације примарно руководе приватним затворима у правом смислу речи, дакле, приватним казним заводима где су смештена лица на издржавању казне затвора или лица према којима је одређена мера притвора, пунолетна и малолетна, мушког и женског пола. Међутим, велики проценат затвореничке популације у системима пуне затворске приватизације односи се на имигранте задржане у „грађанском“ притвору, а смештене у казнене заводе за издржавање казне затвора (Shapiro, 2011, 16), посебно у САД-у и Аустралији, због оштре имиграционе политике.

Процент популације имиграната у приватним казним установама се такође повећава. Број ухапшених имиграната на подручју САД-а је 1994. године у сваком тренутку просечно износио 6.785, а до 2010. године овај број повећао се на 31.020, што је повећање од 457% (Shapiro, 2011, 16, 17). Овакав пораст је био последица усвајања ригорозних закона који су прописивали обавезно хапшење илегалних имиграната. Посебно је утицаја имао Закон о реформи илегалне имиграције и одговорности имиграната (The Illegal Immigrant Reform and Immigrant Responsibility Act), ког је Конгрес у САД-у усвојио 1996. године (Shapiro, 2011, 16).

Од овог броја илегалних имиграната половина је смештена у приватне пенитенцијарне институције, што је и разлог зашто компаније које се баве затворском приватизацијом све више оснивају нове имиграционе центре или имиграциона одељења у приватним казним заводима. Питања пенитенцијарних институција у којима су смештени имигранти, питања законодавства и политике који се тичу овог проблема, као и питања дискриминације, посебно расизма, који су с имиграционом политиком уско повезани, биће образложена касније.

III

КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРИВАТНИХ ЗАТВОРА

1. ПРЕДНОСТИ ПРИВАТНИХ ЗАТВОРА

Зашто приватизовати затворе и да ли приватизација затвора може остварити очекиване позитивне резултате? Бројна истраживања на овом пољу покушала су да дају одговоре на ова питања. Универзалан одговор не постоји, бенефити приватних затвора разликују се од установе до установе, од државе до државе, и наравно зависе и од модела приватизације. То би значило да чињеницу да приватни затвори остварују одређене бенефите диктира више различитих фактора. Међутим, многи примери и многа испитивања ове сложене проблематике резултирала су подацима који несумњиво указују на позитивне резултате приватних пенитенцијарних институција, на више нивоа, почев од економских анализа уштеде трошкова, преко квалитета услова у затвору, па до остварења сврхе затворске казне и остварења циљева јавне безбедности. У овом делу рада образложићемо неке од тих репрезентативних примера и истраживања.

1.1. ЕКОНОМСКЕ АНАЛИЗЕ ПРЕДНОСТИ ПРИВАТНИХ ЗАТВОРА

А. Трошкови изградње

Пре свега, осврнућемо се на потребу оснивања нових пенитенцијарних установа и како се на том пољу приватни сектор пронашао као задовољавајућа алтернатива. Наиме, као што смо већ напоменули, пренасељеност казних установа довела је до алтернативе која се огледала у приватизацији истих, а један од великих сегмената приватизације у овом правцу била је и изградња пенитенцијарних комплекса од стране приватних компанија.

Приватне компаније су добиле зелено светло за улазак на релевантна тржишта јер се сматрало да ће конкуренција између јавних и приватних предузећа, и између самих приватних предузећа, створити „нову димензију хитности и флексибилности конструкционог програма затворских комплекса“ (Tanner, 2013, 3). У оквиру овакве конкуренције, приватне компаније су се углавном боље сналазиле, а колико ће изградња затвора од стране приватног сектора бити економична, зависи од државе с којом се закључује уговор, конкретне локације пенитенцијарне институције, као и степена обезбеђења завода (Moore, 1999, 4).

Како наводи Moore, постоје одређени фактори који омогућавају економичност и уштеду трошкова када је у питању конструкција затвора од стране приватног сектора. То су: брза изградња, либералнији процеси набавки и добијања одређених дозвола,

флексибилност и ефикасност комбиновања дизајна и изградње (Moore, 1999, 5). Наиме, приватним компанијама је у интересу брза конструкција објеката, из простог разлога што тек са завршетком пројекта могу бити плаћени од стране државе, другим речима, што пре заврше конструкционе радове, пре ће бити плаћени за обављени посао (Moore, 1999, 5). Такође, приватним компанијама су на располагању различите олакшице које се тичу администрације. У САД-у, на пример, након склапања уговора о изградњи објекта, довољно је да одлуку о изградњи одобри извршни директор компаније (The Chief Executive Officer), док се конструкција јавних затвора одликује сложенем процедуром (Moore, 1999, 5). Још један извор уштеда у конструкцији је и брзо прилагођавање променама казнене политике (приватне компаније могу брже изаћи у сусрет захтевима казнене политике које један приватни затвор треба да испуни, те тако брзо покривају тржиште), као и ефикасност система комбиновања дизајна и конструкције, где се спајањем ова два посла остварује највећа уштеда (Moore, 1999, 5).

На основу следећих примера можемо закључити колики је економски бенефит конструкције од стране приватних корпорација.

Узећемо за пример прву приватну пенитенцијарну институцију коју је изградила приватна компанија – завод у Хјустону, Тексас, основан 1984. године. Овај приватни завод за смештај имиграната изграђен је од стране Америчке корективне корпорације (The Correctional Corporation of America) по цени од 8,2 милиона долара, док је дизајнирање и изградња заводског комплекса трајала свега шест месеци (Young, 1997, 9, 10). Како је било очигледно да држава сама, прецизније америчка Служба за имиграцију и држављанство (The U.S. Immigration and Naturalization Service – INS) не може остварити оволику уштеду времена и новца у конструкцији, овакав пројекат имао је великих предности (Young, 1997, 9).

Ефикасност и економичност ове конструкције долазе управо услед фактора које смо претходно навели – изузимања од ограничавајућих административних прописа и комбиновања дизајна и конструкције (Young, 1997, 10). Пример који поткрепљује ову чињеницу јесте ситуација да је у току градње ове установе дошло до потребе за променом врсте сигурносних врата, која су дизајнирана и поручена у року од шест сати, с обзиром на то да никакви захтеви за променом утврђеног плана нису морали да буду накнадно одобрени, што би била неминовност у случају конструкције од стране државе (Young, 1997, 10). На овај начин, непостојање сложених бирократских процедура и комбинација ефикасног дизајна и градње уштедели су држави много новца.

Даље, комплекси два приватна затвора у Јужноафричкој Републици, у Блумфонтејну и Луис Тричарду, изграђени су у периоду од 18 месеци, док је изградња државног затвора Кимберли (Kimberly) трајала пет година, углавном због одлагања конструкционих радова (du Plessis, 2012, 16). Овакво одуговлачење за последицу је имало и увећање трошкова конструкције, те је тако држава прекорачила планирани буџет од 621 милиона јужноафричких ранда до 961 милиона јужноафричких ранда, што је прекорачење предвиђеног буџета од 55% (du Plessis, 2012, 16).

У Тексасу је изградња једног приватног завода за смештај имиграната обављена у периоду од само 6 месеци, од стране приватне компаније, док је просечан период конструкције ових завода од стране америчке Службе за имиграцију и држављанство (The U.S. Immigration and Nationalization Service – INS) две године и шест месеци (Tabarock & Logan, 2003). Отприлике исти период конструкције од две и по године потребан је и за изградњу државног затвора који финансира влада, док је конструкција затвора од стране приватног сектора дуго бржа и ефикаснија (Moore, 1999, 5).

Рекорд у ефикасној конструкцији приватног затвора поставила је једна америчка компанија, која је изградила казнени завод за малолетнике, с максималним степеном обезбеђења и смештајним капацитетом за 100 малолетника, у само три месеца (Moore, 1999, 5).

На основу података од 31. децембра 1995. године, када је приватизација пенитенцијарних установа била у пуном јеку, на територији САД-а, од тадашње 92 пенитенцијарне институције чак 69 установа биле су новоградња, док је 11 било реновирано, а од којих су готово све биле у режиму DCMF (дизајн, конструкција, менаџмент и финансирање) (Harding, 1997, 21). Овако велики број казних институција за које је изградња била поверена приватном сектору сведок је чињенице да је властима оваква пракса и те како била исплатива. У периоду од 2000. до 2005. године, од 153 приватна затвора који су основани у Америци у том периоду, 151 институција била је приватна, а многе од њих биле су новоизграђене (Kirchhoff, 2010, 15).

Примери економичније изградње приватних затвора долазе нам и са Флориде. Према подацима које наводи Tabarock, конструкција једног приватног затвора на Флориди са смештајним капацитетом за 1.318 затвореника коштала је 69.9 милиона долара, док је цена коштања изградње једног јавног пенитенцијарног завода са сличним смештајним капацитетом у овој земљи износила 85.7 милиона долара, што је државу коштало 23% више (Tabarock & Logan, 2003).

Према подацима америчког Института за кривично правосуђе (The Criminal Justice Institute), просечни трошкови у САД-у које држава сноси за изградњу државних затвора по ћелији износи: 80.562 долара за ћелију с максималним обезбеђењем, 50.376 долара за ћелију са средњим степеном обезбеђења и 31.189 долара за изградњу ћелије с минималним степеном обезбеђења (Moore, 1999, 4). Међутим, приватне компаније тврде да ове трошкове изградње могу смањити у износу од 10% до чак 40% (Moore, 1999, 4). Конкуренција између ових компанија на тржишту моћан је катализатор уштеда за државу, имајући у виду да се компаније надмећу у редукцији ових трошкова, те држава лако може изабрати приватног субјекта који нуди јефтинију и ефикаснију конструкцију.

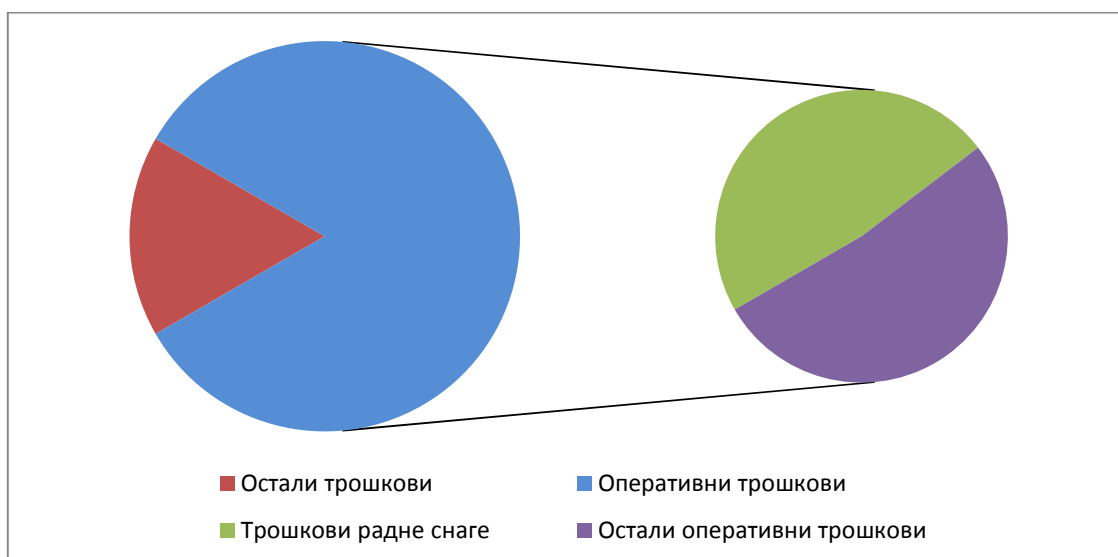
У земљама где постоји полуприватизација казних установа, такође се врши економична конструкција пенитенцијарних установа од стране приватног сектора, с тим што је земљиште увек у власништву државе, док држава приватном субјекту за дизајн и конструкцију плаћа дугорочну ренту у зависности од трошкова дизајна и конструкције заводског комплекса (Dufresne, 2010). За овакав модел плаћања се очекује да буде

економичнији и погоднији за државу него модел потпуне исплате цене након завршетка конструкционог пројекта, с обзиром на то да држава своју новчану обавезу измирује периодично, у уговореним интервалима, те је тако притисак на буџет знатно смањен.

Са изузецима које ћемо образложити у следећем одељку овог рада, конструкција објеката заводских комплекса генерално је економичнија и кошта државу мање него изградња државних затвора, за отприлике 15-25% (Tabarock & Logan, 2003). Такође, евидентна је брзина и ефикасност коју приватне компаније обезбеђују обављајући конструкционе радове и уводећи објекте у функцију.

Б. Трошкови радне снаге

Извор економичности приватних затвора највећим делом се налази у редукцији трошкова радне снаге (Harding, 1992, 6; Cheung, 2004, 1; Robbins, 2005, 78; Tanner, 2013, 16). Наиме, од укупних трошкова које једна приватна компанија сноси за управљање казеном установом, 75% до 85% отпада на оперативне трошкове, док од укупних оперативних трошкова 60% отпада на трошкове радне снаге (Moore, 1999, 5). То би значило да од укупних трошкова управљања једним приватним затвором, чак 48% трошкова јесу трошкови радне снаге. Поред генерално смањеног броја радних места у приватним пенитенцијарним институцијама, уштеда се остварује и због тога што особље у заводима углавном нису припадници радничких синдиката, те на тај начин компаније могу независно и без последица диктирати пословну политику и износе зарада (Cheung, 2004, 1, 2).

Шема 3: Удео трошкова радне снаге у укупним и укупним оперативним трошковима приватних затвора, у моделу пуне приватизације. Извор: Moore, 1999, 5.

Уштеде које се односе на радну снагу имају смисла само у моделу пуне приватизације, где приватне компаније управљају затворима. У државама где постоји полуприватизација пенитенцијарних институција овакав начин уштеде не би имао смисла, с обзиром на чињеницу да таквим заводима управљају државни службеници, док је мали број особља који долазе из приватног сектора. То је углавном особље које обавља одређене програме у заводима, као што су радни ангажман затвореника, едукациони програми и остали корективни третмани, или обавља техничке послове, као што је достава хране, одржавање објекта, али је у полуприватизованим установама број таквог особља евидентно мањи него број приватног особља у заводима који су у режиму пуне приватизације.

У Француској, на пример, особље из приватног сектора у полуприватизованим заводима чини само 20% укупног затворског особља (Cabral & Saussier, 2012, 14). У Немачкој, међутим, у затвору Hünfeld чак 45% делатности у заводу обавља особље британске компаније Serco (Serco Custodial Services, 2014). Међутим, и поред значајно малог удела приватног особља које обавља одређене услуге у полуприватним затворима, дају се приметити одређене уштеде на радном нивоу.

Истраживање спроведено у Бразилу, путем којег је извршена компарација једног јавног и једног полуприватног затвора, показало је да државни затвор упошљава 20% више особља него затвор који користи особље из приватног сектора за обављање одређених услуга (Cabral & Saussier, 2012, 18). Такође, трошкови који се односе на зараде особља државног затвора су 60% већи него трошкови радне снаге у полуприватном затвору (Cabral & Saussier, 2012, 18).

Како би смањили трошкове радне снаге, приватне пенитенцијарне компаније евидентно упошљавају мање заводског особља. Према неким подацима, приватни затвори функционишу са просечно једном трећином особља просечног државног затвора, другим речима, упошљавају две трећине радне снаге мање него што упошљавају државни затвори (Moore, 1999, 16).

На основу неких истраживања, у једном приватном затвору на једног затворског службеника долази 6,7 затвореника, док 3,7 затвореника долазе на једног члана укупног затворског особља, док је у јавним затворима број затвореника који долазе на једног службеника 5,6, а број затвореника према члановима укупног затворског особља 3,1 : 1 (Blakely & Vumphus, 2004). Међутим, мора се имати у виду и чињеница да су приватни затвори углавном институције с минималним или средњим степеном обезбеђења и нешто другачијим системима надзора, те је услед тога оправдана оваква редукција затворског особља (Blakely & Vumphus, 2004).

Поред тога, руковођени анализама које су показале да плаћање прековременог рада умногоме доприноси повећању трошкова радне снаге, приватни субјекти настоје да употребу прековременог рада сведу на минимум, те тако упошљавају минимално потребно особље, али истовремено довољно да би се прековремени рад минимално користио (Moore, 1999, 16).

Приватни затвори редукују трошкове радне снаге и на тај начин што врше конструкцију објеката путем иновативне технологије, односно користе иновације у надзорном систему (видео-надзор, електронско праћење, смештај затвореника на начин на који њихово кретање може најлакше да се контролише) које омогућавају да се умање трошкови за радна места чувара и надзорника (Moore, 1999, 16; Tanner, 2013, 17).

Што се тиче зарада које затворско особље остварује, иако је значајно мање радних места у приватним затворима, према неким подацима износи њихових плата су слични износу зарада јавних службеника у државним затворима, или су незнатно умањени (Calabrese, 1994, 179; Moore, 1999, 16). С обзиром на чињеницу да се режим службеника у приватним заводима не заснива на прописима о државним службеницима, приватне компаније имају већу слободу да аутономно уреде однос послодавац-радник, те се често плате особља у приватним затворима обрачунавају по систему фиксне зараде са додавањем заслуга или бонуса (Calabrese, 1994, 179; Moore, 1999, 16; Tanner, 2013, 16). У Аустралији, на пример, приватни затворски упошљеници углавном јесу чланови синдиката, међутим, на овом пољу рада синдикати не одређују захтеве ових упошљеника према послодавцу, као што је случај са јавним службеницима (Biles, 2012).

С друге стране, постоје истраживања која приказују велико смањење трошкова који се тичу зарада запослених у приватним затворима. На основу података америчког Министарства рада (The U.S. Department of Labor), у периоду од 1997-2004. године, просечне годишње зараде државних затворских службеника износиле су – 50.830 долара за упошљенике од стране федералне владе, 38.850 долара за упошљенике од стране влада савезних држава и 37.510 долара за упошљенике од стране локалних власти (Genter, Hooks & Mosher, 2013). Просечна годишња плата службеника у приватним затворима, међутим, износила је 28.790 долара (Genter, Hooks & Mosher, 2013).

Према подацима из 2005. године, просечна годишња плата јавног затворског службеника у САД-у износила је 36.980 долара, док је просечна годишња плата приватног затворског службеника износила 27.510 долара (Soloy, 2005, 48).

На основу података из 2010. године, просечна годишња плата државног службеника у затвору износила је 39.040 долара, а просечна годишња плата службеника у приватном затвору била је 30.460 долара (Leighton, 2014б).

Важно је напоменути да подаци о зарадама јавних и приватних службеника варирају од државе до државе. Тако, као што смо могли видети из претходно изнетих података, у САД-у за дати период, просечна зарада затворског службеника кога је упослила влада савезне државе и просечна зарада затворског службеника у приватном затвору разликовале су се за око 10.000 долара. С друге стране, према подацима из 2010. године, државни затворски службеник кога је упослила влада савезне државе Флориде имао је просечну годишњу плату у износу од 30.808 долара, док је приватни затворски службеник у овој земљи имао просечну плату од 29.628 долара, што је око 1.000 долара разлике (Sanders, 2012).

Истраживања су показала да су плате приватних затворских службеника мање и у

Великој Британији. У Енглеској и Велсу 2004. године плата приватног затворског службеника износила је 43% мање од плате јавног затворског службеника (PSIRU, 2004; Tanner, 2013, 16). Међутим, до 2012. године, на основу извештаја органа Затворске службе који врши праћење ових података (The Prison Service Pay Review Body), зараде јавних и приватних затворских упошљеника готово су се изједначиле (Tanner, 2013, 17).

У Аустралији, према подацима из 2005. године, истраживање висине зараде приватних затворских службеника у приватном затвору Јунее у Новом Јужном Велсу показало је да су плате ових службеника биле између 9% и 51% мање у односу на плате јавних службеника, зависно од радних места и позиција које су се упоређивале (Cahill, 2009, 16).

Приватне компаније остварују уштеде трошкова радне снаге и путем редукованог програма обуке и тренинга особља. С обзиром на то да приватне компаније углавном саме обављају тренинг и обуку својих упошљеника, на тај начин остварују велике уштеде. Поред тога, и сам обим трајања ових програма знатно је краћи него онај који пролазе упошљеници државних затвора. Наиме, упошљеници јавних пенитенцијарних институција у САД-у обавезни су да пре ступања на радно место прођу обуку у трајању од 232 часа и додатних 42 сата обуке на годишњем нивоу, док је особље приватних затвора обавезно да на истој обуци проведе 174 часа и 42 сата додатне обуке на годишњем нивоу (Blakely & Vumphus, 2004).

Логично је да приватне компаније имају велику редукацију трошкова који се односе на радну снагу, јер се приватни субјекти међусобно путем конкуренције намећу на тржишту за закључење уговора са државом о управљању пенитенцијарним институцијама, а имајући у виду да су трошкови радне снаге груба половина укупних трошкова управљања заводом, смањење ових трошкова довешће до боље понуде за државу, пошто ће цена предмета уговора бити нижа.

Комбинација метода уштеде које смо приказали доводе до закључка да је овакав начин организовања и менаџмента затворског особља економичан и на нивоу државе, односно њеног буџетског планирања и на нивоу приватног субјекта, с тим да квалитет управљања не мора нужно бити смањен. Као што аустралијски истраживач и криминолог Biles наводи, уштеда трошкова радне снаге у приватним затворима се остварује због „разумног менаџмента, ефикасног броја особља и флексибилне радне праксе“ (Biles, 2012). Мооге такође тврди да се уштеда остварује захваљујући иновацијама и ефикасном менаџменту (Moore, 1999, 15, 16).

В. Остали оперативни трошкови

Уштеде на осталим оперативним трошковима приватне пенитенцијарне установе остварују путем јефтинијег обезбеђивања радних машина и транспортних возила (изнајмљених или сопствених), јефтинијег снабдевања електричном и топлотном енергијом, техничког одржавања надзорних, телекомуникационих и осталих електронских

система, набавке потрошног материјала, као што су храна, одећа, обућа, постељина, медицински материјали и слично.

Ове делатности се некада обезбеђују од стране самог приватног субјекта који управља заводом, тј. компаније с којом је држава закључила уговор, а некада саме приватне компаније ступају у уговорне односе са другим приватним компанијама које се баве пружањем ових и сличних услуга, у зависности од тога шта је економичније за приватног субјекта. Комбиновањем обезбеђења ових делатности од стране приватне компаније и осталих субјеката с којима компанија закључује уговоре остварује се уштеда одржавања завода коју државно управљање заводом не би могло да обезбеди.

Компанија G4S, на пример, на овом пољу може лако остварити велике уштеде, и у пенитенцијарним институцијама којима управља, и путем пружања одређених услуга полуприватизованим заводима. Наиме, готово да не постоји делатност коју ова корпорација не обавља, почевши од снабдевања електричном енергијом, гасом и горивом, транспортом и логистиком, снабдевање софтверима у систему обезбеђења и одржавања ових система и друго (Group 4 Securior, 2014).

Уштеда ових трошкова посебно долази до изражаја у моделу полуприватизације казних установа, где су готово све претходно наведене делатности приватизоване, односно, у затворима се обављају од стране приватног сектора. На основу поменутог истраживања спроведеног у Бразилу, приватни затвор омогућавао је три пута већу уштеду на трошковима снабдевања водом и електричном енергијом, услугама обезбеђеним од стране приватног сектора, у односу на износ истих трошкова у државном затвору (Cabral & Saussier, 2012, 18). Још једно истраживање показало је да полуприватизовани затвори на овим трошковима остварују уштеду за државу за око 10% (Cabral & Saussier, 2012, 18).

Г. Укупна уштеда

Укупни економски бенефит који приватни затвори остварују за државу не могу се свеобухватно и прецизно приказати. За то постоји више разлога, између осталог, и различитост у методама које се користе приликом евалуације трошкова (Grimwood, 2014, 8). Још један разлог је чињеница да се приватне компаније намећу на тржишту за остварење што боље (јефтиније) понуде за државу, те је разумљиво да се многи подаци о трошковима држе у тајности, како се не би нарушила конкуренција на тржишту (Biles, 2012). Такође, Harding наводи да су трошкови управљања државним затворима обично већи од њихових званичних приказа (Harding, 1992, 6). Поред тога, саме анализе трошкова тешко су изводљиве, јер се затвори разликују од државе до државе, као и у величини објекта и профилу затвореничке популације (Goyer, 2001). Међутим, бројна испитивања доступних података показала су да постоји укупна уштеда коју приватне пенитенцијарне институције остварују за државу, и да је она негде веома значајна.

Како Tabarrock наводи, 12 од 14 истраживања о приватним затворима показала су да приватне пенитенцијарне институције остварују уштеду укупних трошкова у износима од 5 – 28% (Tabarrock & Logan, 2003). Овај аутор тврди да, уколико би се узела у обзир сва

истраживања обављена у Америци, Великој Британији и Аустралији, уштеда укупних трошкова приватних затвора износила би 10-15% (Tabarrock & Logan, 2003).

Мооге тврди да је 14 независних истраживања о упоређивању трошкова приватних затвора довело до закључка да је уштеда оперативних трошкова у приватним затворима између 10% и 15% (Moore, 1999).

Проценти ових уштеда разликују се од државе до државе. На основу једног опширнијег истраживања, уштеда коју остварују америчке државе које познају приватизацију пенитенцијарних установа износи око 15 милиона долара на годишњем нивоу (Find Law, sine anno).

Према подацима истраживања које наводи Harding, крајем деведесетих година XX века уштеде оперативних трошкова приватних затвора кретале су се различито у различитим земљама: у савезним америчким државама Аризони и Луизијани 13-17% односно 11-14%, 10-22% у Великој Британији, и у Квинсленду, Аустралија 9-13% (Harding, 1998, 3).

Истраживање које је обавио Sellers упоређујући три приватна и три државна затвора у Америци 1989. године резултирало је подацима који показују значајну уштеду трошкова приватних затвора (Austin & Coventry, 2001, 24). Према овом истраживању *per diem* трошкови по глави затвореника у државним затворима износили су 73,76 долара, док су исти трошкови у приватним затворима износили 46,75 долара, и поред тога што су приватни затвори у питању пружали више корективних програма затвореницима, те би се очекивало да су и трошкови у њима већи (Austin & Coventry, 2001, 24).

Неки скорији подаци показују да је износ који држава потроши по глави затвореника у једном државном затвору средњег степена обезбеђења у Аризони 64,52 долара, док је износ потребан за смештај једног затвореника у приватном затвору сличних карактеристика у овој земљи 58,82 долара (Kavanagh, 2014).

Компаративно истраживање спроведено у приватном затвору Taft у Калифорнији и три државна затвора сличних карактеристика у овој држави за период од 1999-2002. године указало је на повећање уштеде трошкова у овој приватној пенитенцијарној институцији сваке фискалне године, у односу на трошкове три државна затвора, тако да су 2002. године оперативни трошкови у затвору Taft били 14,8% мањи (Gaes, 2008).

Према подацима из 2007. године, уштеда трошкова приватних затвора у односу на државне кретала се између 20% и 50% (Tocqueville Institute, 2007). На подручју САД-а цена коју држава плаћа за смештај затвореника у државним затворима износила је по глави затвореника *per diem* 60 и 85 долара, док је цена смештаја по глави затвореника у приватним затворима износила *per diem* између 50 и 65 долара (Tocqueville Institute, 2007).

Истраживања спроведена у Великој Британији показала су да су приватне пенитенцијарне институције током деведесетих година прошлог века оствариле 11% до 15% уштеде оперативних трошкова по глави затвореника у односу на исте трошкове државних затвора (Tanner, 2013, 11). У случају приватног затвора НМР Birmingham, компанија G4S је у само првих шест месеци управљања овом институцијом умањила

оперативне трошкове за чак 35%, односно за 8 милиона фунти на годишњем нивоу или 11.000 фунти по глави затвореника (Tanner, 2013, 11).

Истраживање спроведено у Аустралији 1992. године које је упоређивало трошкове једног државног затвора у Квинсленду и приватног затвора Borallon показало је да су годишњи трошкови по глави затвореника у државном затвору износили 54.560 долара, док су исти трошкови у затвору Borallon иносили 39.240 долара, што је остваривало уштеду на годишњем нивоу у износу од 3,63 милиона долара (Brown, 1994, 111).

На основу новијих података из 2011. године, за период 2010 – 2011. године трошкови *per diem* по глави затвореника у државним затворима износили су 270 долара, док су исти трошкови у приватном затвору Asacia којим управља компанија Serco Australia износили 182 долара, што је уштеда за више од 30% (Stutchbury, 2011; Green et al, 2014).

Даље, упоредно истраживање трошкова два приватна затвора у Јужноафричкој Републици, у Блумфонтејну и Луис Тричарду, и јавних пенитенцијарних установа у овој држави, спроведено октобра 2002. године, резултирало је следећим подацима: укупни трошкови затвора у Блумфонтејну *per diem* по глави затвореника износили су 215.70 ранда, укупни трошкови затвора у Луис Тричарду *per diem* по глави затвореника износили су 160.36 ранда, док су исти трошкови које су сносили државни затвори били 168.37 односно 233.94 ранда, зависно од пренасељености државних затвора (du Plessis, 2012, 16). Као што можемо закључити, и у Јужној Африци су приватни затвори углавном остваривали одређене уштеде за државу.

Подаци о економичности могу се пронаћи и у моделу полуприватизације корективних установа. Тако полуприватни малолетнички затвор Hünfeld у Немачкој, који упошљава 40% особља из приватне компаније Serco, остварује немачкој држави Hesse годишњу уштеду трошкова од око 15%, односно 660.000 евра на годишњем нивоу (Warnecke, 2007). У Јапану, приватна пенитенцијарна институција Mine Rehabilitation Program Center у региону Јамагучи остварује уштеду од 4,8 милијарди јена, док је Shimane-Asahi Rehabilitation Program Center држави уштедео 10,3 милијарди јена (Kimura, 2008).

Бројна истраживања спроведена на пољу економског бенефита приватних затвора (Cabral & Saussier, 2012, 12) доказала су да приватни затвори генерално остварују буџетску уштеду државама, и у моделу пуне и у моделу полуприватизације. Како тврде Cabral и Saussier, ова истраживања су „готово једногласна у закључцима о предности приватног управљања затворима у смислу редукације трошкова“ (Cabral & Saussier, 2012, 12).

1.2. КВАЛИТЕТ ОПШТИХ УСЛОВА (РЕЖИМА) И УСЛУГА У ПРИВАТНИМ ЗАТВОРИМА

Како наводе Austin и Coventry, истраживања о квалитету услуга и општих услова у приватним затворима су мање уобичајена од спроведених студија о економским бенефитима истих (Austin & Coventry, 2001, 30). Овакав мањак студија резултат је различитости карактеристика самих пенитенцијарних институција, јавних и приватних, а пре свега делатности односно услуга које се у њима обављају (Quinn, 1994, 142; Goyer, 2001; Grimwood, 2014, 11). Међутим, на основу доступних истраживања о квалитету општих услова и услуга у приватним затворима могуће је извести одређене генералне закључке. Наиме, многе студије спроведене широм света потврдиле су бенефите режима приватних затвора у односу на опште услове и квалитет услуга у компаративним државним затворима.

Анализа квалитета углавном се посматра с три аспекта: стопа рецидивизма, општа сигурност и услуге обезбеђене затвореницима (Cabral & Saussier, 2012, 10,11).

Квалитет услуга посматра се кроз квалитет исхране, смештаја, медицинских услуга, различитих третмана у заводу, пружања правне помоћи затвореницима и сл. (Cabral & Saussier, 2012, 11).

Општа сигурност у затвору посматра се кроз учесталост насиља, напада између затвореника и напада затвореника на особље завода, побуна, бекстава и сл. (Cabral & Saussier, 2012, 10).

Стопе рецидивизма директно указују на квалитет општег режима у заводу и квалитет корективних третмана, али ће, због значаја који имају за оцену квалитета заводског режима (Cahill, 2009, 12), бити посебно образложене у наредном наслову.

Истраживања спроведена у САД-у нису у довољној мери репрезентативна, с обзиром на чињеницу да су углавном доводила по подељених резултата, тј. негде су приватни затвори остваривали бољи квалитет услова и услуга него државни затвори, негде су имали сличне или исте резултате као државне пенитенцијарне институције, а неки приватни затвори су, пак, остваривали нижи квалитет услуга од државних затвора (Goyer, 2001; Pozen, 2003, 273, 274). Различити резултати до којих су дошла ова истраживања резултат су чињенице да се карактеристике приватних затвора, па тако и режими и услуге у њима, разликују од савезне државе до савезне државе.

Многе савезне државе у Америци, међутим, јесу искусиле бољи квалитет услуга у својим приватним затворима у односу на државне затворе. Тако, на пример, приватни затвори у Њу Мексику и Флориди генерално су се показали бољим од државних затвора у овим земљама, у смислу управљања заводом и пружених услуга (Pozen, 2003, 274).

Једно од првих истраживања ове области спроведено је 1988. године у Тенесију, у Silverdale приватном затвору, којим је управљала Америчка корективна корпорација (Correctional Corporation of America – CCA) (Austin & Coventry, 2001, 30). На основу упитника који је попуњавало 20 затвореника, дошло се до закључка о одређеним

предностима овог приватног затвора. Затвореници су Silverdale затвор веома високо рангирани што се тиче техничких напредака, одржавања и хигијене, радних задужења, жалбених поступака, религијских услуга, услуга телефонирања и посета и сличних услуга (Austin & Coventry, 2001, 30).

Истраживање које је спровео Logan 1988. и 1989. године у Њу Мексику, где је упоређивао критеријуме квалитета у једном приватном затвору за жене, једном државном затвору за жене и једном федералном затвору за жене на територији Њу Мексика, показало је да је приватни затвор надмашио друга два затвора на свим пољима осим неге и правне помоћи (Austin & Coventry, 2001, 30). Иако је незнатно бољу негу затвореницама пружао државни затвор, а федерални затвор се на пољу пружања правне помоћи изједначио са приватним, овакви резултати несумњиво показују велики квалитет пружања услуга у приватном затвору у односу на затворе којима руководи држава (Austin & Coventry, 2001, 30).

Још једно обимно истраживање, такође спроведено од стране Logana, овог пута 1992. године, обухватило је 333 упоредне варијабле које су се односиле на квалитет управљања једним приватним затвором и квалитет управљања у државним и федералним затворима у САД-у (Moore, 1999, 23). Резултати су показали да је приватна пенитенцијарна институција генерално надмашила државне и федералне затворе у смислу квалитета општих услова (Moore, 1999, 23).

У студији америчког Министарства правосуђа (The U.S. Department of Justice) спроведеној 1989. године, вршено је испитивање затвореника приватних и јавних пенитенцијарних институција (Moore, 1999, 25). На основу резултата истраживања закључено је да су затвореници боље рангирани режиме приватних затвора, посебно на плану здравствене неге, случајева насиља у установама и примени силе од стране особља затвора (Moore, 1999, 25).

Што се тиче Велике Британије, истраживања ове проблематике генерално су показала да државни затвори остварују боље резултате по питању обезбеђења, сигурности и реда, док приватни затвори остварују бољи квалитет по питању односа поверења и поштовања у затворима, као и по питању хуманости (Panchamia, 2012, 5).

Бројна истраживања приватних затвора у Енглеској и Велсу указала су на бољи квалитет живота у приватним затворима у односу на државне, посебно на плану односа између затвореника и особља (Panchamia, 2012, 5).

У приватним затворима односи поштовања доводе до бољег квалитета живота, те тако особље инсистира на коришћењу личног имена приликом обраћања и успостављању неке врсте менторства (Panchamia, 2012, 5). Такође, затвореници у британским приватним затворима проводе више времена ван ћелија, на отвореном, и осећају да су третирани боље и с више поштовања, него што је случај са затвореницима из државних затвора (Panchamia, 2012, 5; Tanner, 2013, 18).

Ово потврђује и истраживање седам приватних и јавних затвора, спроведено у периоду од 30 месеци, у коме је утврђено да је особље у британским приватним затворима

показало више поштовања према затвореницима, а комбиновање позитивног става са добро обученим особљем створило је предуслов за остварење хуманог и корисног амбијента (Tanner, 2013, 18).

Три истраживања у Великој Британији спроведена од стране Главног инспектора затворских институција (The Chief Inspector of Prisons), три независна истраживачка пројекта и једна владина независна истрага показали су да су приватни затвори у Великој Британији генерално имали боље резултате управљања и квалитета од државних затвора (Moore, 1999, 24).

На основу ових испитивања, затвореници у приватним затворима имају више слободе, боље услове посета, боље односе са особљем, бољу исхрану, боље радне услове (Moore, 1999, 24).

Што се тиче сигурности, ова истраживања су показала да у приватним затворима постоји мањи проценат насиља и бекстава, осим што је у приватним затворима специфично евидентије више напада затвореника на затвореника (Moore, 1999, 24). Међутим, приватни затвори су успешнији у контроли узнемиравања и малтретирања у затвореничкој популацији, превенције самоубиства и бољег здравственог третмана, по речима генералног директора Затворске службе (The Director General of Her Majesty's Prison Service) (Moore, 1999, 24).

На основу извештаја Главног инспектора британске Затворске службе (The Chief Inspector), три приватна затвора у Енглеској имала су изванредне резултате у поређењу са државним затворима – то су Doncaster, Wolds и Forest Bank (Pozen, 2003, 275).

Министарство правосуђа Велике Британије 2009. године увело је нови систем евалуирања приватних и јавних пенитенцијарних институција, а који је објављен 2012. године – The Prison Ratings System (PRS) (Tanner, 2013, 8). Подаци који су прикупљени путем овог новог система, открили су следеће:

- 12 од 12 приватних затвора били су успешнији од државних по питању менаџмента ресурсима, управљања финансијама, контроле и реда, и мотивације особља;

- 7 од 12 приватних затвора имало је боље резултате што се тиче социјалних третмана, контроле наркоманије и задовољења потреба затвореника;

- 7 од 12 приватних затвора надмашило је државне по питању квалитета, сигурности и пристојности животних услова и

- 5 од 12 приватних затвора имало је боље резултате од државних у области сигурности, менаџмента ризика и условних отпуста (Tanner, 2013, 8).

Шема 4: Подаци о успешности приватних затвора Велике Британије прикупљени према новом систему - The Prison Ratings System (PRS), и објављени 2012. године. Извор: Tanner, 2013, 8.

Евидентно бољи резултати примећени у британским приватним затворима у односу на приватне затворе у Америци, између осталог су и последица присутности државног контролора у сваком приватном затвору у Великој Британији, који може применити и одређене новчане пенале према приватном субјекту у случају одређених неправилности, посебно у случају кршења права затвореника (Tanner, 2013, 19).

Истраживање спроведено у приватним затворима Јужне Африке 2002. године показало је да је у овим затворима ниво квалитета услуга био знатно виши него у затворима под управом државе (du Plessis, 2012, 7). Такође, имајући у виду да у затворима којима управљају приватне компаније није дозвољено да дође до пренасељености, квалитет општих услова ће генерално бити на вишем нивоу него у државним затворима, за које не постоје такви прописи (du Plessis, 2012, 7). Још један разлог постојања позитивних резултата у јужноафричким приватним затворима јесте чињеница да је њихово управљање

уређено по угледу на британски модел, те тако постојање државног контролора у затворима омогућава боље опште резултате и поштовање права затвореника (Goyer, 2001).

Истраживања квалитета општих услова и услуга вршена су и на простору Аустралије. Harding је још почетком деведесетих година прошлог века вршио бројна истраживања у аустралијским приватним затворима. Приликом посете приватном затвору Borallon у Квинсленду, овај истраживач је приметио да су програми образовања и програми стицања радног искуства и вештина више развијени од сличних програма у аустралијским државним затворима (Harding, 1992, 6). Biles примећује да су аустралијски приватни затвори „популарнији“ код осуђеника, из разлога што нуде велики број различитих програма, између осталог и спортске и рекреативне програме (Biles, 2012).

Даље, на основу података који обухватају период од 1990. до 1999. године, број самоубиства у приватним затворима у Аустралији износио је 19, док је број самоубиства у државним затворима био чак 211 (Harding, 2001, 293). Мора се, ипак, напоменути да због великог броја затвореника у државним затворима и мањег броја затвореника у приватним затворима, ове податке треба представити сразмерно, тако да је на 1.000 затвореника у приватним затворима било 1.51 самоубиства, а на 1.000 затвореника у државним затворима 1.57 самоубиства (Harding, 2001, 293). Разлика је мала, али она ипак постоји, те се може рећи да приватни затвори имају нешто бољу превенцију самоубиства од државних затвора.

Пошто је постала уобичајена пракса да се у уговорима о управљању пенитенцијарним институцијама налазе клаузуле о бонусима и пеналима, путем прописивања бројних пенала везаних за управљање заводом, остварује се одређени бенефит, јер ће приватне компаније, настојећи да избегну новчана кажњавања, побољшати опште услове у заводу и квалитет услуга које пружају. У аустралијским приватним затворима, на пример, у случају насилне смрти затвореника, компанија је дужна да држави исплати новчани пенал у износу од 100.000 долара (Biles, 2012). Постоји и новчана казна у случају бекства затвореника, која је такође око 100.000 долара, док су нешто блаже казне предвиђене за прекршаје уговорних захтева или стандарда који се односе на тестирање затвореника на психоактивне супстанце, здравствени третман или едукационе програме (Biles, 2012).

Према извештају независног инспектора Надзорне службе (The Independent Inspector of Custodial Services), објављеном 2011. године, приватни затвор Acasia у Западној Аустралији, којим управља компанија Serco, добио је придев најбољег затвора у овој земљи (Stutchbury, 2011). У овом извештају се наводи да овај приватни затвор пружа најбољи здравствени третман затвореницима него било који други затвор у земљи, да се особље опходи према осуђеницима с поштовањем и пристојношћу, а наводи се и да у овом приватном затвору до сада није било значајнијих инцидената и да није забележено ниједно бекство (Stutchbury, 2011). Такође, значајно је напоменути и да је Acasia затвор с највишим степеном надзора у Аустралији (Stutchbury, 2011), што и те како утиче на квалитет општих услова у њему.

У Француској не постоји много истраживања квалитета општих услова у полуприватним затворима. Она истраживања која постоје, међутим, показују јако добре резултате што се тиче квалитета услуга у овим затворима. Полуприватизовани затвори у Француској омогућавају много бољи квалитет исхране и здравственог третмана затвореника, као и виши ниво хигијене него што је случај у државним затворима (Cabral & Saussier, 2012, 16). Поред тога, у овим затворима постоји боља организација рада и едукативних активности, те тако 65% радно ангажованих затвореника истовремено похађа и одређене едукативне програме или курсеве из области културе (Cabral & Saussier, 2012, 16).

У Бразилским полуприватизованим пенитенцијарним институцијама такође су примећени слични резултати. Наиме, упоређивањем једног државног и једног приватног затвора у Бразилу, истраживачи су дошли до закључка да полуприватни завод остварује боље резултате што се тиче квалитета услуга у односу на државни затвор (Cabral & Saussier, 2012, 16). Конкретно, истраживањем се дошло до података да полуприватни затвор омогућава затвореницима 10 пута више медицинске неге, и чак 20 пута више бесплатне правне помоћи, а надзор и контрола показали су се ефикасним имајући у виду да у полуприватном затвору није било ниједног бекства, док их је у државном затвору било 8, као и да у државном затвору има 15 пута више напада затвореника на друге затворенике, особље, као и посетиоце (Cabral & Saussier, 2012, 16).

Даље, подаци који обухватају период од 2002. до 2005. године показују да полуприватизовани затвори у Бразилу надмашују државне по питању безбедности, реда и контроле, док друга истраживања за период од 2001. до 2006. године указују на мање стопе бекстава и насилних смрти у овим затворима, као и на значајан квалитет лекарске услуге (Cabral & Saussier, 2012, 16).

У Бразилу такође постоје одређени пенали предвиђени уговорима са приватним компанијама, који се тичу одређених стандарда или одговорности. По оваквим клаузулама, рецимо, приватни субјект дужан је да надокнади штету која настане у установи услед одређених догађаја, као што су побуне и слично (Cabral & Saussier, 2012, 16). На овај начин, као што смо већ напоменули, приватни субјект се мотивише да унапреди квалитет услуга које обавља у заводу, како би допринео стварању нефрустрирајућег амбијента.

Од земаља које су прихватиле полуприватизацију пенитенцијарних установа, по квалитету општих услова у затвору и квалитету делатности и услуга које у затвору пружају приватне компаније, издваја се Јапан. Тако су у заводу у Сакури уведени потпуно нови едукативни програми из области медицине, као и унапређени релаксациони третмани радне терапије, којима руководе приватни стручњаци, намењени ментално оболелим старијим затвореницима, где се путем иновативних техника овим затвореницима омогућава да побољшају своје ментално здравље (Prison Watch Public Association, 2008).

У јапанском полуприватном заводу Shimane Asahi, о коме је већ било речи, такође су се приватне компаније показале изузетно успешним у постизању квалитетног

затворског амбијента с корисним резултатима. Поред изванредно квалитетних општих услова који се тичу исхране, смештаја, хигијене, компаније ангазоване путем оперативне приватизације у овој установи, затвореницима омогућавају разноврсне третмане, којима се постижу бољи резултати у поређењу са државним затворима.

Како тврди истраживач Leighton, који је имао прилику да приликом посете овој установи буде позван на ручак од стране управника, где је сервирана храна која се служи осуђеницима, исхрана у овом заводу је тако квалитетна да су многи осуђеници само на основу квалитетне нутриционистички балансиране исхране отклонили бројне здравствене проблеме (Leighton, 2014a, 11). Завод се снабдева храном из свог окружења, чиме помаже и развој локалне заједнице (Leighton, 2014a, 11).

Према слову јапанског Закона о казним институцијама (The Act on Penal and Detention Facilities (2007)), мотивисање осуђеника за поправљање и рехабилитацију и прилагођеност заједници основни је смисао и циљ третмана (Leighton, 2014a, 7). У том смислу, сви програми спровођени од стране компанија у овом затвору као примарни циљ имају оспособљавање осуђеника за живот на слободи, те из тог разлога постоји и мноштво едукативних и радних програма. Због тога сви затвореници у овој установи пролазе кроз програм стручног усавршавања, док само 7,3% затвореника у осталим затворима пролази кроз овакве програме (Leighton, 2014a, 7).

Поред бројних едукативних и радних програма које смо навели, као што су курсеви из области медицине, информационих технологија, дресуре паса водича, рада у ергели, писање књига на Брајевој азбуци и друго, завод води рачуна и о ментално оболелим осуђеницима, те за њих постоје бројни програми радне и релаксационе терапије.

Основни мотив овако осмишљених програма јесте принцип ресторативне правде, који се остварује тако што осуђеници пружају одређено добро заједници (Leighton, 2014a, 8). Пример је волонтерско ангажовање осуђеника на поправци бицикала намењених здравственим радницима у земљама Трећег света, а који су били послати и волонтерима и спасиоцима у Фукушими 2011. године, након цунамија и нуклеарне катастрофе (Leighton, 2014a, 8).

Као што смо могли уочити, квалитет општих услова у приватним и полуприватним затворима различит је од установе до установе, али се може основано закључити да полуприватизовани заводи на овом пољу остварују нешто боље резултате од пенитенцијарних услова у моделу пуне приватизације.

1.2.1.УСПЕШНО ОСТВАРЕЊЕ СВРХЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА

Иако је рецидивизам одличан индикатор резултата које затворске институције постижу у борби против криминалитета, истраживање стопе рецидивизма у државним и приватним затворима доста је занемарено у односу на студије о економичности или квалитету (Pozen, 2003, 271), можда и из разлога што је овакве податке веома тешко

утврдити и класификовати услед постојања завода са различитим карактеристикама и профилом осуђеничке заједнице (Tocqueville Institute, 2007). Међутим, и поред малог броја истраживачких пројеката на ову тему, одређени подаци могу бити релевантни за формирање слике о стопама рецидивизма у приватним и државним затворима.

Пре свега, бројне приватне компаније су осмислиле посебне рехабилитационе третмане управо са циљем постизања што бољих резултата по питању рехабилитације и ресоцијализације. Поред самих приватних компанија, у приватним затворима није искључена ни сарадња с волонтерским организацјама и удружењима у реализацији ових третмана (Sigler, 2010, 167). Као што смо образложили у претходном наслову, приватне затворе генерално карактерише мноштво рехабилитационих и сличних програма и третмана у односу на исте активности у државним затворима, те је логично очекивати да ће оваква пракса показати позитивније резултате на пољу ресоцијализације и рецидивизма него што је случај са државним пенитенцијарним институцијама.

На основу истраживања споведног на Флориди 1998. године, под покровитељством флоридске Комисије за приватизацију корективних установа (Florida Correctional Privatization Commission), потврђено је да је стопа рецидивизма генерално нижа у приватним затворима у односу на флоридске државне затворе (Austin & Coventry, 2001, 32; Tocqueville Institute, 2007).

Истраживање је обухватило узорак од 198 осуђеника који су затворску казну издржавали и у приватним и у државним затворима (Austin & Coventry, 2001, 32). Резултати истраживања били су следећи:

-након 12 месеци по отпуштању, 10% бивших затвореника приватних затвора било је поново ухапшено, у поређењу са 19% поново ухапшених затвореника који су казну издржавали у државном затвору;

-6% бивших затвореника приватних затвора било је поново осуђено, у поређењу са 10% бивших затвореника државних затвора;

-10% бивших осуђеника приватних затвора поново је послато на издржавање затворске казне у року од 12 месеци након отпуштања, док је код бивших осуђеника државних затвора тај проценат износио 14;

-показатељи рецидивизма присутни су у 17% случајева отпуштања из приватног затвора, док су исти показатељи присутни у 24% отпуштања након издржавања казне у неком флоридском државном затвору (Austin & Coventry, 2001, 32).

Према резултатима већ поменутог извештаја које израђује британско Министарство правосуђа (The Prison Ratings System), објављеном 2012. године, приватни затвори у Великој Британији генерално су имали боље резултате по питању антирецидивизма од државних затвора (7 од 12 приватних затвора остварило је боље резултате) (Tanner, 2013, 8; Grimwood, 2014, 9). Такође, према каснијем истраживању Министарства правосуђа, такође из 2012. године, што се тиче затвореника осуђених на казну затвора у трајању од 12 месеци или већу казну, приватни затвори имали су нижу стопу рецидивизма ових затвореника у односу на државне затворе – 10 од 12 приватних затвора остварило је боље

результате (Tanner, 2013, 9, 10; Grimwood, 2014, 10). Што се тиче затвореника осуђених на казну затвора мању од 12 месеци, стопа рецидивизма такође је била нижа међу затвореницима приватних затвора у односу на државне – 7 од 10 приватних затвора остварило је боље резултате (Tanner, 2013, 10; Grimwood, 2014, 10;).

Како наводи Harding, у Аустралији стопе рецидивизма нису наведене као индикатор успешности казних институција, те су оваква истраживања незахвална и комплексна управо због различите методологије и различитости пенитенцијарних институција (Harding, 1998, 5).

Што се тиче држава са затворском полуприватизацијом, истраживачи Cabral и Saussier напомињу да нису успели да пронађу податке о рецидивизму у полуприватизованим затворима у Француској и Бразилу (Cabral & Saussier, 2012, 11). Међутим, са описаним рехабилитационим програмима који се спроводе у јапанским полуприватизованим затворима и с нагласком на примарни циљ ресоцијализације истакнут у оквиру управљања овим затворима, логично би било предвидети да ће стопа рецидивизма затвореника ових установа бити знатно мања него стопа рецидивизма бивших затвореника државних затвора.

Вероватно најзначајнији разлог због којег су у представљеним истраживањима примећене знатно ниже стопе повратништва код бивших затвореника приватних затвора, јесте систем новчаних пенала и бонуса који се тичу успешности остварења казне затвора. Наиме, супротно увреженом схватању противника затворске приватизације да приватне компаније зарађују на рецидивизму, те да им стога није у интересу да врше превенцију повратништва, данас се све више склапају уговори који предвиђају пенале које приватни субјект плаћа држави за повећану стопу рецидивизма затвореника отпуштених из затвора којима приватни субјект управља, као и бонусе које држава као награду исплаћује приватном субјекту за добре резултате по питању превенције рецидивизма.

На овај начин приватним компанијама је у интересу да улажу у своје рехабилитационе третмане и врше превенцију рецидивизма, а истовремено и државни буџет мања стопа рецидивизма кошта мање, јер је мање затвореника за чији смештај држава плаћа компанији (Tocqueville Institute, 2007). Осим тога, и без оваквих клаузула, приватни субјекти који не врше превенцију рецидивизма брзо би изгубили подршку државе, те би остали без нових уговора у будућности (Austin & Coventry, 2001, 33), тако да је разумљиво да приватне компаније унапређењем квалитета својих услуга и рехабилитационих програма имају лукративну мотивацију (Ковачевић, 2012, 201).

Пример за бонусе који се предвиђају у уговорима са приватним компанијама јесте случај британске компаније Serco у оквиру новог пројекта британске владе, где је предвиђено да ће ова компанија бити додатно плаћена уколико успе да смањи стопу рецидивизма отпуштених затвореника из приватног затвора Doncaster у Енглеској (Stutchbury, 2011). Слични бонуси предвиђени су и у уговору између компаније Serco и владе Новог Зеланда за управљање приватним затвором Mt Eden (Stutchbury, 2011).

1.3. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА О ПРЕДНОСТИМА ПРИВАТНИХ ЗАТВОРА

Почев од несумњивих економских бенефита доказаних бројним истраживањима, преко студија које су показале значајно надмашивање квалитета општих услова, па до примера успешне реализације затворске казне и сузбијања рецидивизма, може се закључити да су приватни затвори углавном испуњавали очекиване резултате, остварили велике уштеде државним буџетима и добро се показали на плану заштите друштва од криминалитета, у мањем или већем обиму, зависно од државе и њеног пенитенцијарног система, као и приватних компанија присутних на релевантном тржишту.

Приватни затворски систем на неки начин је постао друштвено одговорнији у односу на државне пенитенцијарне системе, посебно у моделу полуприватизације. Иако многи противници овакве приватизације тврде да је профит руководећи циљ приватних пенитенцијарних установа, базирајући закључак на представљеним примерима и резултатима истраживања, не може се оповргнути да су приватни затвори остварили одређене позитивне ефекте по државу, друштво и појединца – лице које издржава затворску казну, независно од своје примарне мотивације.

2. НЕДОСТАЦИ ПРИВАТНИХ ЗАТВОРА

Противници затворске приватизације наводе бројне недостатке који се тичу економског и политичког аспекта, стања општих услова у многим приватним затворима, кршења људских права и права затвореника и неуспеха у остварењу сврхе казне затвора.

Опет морамо напоменути да се подаци о наведеним негативним аспектима затворске приватизације, истоветно као и када су у питању предности, разликују од државе до државе, као и да зависе од карактеристика саме пенитенцијарне институције и наравно од компанија које њима руководе. Као и у свакој грани пословања, и овде постоје успешни и неуспешни субјекти, у смислу да неки боље обављају своје пословање, а неки послују са губицима, лошом репутацијом, законским проблемима итд.

Даље, морамо напоменути да су многи негативни аспекти затворске приватизације, посебно они који се тичу стања општих услова и кршења права, и те како присутни и у државном пенитенцијарном систему (Ковачевић, 2012, 202), а у многим истраживањима и примерима који се тичу приватних затвора они се уопште и не помињу, те се стиче утисак да се овакве злоупотребе права дешавају само у приватним затворима.

Основна замерка противника затворске приватизације јесте профит као примарни циљ приватних субјеката, услед чега долази до корупције на релацији приватни субјекти – органи власти, погоршања општих услова, кршења људских права и неуспешног остварења сврхе казне у приватним затворима. Истраживања чији резултати потврђују ове аргументе биће представљена овде, опет имајући у виду да је оваква аргументација оправдана условно, у зависности од државе у којој се спроводи затворска приватизација, модела приватизације, приватних компанија које послују на одређеном тржишту где се одвија затворска приватизација, казнене политике државе и општег стања у њеном јавном пенитенцијарном систему.

На основу овде представљених примера и истраживања о негативним аспектима приватних пенитенцијарних институција, покушаћемо да изведемо неке генералне закључке.

2.1. ИЗУЗЕЦИ ОД ЕКОНОМСКЕ ОПРАВДАНОСТИ ПРИВАТНИХ ЗАТВОРА

Као што смо закључили из претходног излагања о економским предностима затворске приватизације, приватни затвори генерално остварују уштеде у државним буџетима. Међутим, присутни су и малобројни изузеци од овог општег налаза, те ћемо неке од њих представити овде.

Нека истраживања о економским аспектима затворске приватизације дошла су до неодређених резултата који се тичу уштеде затворске приватизације за државни буџет. Наиме, Генерални рачуноводствени биро у САД-у (General Accounting Office – GAO) је 1996. године упоређивао неколико приватних и државних затвора у Америци, те је дошао

до закључка да су подаци о уштеди затворске приватизације за државу веома неодређени (Pozen, 2003, 273; Cheung, 2004, 2). Такође, истраживање спроведено од стране агенције америчког Правосудног бироа (The Bureau of Justice Assistance – BJA), објављено 2001. године, дошло је до резултата да уместо наводне уштеде за државни буџет од 20%, просечна уштеда затворске приватизације износила је око 1%, обзиром да је ово истраживање објавило да се многи оперативни трошкови нису материјализовали, односно да постоје само на папиру (Cheung, 2004, 2; Penter, 2014). Поред тога, неке анализе трошкова вршене у САД-у утврдиле су да економска уштеда од затворске приватизације не може бити гарантована (Mason, 2013, 10).

Истраживања спроведена у Аризони и Флориди утврдила су да затворска приватизација држави не доноси значајну уштеду (Pozen, 2003, 273). Пример економске неоправданости приватних затвора у Аризони потврђен је анализом Министарства ове државе које се бави корективним делатностима (The Arizona Department of Corrections), из 2010. године, где је утврђено да државу више коштају накнаде приватним пенитенцијарним институцијама него финансирање државних затвора (Shapiro, 2011, 19; Mason, 2012, 8).

Упоредно истраживање обављено 1989. године у Кентакију, обухватило је упоредне трошкове два државна и два приватна затвора у овој земљи, где је из сваког сектора био укључен један затвор за пунолетне и један затвор за малолетне осуђенике. Анализе су показале да је приватни затвор за пунолетне осуђенике у Кентакију коштао државу 10% више него државни затвор за пунолетне осуђенике (Austin & Coventry, 2001, 24).

Истраживања обављена у првој половини деведесетих година прошлог века, а која су укључивала економске анализе уштеда затворске приватизације за државу, спроведена у Тексасу, Калифорнији, Вашингтону и Тенесију, показала су да су у Калифорнији, Тенесију и Вашингтону уштеде за државу биле незнатне или минималне, док је само у Тексасу примећена буџетска уштеда од око 14-15% (United States General Accounting Office, 1996, 7).

Економски позитиван тексашки пример умногоме је условљен законским ограничењима која се тичу затворске приватизације. Наиме, када је законодавна основа за затворску приватизацију усвојена у овој америчкој држави, истовремено је тим истим актом (Senate Bill 251) предвиђено да држава може закључивати уговоре са приватним компанијама о управљању пенитенцијарним институцијама само уколико такви уговори доносе уштеду државном буџету у износу који не може бити мањи од 10% (Volkh, 2014). Исто законско ограничење важи и у савезној држави Мисисипи (Cabral & Saussier, 2012, 12).

У Оклахоми је 2005. године дошло до повећања буџетског дефицита округа Tulsa у износу од 3,7 милиона долара, услед повећања трошкова које је држава плаћала Америчкој корективној корпорацији (The Correctional Corporation of America – CCA) за управљање једним приватним затвором (AFSCME Corrections United, 2006).

У Великој Британији 2008. године Европска федерација синдиката јавних делатности (The European Federation of Public Service Unions) објавила је податак да су, према Међународном извештају о затворској приватизацији (Prison Privatisation Report International), трошкови по затворенику у државном затвору годишње износили 39.000 евра, док су исти трошкови у приватном сектору били 48.200 евра (EPSU, 2008, 9).

Што се тиче модела полуприватизације, Француска представља пример неекономичности затворске полуприватизације, иако полуприватизовани затворски систем показује изванредне резултате у односу на затворе у јавном сектору (Cabral & Saussier, 2012, 16). Како Cabral и Saussier наводе, хибридни затворски менаџмент кошта државу више у поређењу са државним затворима сличних карактеристика, у Француској око 15% на основу неких анализа (Cabral & Saussier, 2012, 16). Ово не мора нужно значити да држава на овај начин остварује буџетски дефицит, ако се сагледа укупни бенефит квалитетне хибридне управе у затвору, која може довести до смањења стопе рецидивизма и стопе криминалитета уопште, и на тај начин посредно довести до уштеда за државу.

Француски Национални ревизијски биро 2006. године је објавио да влада не располаже никаквом методологијом према којој би вршила економске анализе трошкова полуприватних затвора, те су сами ревизори помоћу својих метода дошли до закључка да ове установе коштају државу између 8% и 50% више него државни затвори (EUROFEDOP, 2010, 2). Међутим, ове резултате би требало тумачити са резервом, имајући у виду недостатак података у Француској у вези ове проблематике, који наводе Cabral и Saussier (Cabral & Saussier, 2012, 15).

Како можемо закључити, изузеци који се односе на економску оправданост затворске приватизације углавном долазе са простора САД-а. Разлози за овакву констатацију могу бити у самом начину на који је затворска приватизација у САД-у уређена (пуна приватизација у комбинацији са славим мониторингом, где лако може доћи до злоупотребе државног буџета путем уговарања трошкова који се неће материјализовати), експанзивног лобинга од стране америчких корпорација за закључење економски неоправданих уговора, о чему ће касније бити речи, или једноставно лоше управе која се показала у многим америчким приватним пенитенцијарним институцијама, што ћемо такође образложити касније.

2.2. ОСНОВНА ЗАМЕРКА ЗАТВОРСКОЈ ПРИВАТИЗАЦИЈИ – ПРОФИТ КАО ПРИМАРНИ ЦИЉ

СТИЦАЊЕ ПРОФИТА, као водеће мотивације приватних компанија да управљају пенитенцијарним институцијама, основна је примедба коју излажу противници затворске приватизације. Приватним компанијама се замера то што руководећи се профитом настоје да што већи број затвореничке популације сместе и што дуже задрже у установама којима управљају, имајући у виду да су компаније по уговору са државним органима плаћене по

глави затвореника (per capita), те што је више затвореника, цена уговора биће виша (Ковачевић, 2012, 203; Ward et al, 2013). Сами руководиоци Америчке корективне корпорације су 1997. године изјавили да њихово проширење на тржишту зависи од низа фактора, између осталог и стопе криминалитета и казнене политике (Cheung, 2004, 4; Mason, 2012, 12).

Поред тога, приватним компанијама се замера и то што зарад максимизирања профита трпи квалитет општих услова у заводу и квалитет рехабилитационих третмана (Ward et al, 2013; The Correction's Documentary Project, sine anno).

Кокољ наводи да је проширење тржишта од стране приватних компанија, као и појава нових компанија на тржишту, руковођено профитом, резултирало великим повећањем смештајних капацитета у приватним пенитенцијарним установама који се нису могли попунити, док је истовремено овакво стање државе коштало продубљивања буџетског дефицита (Кокољ, 2005, 153). Кесић, с друге стране, истиче, како поверавање изградње затворских комплекса приватним компанијама држави остварује само краткорочну уштеду, обзиром да дугорочна исплата накнада приватној компанији за државу ствара велике трошкове, услед повећања и одржавања бројне затворске популације како би се остварио што већи профит (Кесић, 2010, 315).

Неки извори тврде да приватизовани пенитенцијарни систем у САД-у на годишњем нивоу остварује приход већи од 3 милијарде долара, од чега више од половине прихода долази из приватног пенитенцијарног система који смешта имигранте (Goodkind, 2013). Посебно су две највеће америчке пенитенцијарне корпорације на мети противника затворске приватизације – Америчка корективна корпорација (The Correctional Corporation of America – CCA) и The GEO Group. Тврди се да ова два гиганта држе 75% тржишта приватних пенитенцијарних институција (Goodkind, 2013; Pelaez, 2014), као и да 40% њиховог прихода долази из федералног буџета, тј. од плаћања федералног пореза (Goodkind, 2013).

Пошто компанија The GEO Group управља и бројним пенитенцијарним установама широм света, наводи се да је од укупног профита ове компаније у фискалној 2012. години 14% остварено само с међународног тржишта (Biron, 2013; Trivedi, 2013). Такође, и компаније Serco и G4S остварују велики проценат профита на интернационалном тржишту (Biron, 2013; Trivedi, 2013).

Приходи две водеће америчке корекционе компаније расли су из године у годину. Наиме, на крају 2009. године Америчка корективна корпорација пријавила је нето приход у износу од 155 милиона долара и промет новчаних средстава у износу од 1.584 милијарди долара (Dufresne, 2010). Компанија The GEO Group 2008. године пријавила је нето зараду од 58,9 милиона долара, док је америчка компанија Cornell имала нето приход у износу од 26 милиона долара у 2008. години (Dufresne, 2010).

Укупни приходи компанија The GEO Group и Америчке корективне корпорације 2010. године већ су износили три милијарде долара (Snyder, 2013). У наредној години приходи ове две компаније износили су 1,7 милијарди долара за Америчку корективну

корпорацију и 1,6 милијарди долара за компанију The GEO Group (Lee, 2012).

Поређења ради, 2001. године Америчка корективна корпорација пријавила је приход од 887 милиона долара, док је 2008. године укупан приход ове компаније износио 1,6 милијарди долара, да би Америчка корективна корпорација у 2012. години имала укупан приход од 1,7 милијарди долара (Kirchhoff, 2010, 25; Lava & Solon, 2013; Stroud, 2013; Weinberg, 2014).

Америчкој корективној корпорацији замера се што покушава да максимизира свој профит на све могуће начине. Наиме, ова компанија је са властима савезне државе Кентаки закључила уговор о конверзији једног свог приватног затвора у медицинску установу за смештај старијих затвореника (Takei, 2014). Оно што је било у интересу профита ове компаније, у овом случају, јесте што би за управљање овом институцијом компанија била плаћена двоструко, и као медицинска установа и као приватни затвор (Takei, 2014). Поред тога, годишњи трошкови за смештај старијих затвореника износе готово двоструко више него просечни годишњи трошкови за смештај затвореника који не припадају старијој популацији, те на овај начин компанија остварује вишеструки профит (Takei, 2014). У овом случају постоји проблем и с казном политиком, која старије затворенике не третира ништа блаже од просечног затвореника, иако старији затвореници генерално нису друштвено опасни.

Ова корпорација зарађује и путем изнајмљивања својих капацитета државама с којима нема матични уговор. Наиме, ова корпорација је у тексашким градовима изнајмљивала простор за смештај осуђеника из других држава, чији су затвори били пребукирани, по цени од 2.50 до 5.50 долара per diem по затворенику, од чега је 1.50 долара одлазило тексашким окрузима у којима су ови заводи били стационарани (Pelaez, 2014).

Као што можемо приметити, истицање профита као јединог циља приватних пенитенцијарних корпорација углавном је усмерено ка пословној пракси Америчке корективне корпорације. Наравно, омраженост ове компаније у пословном свету и јавности резултат је специфичне америчке казнене политике (која доводи до повећања стопе затвореничке популације) и еспанзивног лобирања за доношење закона који ће јој бити од користи, као и лобирања за само закључење уговора, а што ће бити образложено у наредним насловима.

2.3. ЕКСПАНЗИЈА ЗАТВОРЕНИЧКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ У СЈЕДИЊЕНИМ АМЕРИЧКИМ ДРЖАВАМА КАО РЕЗУЛТАТ КАЗНЕНЕ ПОЛИТИКЕ

Већ је било речи о одређеним казним прописима усвојеним на подручју САД-а који су резултирали енормним повећањем броја затвореничке популације. Ови прописи били су познати као „ред и закон“ („law and order“) и „рат дрогама“ („war on drugs“), а карактерисале су их ригорозне казне које су створиле експанзију затвореничке популације

(Selman, Leighton, 2009, 30). Најзначајнији прописи из ове области донети за време Никсоновог мандата, као што смо напоменули, били су следећи: закони о обавезном минималном кажњавању (Mandatory minimum sentencing laws) који обавезују судије на изрицање дугих затворских казни иако би се блажом затворском казном или алтернативном казном постигла сврха кажњавања; Three strikes laws прописи према којима се лицу осуђеном за три кривична дела обавезно изриче дуготрајна затворска казна, чак иако су у питању веома лака кривична дела; и Truth in sentencing laws који онемогућавају условни отпуст или пробацију (Shapiro, 2011, 10,11; Ковачевић, 2012, 197).

Под Никсоновом ригорозном кампањом „рат дрогама“ (war on drugs), 1971. године дошло је до установљавања огромног броја агенција за борбу против психоактивних супстанци, а ова акција је допринела усвајању неких од напоменутих казних прописа (The Drug Policy Alliance, sine anno). Током осамдесетих година прошлог века, председник Роналд Реган наставио је кампању „рат дрогама“, што је довело до усвајања сета ригорозних казних закона о поседовању и коришћењу психоактивних супстанци, а што је умногоме допринело повећању затвореничке популације (Mason, 2012, 2; The Drug Policy Alliance, sine anno). Кампању „рат дрогама“ промовисао је и председник Џорџ Буш Старији 1989. године, што је условило доношење још једног сета казних закона с још ригорознијим казнама (Selman & Leighton, 2009, 30).

Ови прописи довели су до тога да су многи окривљени осуђени на дуге затворске казне због ненасилних кривичних дела или због поседовања изузетно малих количина психоактивних супстанци (Pelaez, 2014). Њујоршки закон из 1973. године, познат као Nelson Rockefeller Anti-drug Law, предвиђа казну у трајању од минимум 15 година до доживотне (лице може бити пуштено на условни отпуст уколико издржи минимум 15 година казне) за поседовање 4 унце (око 113 грама) било које илегалне психоактивне супстанце (Pelaez, 2014). У Тексасу, казна прописана за поседовање 4 унце марихуане (око 113 грама) износи до 2 године затвора (Pelaez, 2014).

Према федералним законима, казна прописана за поседовање 5 грама крек кокаина (crack cocaine) или 3.5 унце хероина (око 100 грама) је пет година без могућности добијања условног отпуста, док је прописана казна за поседовање мање од 2 унце крек кокаина (мање од 56 грама) 10 година без могућности добијања условног отпуста (Pelaez, 2014). Међутим, за поседовање 500 грама кокаина у праху (powder cocaine) казна је такође 5 година (Pelaez, 2014). Проблем код ових прописа је у томе што кокаин у праху по статистици углавном користе припадници беле расе бољег материјалног стања, због тога што овај кокаин има веома високу цену на тржишту наркотика, док крек кокаин углавном користе припадници црне расе и латино популација (Pelaez, 2014). Тиме су ови прописи у старту расистички обележени, јер су њихови творци тежили ка повећаној призонизацији оних који не припадају белој раси.

Овакво стање у америчком казненом законодавству унеколико је измењено за време првог мандата председника Барака Обаме, 2010. године, када је Сенат усвојио Fair Sentencing Act, или Закон о праведном кажњавању (Person, 2014), у коме су елиминисане

дуге затворске казне (mandatory minimum sentence) за поседовање кокаина и смањене напоменуте разлике (Person, 2014).

С обзиром на чињеницу да ригорозни закони доприносе повећању затвореничке популације, самим тим и пословању приватних пенитенцијарних компанија, многе компаније у Америци, посебно Америчка корективна корпорација, потрошиле су милионе долара на лобирање код представника легислативних органа како би се ови прописи одржали и како би се доносили нови слични прописи, уложиле велике суме новца у кампање оних политичара који су овакве законе подржавали, а такође се окретале и подмићивању судских органа како би изрицали што дуже затворске казне, те ћемо споменути неколико речи о томе.

2.4. ЛОБИРАЊЕ, ФИНАНСИЈСКА ПОДРШКА ПОЛИТИЧКИМ КАМПАЊАМА И КОРУПЦИЈА

Финансирање лобирања и политичких кампања и коруптивне делатности повезане са затворском приватизацијом углавном се срећу на америчком подручју, и то од стране два гиганта из области затворске приватизације – Америчке корективне корпорације и компаније The GEO Group (Mason, 2013, 11; Snyder, 2013).

Компаније The GEO Group и Америчка корективна корпорација велики део својих профита уплаћивале су на рачун Америчког савета за законодавну размену (The American Legislative Exchange Council – ALEC), невладине организације која се бави стварањем законодавних модела из области јавне политике, која подржава конзервативне законодавце, самим тим и затворску приватизацију, а чијих 40% чланства чине сами законодавци (Cheung, 2004, 4).

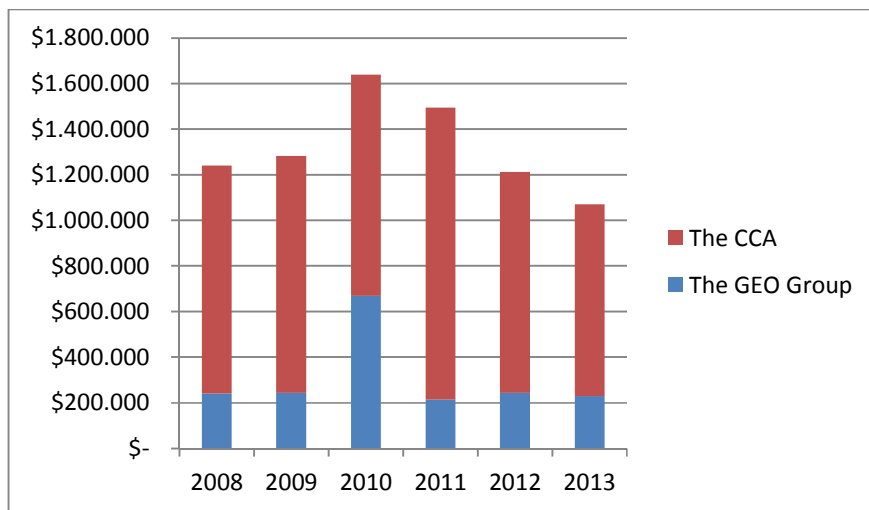
Ова организација је помоћу лобирања и израде модела закона допринела подршци и усвајању ригорозних казних прописа у многим државама Уједињене Америке (Cheung, 2004, 5; Shapiro, 2011, 14; Trivedi, 2013). Такође, ова организација је у свом директорском борду имала и чланове управе Америчке корективне корпорације, која је чланство у овом телу окончала 2010. године, док The GEO Group није чланица организације већ више од једне деценије (Cheung, 2004, 5; Mason, 2012, 12). Организација повезује законодавце с руководиоцима приватних компанија путем организовања седница за које и законодавци и бизнисмени плаћају годишњу чланарину, а на којима се формирају модели закона који ће бити представљени легислативном телу (Shapiro, 2011, 14).

Америчка корективна корпорација и The GEO Group уложиле су велике суме новца за лобирање и финансијску подршку политичким кампањама оних политичара који промовишу строго казнено законодавство.

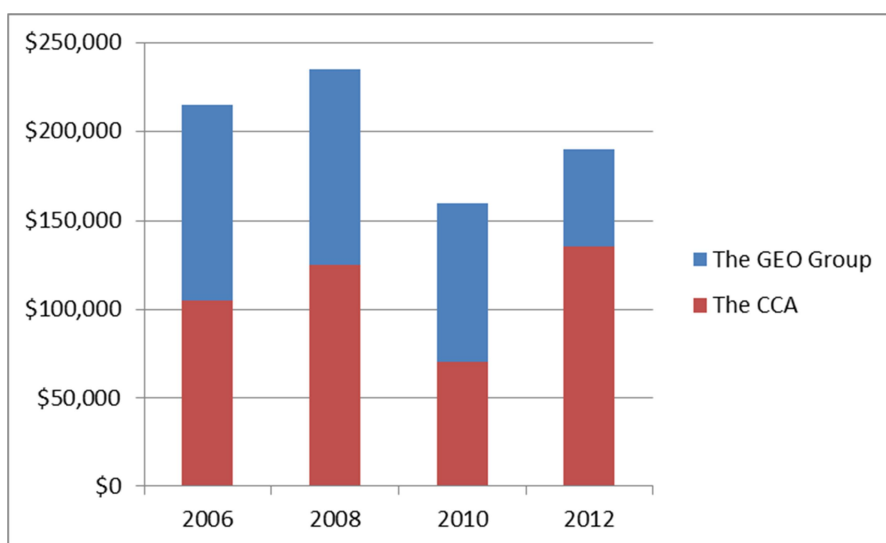
Подаци америчке невладине организације која се бави праћењем новчаних токова лобинга (The Center for Responsive Politics), Америчка корективна корпорација је у периоду између 2002. и 2012. године у лобирање уложила 17.4 милиона долара, док је за

компанију The GEO Group тај трошак износио 2.5 милиона долара за период од 2004. до 2012. године (Lee, 2012). Такође, на основу података државне институције која прати новчане токове у политичким круговима (The National Institute on Money in State Politics), између 2003. и 2012. године Америчка корективна корпорација финансира је политичке кампање у износу од 1.9 милиона долара, док је тај трошак у истом периоду за компанију The GEO Group износио чак 2.9 милиона долара (Lee, 2012).

Табела 10: Трошкови лобирања Америчке корективне корпорације (The CCA) и компаније The GEO Group у периоду између 2008. и 2013. године. Извор: CREW, 2014, 5.

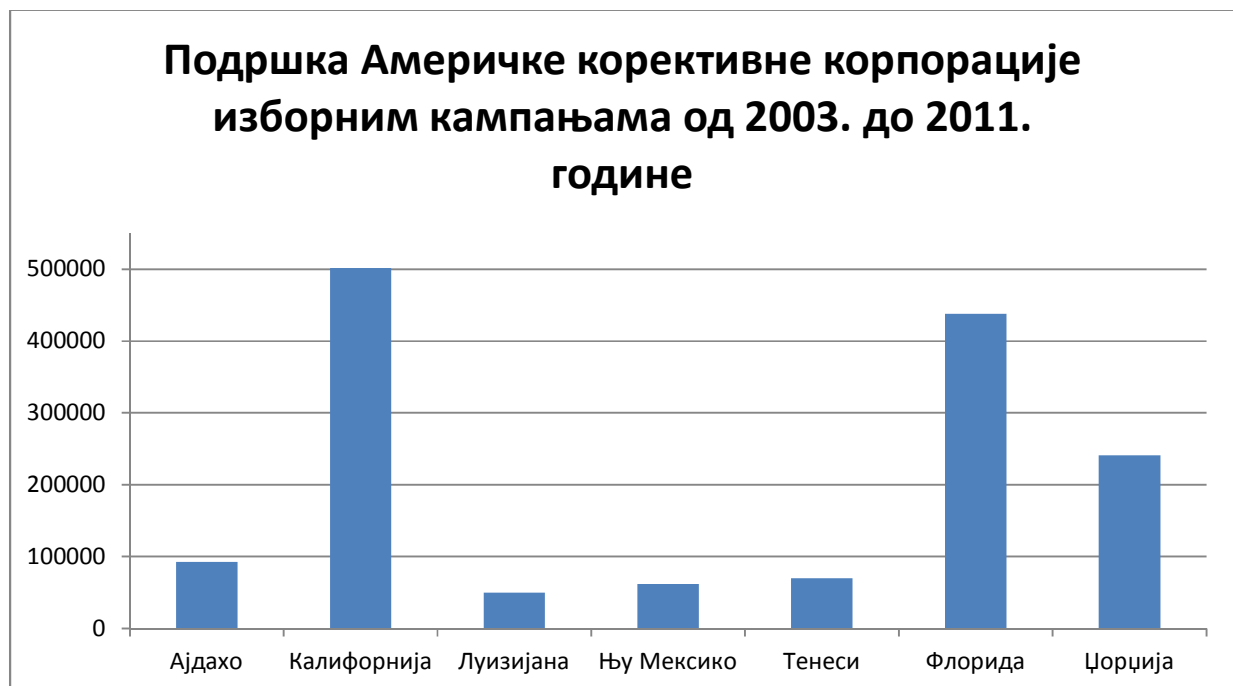
Табела 11: Трошкови финансијске подршке политичким кампањама на федералном нивоу од стране Америчке корективне корпорације (The CCA) и компаније The GEO Group, у периоду између 2006. и 2012. године. Извор: CREW, 2014, 7.

Лобисти ове две компаније не баве се само промовисањем строгих казних закона и затворске приватизације, већ су активни и у борби против законодавства које овим приватним компанијама не иде у корист, као што је федерални Закон о слободи информисања (The Freedom of Information Act, 1966 – FOIA) који прописује грађанско право на тражење и добијање свих информација од федералне владе (CREW, 2014, 7). Проблем је у томе што су подаци о приватним пенитенцијарним институцијама директно изузети од овог права, обзиром да не потпадају под појам „федералне агенције“ (CREW, 2014, 7). О транспарентности која се тиче приватних затвора биће речи у даљем делу рада.

Приватне корпорације лобирају и на нивоима савезних држава. У периоду између 2003. и 2011. године Америчка корективна корпорација имала је 199 лобиста у 32 савезне државе, док је компанија The GEO Group имала 72 лобиста у 17 америчких држава (Shapiro, 2011, 38). Три највеће америчке компаније које управљају приватним затворима – Америчка корективна корпорација, The GEO Group и Cornell само на Флориди имају 30 лобиста који се залажу за промоцију приватних затвора (Shapiro, 2011, 38).

Табела 12: Трошкови Америчке корективне корпорације за подршку републиканским кандидатима у америчким савезним државама, у периоду од 2003. до 2011. године. Извор: Mason, 2012, 15.

Поред лобирања и финансијске подршке политичким кампањама, ове приватне компаније повезују се и са случајевима кронизма и корупције у оквиру политичких кругова и судских органа (Shapiro, 2011, 36; Price & Morris, 2012, 18). Shapiro наводи бројне примере међусобне сарадње између јавног и приватног сектора који се тичу приватних затвора (Shapiro, 2011, 36). Многи руководиоци приватних пенитенцијарних

институција постали су јавни службеници у државним органима који се баве извршењем затворске казне и обрнуто (Shapiro, 2011, 36). Овакве позиције су им омогућавале да путем својих контаката остварују користи за приватне компаније у којима раде или су радили (Shapiro, 2011, 36).

Shapiro наводи случај бивших упошљеника компаније The GEO Group, који су касније постали контролори извршења уговора и поштовања обавезних стандарда у пенитенцијарној установи за малолетнике којом руководи ова компанија, што је резултирало злоупотребом службеног положаја када су ови контролори изузетно лоше стање у установи оквалификовали као 97,7% испуњености стандарда (Shapiro, 2011, 36).

Присутни су и случајеви корупције на релацији приватних компанија са судским органима. Један од њих је и случај пенсилванијског судије који је био подмићен од стране једног приватног субјекта како би окривљене малолетнике упућивао у извесну приватну установу (Shapiro, 2011, 33). Овај судија је многе малолетне делинквенте који су извршили само ситне преступе или багателна кривична дела упућивао на издржавање казне у установи (Shapiro, 2011, 33). Судија је осуђен, а пенсилванијски Врховни суд одбацио је све његове предмете (Shapiro, 2011, 33).

На америчком примеру може се закључити да је лукративни циљ приватних компанија - да прошире своје пословање у *индустрији* приватних затвора - умногоме утицао на законодавство које се тиче затворске приватизације, а које је допринело расту броја затвореника и броја самих приватних затвора, али такође и довео до бројних злоупотреба које су утицале на државни буџет и сам положај осуђених лица.

2.5. ЕКСПЛОАТАЦИЈА РАДНЕ СНАГЕ ЗАТВОРЕНИКА

Приватним компанијама се замера експлоатација радне снаге осуђеника зарад остварења што већег профита (Teamster Power, 2013). Због тога се наводи да приватни затвори теже да у својим капацитетима сместе затвореничку популацију са најочуванијим радним способностима, а при експлоатацији радне снаге осуђеника велику улогу игра и расизам. На основу једног истраживања спроведног у 9 америчких савезних држава утврђено је да је у приватним затворима смештено више популације која припада црној или латино раси него у државним затворима, посебно у Тексасу и Калифорнији (Person, 2014). Такође, већина њих су људи младих година, у пуној радној снази (Person, 2014).

Проблем са претераном експлоатацијом радне снаге затвореника посебно је присутан у појединим америчким државама као што су Тексас, Орегон и Мисури, где се по закону захтева да сви затвореници раде више од 40 сати недељно (Sheedy, 2007). Тумачење ових закона може довести до принудног рада, уколико рецимо затвори одлуче да продуже недељно радно време затвореника на 50 или 60 часова. Оваква пракса може се граничити са давно укинутим ропством. Иако је ропство забрањено 14. амандманом америчког Устава, овај пропис не штити затвореничку популацију од принудног рада

(Sheedy, 2007). Уколико затвореници одбију да раде, суочени су с одређеним дисциплинским мерама или им се продужава време издржавања казне (Khalek, 2011).

Затвореничку радну снагу не користе само приватне пенитенцијарне компаније или само државни затвори у својим погонима и радионицама и другим радним комплексима, већ се она путем уговора изнајмљује и другим приватним компанијама, и то како од стране приватног, тако и од стране јавног сектора, тамо где је изнајмљивање затвореничког рада приватним компанијама законом дозвољено - у САД-у у око 37 земаља (Pelaez, 2014). Међу представницима приватног сектора који користе радну снагу затвореника налазе се водеће приватне компаније с америчког тла: IBM, Boeing, Motorola, Microsoft, Dell, Hewlett-Packard, Intel и друге (Pelaez, 2014).

Генерално, свуда у свету затвореничка популација је симболично плаћена за свој рад, било у државним било у приватним затворима, а износ хонорара разликује се од пенитенцијарне установе до пенитенцијарне установе. Међутим, одређени подаци говоре да је затвореничка популација у приватним затворима нешто мање плаћена од затвореничке популације у државним затворима. Наиме, на основу података пружених од самих приватних компанија, цена затвореничког рада се у приватним затворима креће од 1.09 долара до 2.75 долара *per diem* за дневни рад од 6.5 сати у неиндустријском сектору, док државни затвори за исти затворенички рад плаћају 0.99 до 3.13 долара *per diem* (Blakely & Bumphus, 2004). Према неким другим подацима, пак, радна снага затвореника у неким америчким приватним затворима плаћена је само 0.17 долара по сату (Teamster Power, 2013). Иако постоје разлике у висини хонорара који иду у прилог државним затворима, истраживања у неким америчким земљама дошла су до другачијих резултата, као што можемо видети у табели испод (Young, 1997, 22).

Табела 13: Хонорар за радно ангажовање затвореничке популације у државним и приватним затворима пет америчких савезних држава. Извор: Young, 1997, 22.

	Хонорар у државним затворима	Хонорар у приватним затворима
Аризона	просечно 0.30\$ по сату	3.50 - 4.00\$ по сату
Канзас	0.65 - 1.05\$ по дану	3.35\$ по сату
Минесота	просечно 1.30\$ по сату	3.57 - 4.06\$ по сату
Невада	0.20 - 0.80\$ по сату	6.00\$ по сату
Флорида	затвореничка популација није плаћена	0.50\$ по сату за радно неусавршену популацију 1.00\$ по сату за радно усавршену популацију

Као што можемо приметити, експлоатација радне снаге присутна је и у државним и у приватним затворима, с тим што је обично затворенички рад мање плаћен од стране приватних компанија. Због тога противници затворске приватизације оштро нападају приватне компаније које експлоатишу радну снагу плаћену испод минимума, иако

профити ових компанија највећим делом зависе од накнада које добијају од државних органа с којима су закључиле уговоре.

2.6. ОСОБЉЕ У ПРИВАТНИМ ЗАТВОРИМА – УЧЕСТАЛИ ОТКАЗИ И НЕДОВОЉНА ОБУКА И ИСКУСТВО

Већ је било речи о томе да је један од начина да приватне компаније остваре уштеду редуција трошкова радне снаге, односно редуција кадрова и смањење плата особљу у приватним заводима. Такође смо напоменули да квалитет делатности и услуга које обавља особље у приватним затворима не мора да трпи зарад смањења трошкова, пошто приватне компаније редуцију кадрова надомештају ефикаснијим менаџментом и бројним техничким и програмским иновацијама. Ипак, услед генерално смањених плата затворских службеника, у приватним затворима присутни су учестали откази уговора о раду, а што је последица недовољне финансијске мотивације, имајући у виду да је посао затворских службеника, посебно чувара и особља које се бави рехабилитативним програмима, изузетно незахвалан. Поред тога, постоје случајеви где приватни затвори нису успоставили баланс између смањења трошкова радне снаге и пружених услуга, те се у њима појавио проблем недовољно обученог и неискусног особља, услед чега бројни сегменти управљања затвором могу трпети, почев од неадекватних рехабилитационих третмана па до ниског степена сигурности особља и затвореника у приватним заводима.

У приватним затворима генерално је динамичније смењивање затворског особља, услед учесталијег броја отказа и поновног запошљавања потребних радника, у поређењу са државним затворима (Mason, 2012, 10). Поред узрока финансијске немотивације који смо горе навели, Mason наводи и проблем безбедности у затвору (повећани број напада) као један од разлога за овакву динамику (Mason, 2012, 10).

Одређена истраживања су показала да на годишњем нивоу у америчким приватним затворима оваква динамичност износи 52% (на годишњем нивоу 52% затворског особља из приватних затвора раскине уговор о раду, док компанија упражњена места надокнађује новоупошљеним службеницима) (Genter, Hooks & Mosher, 2013). Овај проценат у државним америчким затворима креће се од 12% до 25% (Genter, Hooks et Mosher, 2013). Само у приватним затворима у Тексасу, ова стопа износи 90%, у поређењу са стопом од 24% у државним затворима (Genter, Hooks & Mosher, 2013).

На основу неких истраживања, од укупне стопе динамичности људских ресурса у приватним затворима, 71% представљају откази, док је тај проценат у јавном сектору 63 (Blakely & Vumphus, 2004). Велика динамичност људских ресурса постоји и у приватним затворима Велике Британије (PSIRU, 2004).

Учестали откази од стране затворског особља у приватним затворима, поред ниских плата и сумњиве безбедности, узроковани су и генерално лошим радним условима, као што су већи број радних сати, мањи број слободних дана, одмора и боловања, и мањи

износ новчаних бонуса, у односу на упошљенике државних затвора (PSIRU, 2004; Cahill, 2009, 15, 16). Како Quinn наводи, у аустралијском приватном затвору Borallon услед недовољне финансијске мотивације и лоших радних услова, затворски службеници настоје да минимизирају своје контакте с осуђеницима (Quinn, 1994, 140). Изузетно лоши радни услови примећени су и у аустралијском приватном затвору Junee, што можемо видети у табели испод.

Табела 14: Радни услови у аустралијским државним затворима и аустралијском приватном затвору Junee у Новом Јужном Велсу. Подаци су из јуна 2007. године. Извор: Cahill, 2009, 14.

	Затворско особље у државним затворима	Затворско особље у приватном затвору Junee
Прековремени рад	За радне дане и суботу плаћа се по јединици времена плус $\frac{1}{2}$ од ове накнаде за прва два сата, а касније се удвостручава. Недељом се плаћа дупла дневница, док се државним празницима плаћа дупла дневница плус $\frac{1}{2}$ дневнице.	За све дане плаћа се по јединици времена плус $\frac{1}{2}$ од ове накнаде.
Годишњи одмор	6 седмица	5 седмица
Боловање	15 дана	10 дана
Плаћено породилско одсуство	14 седмица	Нема
Одсуство услед породичних и друштвених прилика	5 дана након прве две године рада, а затим један дан годишње	Нема
Дуже одсуство са радног места	Један месец за сваких пет година након 7 година радног стажа. До навршених 10 година радног стажа – 5 месеци за 10 година.	Два месеца за 10 година, а за сваких додатних 5 година по један месец.
Обрачун плаћања технолошког вишка	3 седмице по години радног стажа до 39 недеља	Највише 16 седмица за 6 или више година радног стажа.

Један од највећих проблема с радном снагом у приватним затворима јесте недовољна обука и искуство. Овакво стање је директно супротно Стандардним минималним правилима о поступању са затвореницима, и у супротности је с Кодексом понашања полицијских и затворских службеника, у којима се изричито захтева професионална оспособљеност затворских службеника (Robbins, 2005, 76).

Како истраживања показују, службеници у приватним затворима имају у просеку

35% мање обуке него државни затворски службеници (Robbins, 2005, 79). Овакво стање подржавају раније поменути подаци о обавезној обуци - упошљеници јавних пенитенцијаних институција обавезни су да пре ступања на радно место прођу обуку у трајању од 232 часа и додатних 42 сата обуке на годишњем нивоу, док је особље приватних затвора обавезно да на истој обуци проведе 174 часа и 42 сата додатне обуке на годишњем нивоу (Blakely & Bumphus, 2004).

Поред релативно краће обуке, приватни затворски службеници у просеку имају мање професионалног искуства у раду са затвореницима него службеници државних затвора. У једној приватној пенитенцијарној институцији на Флориди, пронађени су подаци да чак 51% особља има радно искуство мање од једне године (AFSCME Corrections United, 2006). Према истраживању спроведеном у Великој Британији, 55% затворских службеника у приватним затворима имало је мање од две године радног искуства, док је свега 20% особља имало више од пет година искуства у раду са затвореницима (Cahill, 2009, 17).

Имајући у виду да је уштеда трошкова радне снаге један од примарних извора укупне уштеде приватних пенитенцијарних компанија, која је, поред редукције радних места, заснована и на редукцији зарада и редукцији трошкова обуке, ово заиста јесте једна од најзначајнијих примедби упућених затворској приватизацији. Приватне компаније би требало да на овом нивоу пронађу адекватан баланс служећи се ефикаснијим менаџментом људских ресурса. Иако су многе компаније већ ускладиле трошкове и квалитет, незадовољство затворског особља зарадом и радним условима евидентно је у већини приватних затвора.

2.7. ПРИМЕДБЕ КОЈЕ СЕ ТИЧУ ЛОШЕГ СТАЊА УСЛОВА И НИСКОГ КВАЛИТЕТА ПРУЖЕНИХ УСЛУГА У ПРИВАТНИМ ЗАТВОРИМА

Поново ћемо истаћи чињеницу да се стање услова у приватним пенитенцијарним институцијама разликује од установе до установе. Пошто су претходно наведени примери високе евалуације услова у приватним затворима, овде ћемо напоменути не тако позитивне примере.

Наиме, приватним затворима се замера то што зарад стицања профита настоје да остваре уштеде смањујући квалитет животних и здравствених услова у затворима, сигурност у заводима, као и квалитет рехабилитационих и других третмана, а што може довести до злоупотреба, насиља, здравствених проблема, па и смртних случајева (Bullimore, 2009; Mason, 2013, 10; Weinberg, 2014).

Захваљујући редукцији трошкова, многе услуге у приватним затворима, као што су снабдевање храном, снабдевање одећом, безбедност, здравствени третмани, нису адекватно обезбеђене (The Correction's Documentary Project, sine anno).

Постоје бројни примери проблема са здравственим услугама и хигијенским

условима у приватним затворима.

У истраживању спроведеном у Дистрикту Колумбија 1994. године, које је обухватило здравствене услуге пружене од стране приватног сектора, пронађени су бројни недостаци, који су се пре свега тицали неиспуњења стандарда здравствене неге предвиђених уговором (Austin & Coventry, 2001, 33, 34). Такође, владино истраживање у Мисисипију спроведено у једној приватној пенитенцијарној установи којом управља The GEO Group показало је да су здравствене и хигијенске услуге у овој установи на веома ниском нивоу, почев од погрешно постављених дијагноза менталних обољења па до неодржавања хигијена у самим ћелијама (Mason, 2012, 11).

У истрази у једном приватном тексашком затвору утврђена је проневера новца намењеног спровођењу третмана за лечење зависности од психоактивних супстанци, с обзиром на то да затвореници нису били подвргнути никаквом лечењу (Robbins, 2005, 84), а до сличних налаза дошло је и у једној приватној пенитенцијарној установи у Минесоти (Robbins, 2005, 84). Наводе се и примери тужби против Америчке корективне корпорације због неадекватне здравствене неге услед чега је дошло до смртних случајева (Mason, 2012, 11).

Још један пример лоших хигијенских услова јесте приватни затвор у Охају којим руководи Америчка корективна корпорација, где су контролори пронашли катастрофално стање опште хигијене, с обзиром да затвореници нису били снабдевени текућом водом у тоалетима, те су били приморани да за дефекацију користе пластичне кесе (Lava & Solon, 2013).

У вези с услугама и делатностима у заводу, вреди напоменути да на основу одређених истраживања спроведених у САД-у произлази да пенитенцијарни систем уопште, дакле јавни и приватни, пати од недостатака рехабилитационих програма и третмана болести зависности (Ward et al, 2013). Ковачевић такође наводи да исти проблем постоји и у државним затворима (Ковачевић, 2012, 206).

Пример ускраћивања услуга јесу и редуковане услуге телефонске комуникације, што је случај с Америчком корективном корпорацијом, која затвореницима наплаћује 5 долара по минути разговора, те су услед превисоке цене ове услуге затвореницима умногоме ограничене (Snyder, 2013).

Како Harding тврди, након стартног побољшања у квалитету услуга, и аустралијски приватни затвори показују повећан обим кршења установљених стандарда квалитета (Harding, 1998, 4). Извештај о аустралијском приватном затвору Junee којим управља The GEO Group, објављен 1999. године, садржао је податке о сиромашном обиму програма и услуга пружених у овом заводу (Cahill, 2009, 13).

Даље, истраживање спроведено у једном енглеском приватном затвору 2003. године показало је да неки затвореници нису били укључени ни у један програм или активност у овом заводу, те да су дане проводили у својим ћелијама (Robbins, 2005, 84). Такође, извештај затворског инспектора из 2003. године, који је обухватио приватне заводе у Енглеској и Велсу, потврдио је да је у многим приватним заводима радним

програмима посвећено недовољно пажње (Robbins, 2005, 84).

Истраживањем спроведеним испитивањем затвореника у британским приватним затворима 2012. године дошло се до следећих резултата: 37% затвореника осећало је пријатну атмосферу у приватним затворима, 49% осећало се непријатно, док се њих 23% осећало изузетно непријатно (Private Prisons, Politics, sine anno). Код затвореница, 32% њих се осећало пријатно, док се 50% њих осећало непријатно (Private Prisons, Politics, sine anno). Међу старијом затвореничком популацијом (65 година и више) 32% се осећало пријатно, а 59% њих је осећало непријатну атмосферу у приватним затворима (Private Prisons, Politics, sine anno).

Противници затворске приватизације тврде да лоше стање општих услова и мали обим и низак квалитет пружених услуга у приватним затворима, у комбинацији са претходно објашњеним проблемима који се тичу радне снаге, доводе до повећаног обима насиља, напада на затворенике или особље, бекстава, самоубистава и смртних случајева (Goyer, 2001) и повећане стопе рецидивизма, као и до повећаног кршења људских права и права затвореника, а што потврђују одређена истраживања, извештаји и примери који ће бити образложени у наредним насловима.

2.8. РЕЦИДИВИЗАМ И ПРОБЛЕМИ СИГУРНОСТИ

Напоменуто је да истраживања о стопи рецидивизма у приватним и државним затворима није лако спровести услед различитих карактеристика самих пенитенцијарних установа, као и због различите структуре затвореничке популације, али и због непостојања адекватне методологије за евалуацију успешности државних и приватних затвора по овом питању (Harding, 1998, 5; Tocqueville Institute, 2007; Ковачевић, 2012, 207).

Пре свега, поново ћемо истаћи примедбу да се ни државне пенитенцијарне институције нису истакле на плану сузбијања повратништва, те се негативни подаци о редукацији рецидивизма који се тичу приватних затвора крећу или у равни са државним затворима или иду мало испод успешности државних затвора у остварењу сврхе затворске казне. Већ смо раније напоменули да се у уговорима многих приватних компанија све чешће налазе клаузуле које успостављају релацију између сузбијања стопе рецидивизма од стране приватних затвора и новчаних бонуса које приватне компаније добијају заузврат, док државне установе, разумљиво, не могу пословати на основу оваквих бонуса.

На основу постојећих истраживања, већ смо образложили позитивне резултате које су приватни затвори остварили на плану редукације стопе повратништва, али поред њих постоје и изузеци до којих су истраживачи дошли, а који се тичу стагнирања или неуспеха у остварењу сврхе затворске казне у приватним затворима. Нека од истраживања дошла су до резултата да између јавних и приватних затвора у суштини не постоје значајне разлике у сузбијању стопе рецидивизма (Volkh, 2014).

Што се тиче проблема сигурности у затворима, на основу прикупљених

истраживања, евидентно је да је ниво сигурности и обезбеђења у приватним затворима на знатно нижем нивоу у односу на ниво сигурности у пенитенцијарним установама којима руководи држава.

Очекивана последица редуковане радне снаге затворског особља и фрустрација које настају у затвореничкој популацији јесте губитак контроле над безбедношћу приватног завода, покушаји бекства и учесталост насиља (Goyer, 2001).

С друге стране, приватним затворима се овакво стање уопште не исплати, посматрано с пословног и финансијског аспекта. Наиме, повећан обим насиља и бекстава у приватним затворима доводи до лоше репутације, тако да овакво стање може довести до окончања уговора или отежаног закључивања нових уговора. Поред тога, овакво стање у приватним затворима носи и финансијске последице, имајући у виду да само насиље кошта приватни затвор репарације нанете штете, материјалне и нематеријалне, док жалбе и тужбе против управе завода такође доводе до последица лоше репутације и новчаних казни (Moore, 1999, 17). И поред тога, учесталост напада у приватним затворима је, према неким истраживањима, скоро двострука у односу на број напада у државним затворима (Mason, 2012, 10).

Austin је у свом упоредном истраживању државних и приватних затвора дошао до резултата да у приватним затворима у Америци има 50% више напада затвореника на затворско особље и две трећине више међусобних напада затвореника, у односу на државне затворе (AFSCME Corrections United, 2006).

Сличне податке показују и извештаји о насиљу пријављеном од стране самих установа: у приватним затворима просечан број напада на затворенике је 40, док је просечан број напада на затворско особље 9, док је просечан број напада на затворенике у државним затворима 19, а просечан број напада на особље 10 (Blakely & Bumphus, 2004).

Истраживачи Lukemeуег и McCorkle истакли су да у Америци постоје две врсте приватних затвора – затвори који изузетно успешно врше контролу насиља и они који се одликују великим бројем насилних случајева (Cabral & Saussier, 2012, 13).

Примери за овакво стање у америчким приватним затворима су бројни, посебно у пенитенцијарним установама којима управља Америчка корективна корпорација. Према извештају државног контролора из 2012. године, две од три установе којима управља ова компанија нису испуниле стандарде који се тичу контроле насиља у заводима (Sanders II, 2014). Једна од њих је и озлоглашена институција у Ајдаху, позната као „школа за гладијаторе“ (Shapiro, 2011, 27; Mason, 2012, 11; Weinberg, 2014). Државна контрола је 2008. године открила да у овој установи постоји четири пута више међусобних напада затвореника, него у седам других затвора у овој држави заједно (Shapiro, 2011, 27; Pevar, 2014; Weinberg, 2014). Ова установа била је оптужена за многе прекршаје и пропусте, а један од њих је инцидент у коме је један затвореник претучен од стране другог затвореника, услед чега је уследила кома, зато што затворски чувари нису реаговали (Mason, 2012, 11).

У једној пеналној установи у Охају, којом руководи ова америчка компанија, за

годину дана чак 20 затвореника рањено је ножем, док су двојица убијени (AFSCME Corrections United, 2006). Поред тога, 2004. године, приватни затвор Crowley County у Колораду, којим такође управља Америчка корективна корпорација, искусио је масовну побуну затвореника, услед редукације радних места затворских чувара, током које је дошло до бројних случајева насиља (AFSCME Corrections United, 2006).

Приватни затвори суочавају се и са проблемом учесталих бекстава. Један од њих је и случај бекства двојице сексуалних преступника у Тексасу 1996. године, из институције којом је управљала Америчка корективна корпорација, а који су иначе били затвореници државе Орегон (Cheung, 2004, 2). Један од бруталнијих случајева бекстава јесте и бекство три затвореника из једног приватног затвора у Аризони, међу којима се налазио и убица који је, док је био у бекству, извршио убиство старијег пара у Њу Мексико (Shapiro, 2011, 29). Такође, познат је и случај бекства великог броја затвореника из приватног затвора у Аризони 2010. године, због, како су власти навеле, недовољног броја затворских службеника у затвору, који нису били наоружани и често су се оглушавали на активирање аларма (Shapiro, 2011, 7).

Поред тога, и случајеви самоубиства су чести у институцијама ове корпорације. У једној од њених установа за имигранте у Тексасу десила су се два самоубиства у само три дана, услед пренебрегавања обавезе затворских чувара да стриктно мотре на ове имигранте (Lava & Solon, 2013).

Завод за малолетне делинквенте Walnut Grove у Мисисипију, којим управља The GEO Group такође је оптужен за бројне случајеве насиља (Mason, 2012, 11). У два приватна завода у Њу Мексико којима управља ова компанија у само годину дана десила су се четири убиства затвореника и једно убиство затворског чувара (AFSCME Corrections United, 2006). Америчко Министарство правосуђа чак је и затворило једну од установа ове компаније услед тога што су услови у њој били окарактерисани као „опасни по живот“ (AFSCME Corrections United, 2006).

Проблем са приватним затворима јесте и неометани промет психоактивних супстанци међу затвореницима и висока стопа наркоманије. У истраживању спроведеном од стране Федералног затворског бироа (The Federal Bureau of Prisons) и истраживачке организације Abt Associates, у коме су вршена упоређивања у 20 државних затвора и приватном затвору Taft у Калифорнији којим управља The GEO Group, овај приватни завод имао је изузетно високу стопу злоупотребе забрањених супстанци у односу на осталих 20 затвора (Gaes, 2008). Такође, 2012. године у британском приватном затвору HMP Wolds, којим је до прошле године управљала компанија G4S, утврђено је да међу затвореничком популацијом постоји велика стопа наркоманије (Mason, 2013, 10). Приликом контроле у аустралијским приватним затворима Borallon и Woodford, спроведеној 2001. године, такође су пронађени докази о великој распрострањености наркотика (Private Corrections Working Group, sine anno).

Учесталост напада у приватним затворима није случај само са институцијама на америчком подручју којима управљају две водеће компаније. Овај проблем присутан је и

међу приватним затворима Велике Британије, иако су њени приватни затвори изузетно добро оцењени на основу свих осталих параметара. На основу владиних извештаја о приватним затворима рађеним крајем деведесетих година XX века, британски приватни затвори имали су два до три пута више напада у доносу на број напада у државним затворима (Tanner, 2013, 11). Шкотски приватни затвор Addiewell, којим управља компанија Sodexo Justice Services, је 2011. године проглашен за затвор с највећом стопом насиља над затвореничком популацијом и затворским особљем у држави (Mason, 2013, 10). Такође, и у енглеском приватном затвору Thameside, којим руководи Serco компанија, 2013. године утврђена је висока стопа напада, и то и од стране затвореничке популације и од стране затворских чувара (Mason, 2013, 10). Случајеви бројних напада и побуна примећени су и у аустралијским приватним затворима (Mason, 2013, 10).

Поред тога што су учесталост напада и уопште укупна сигурност у приватним затворима на незавидном нивоу, они су и најуже повезани са кршењем људских права и права затвореничке популације, што је један од најучесталијих проблема који се тичу приватизованих пенитенцијарних установа.

2.9. ПРИМЕРИ КРШЕЊА ЉУДСКИХ ПРАВА И ПРАВА ЗАТВОРЕНИКА У ПРИВАТНИМ ЗАТВОРИМА

До учесталог кршења људских права и права затвореника у приватним затворима доводе сви претходно наведени проблеми - редуција затворског особља и низак ниво опште сигурности, лоше стање општих услова, мањкавост рехабилитативних третмана. Због тога долази до кршења уставних и међународно загарантованих права, што противници затворске приватизације истичу као највећу примедбу приватним затворима, а што посебно представља проблем у америчким приватним затворима.

У овом одељку навешћемо неке од примера бруталног поступања са затвореничком популацијом у приватним пенитенцијарним установама, односно примере кршења људских права и права затвореника, док ћемо у даљем раду образложити документе којима се иста штите, као и начин њихове заштите.

У поменутом случају приватног затвора Walnut Grove, поред опште несигурности затвореника и особља, примећени су и бројни случајеви нехуманих поступака и неуставних процедура, те је ова установа била и под истрагом федералне обавештајне службе (FBI) (Mason, 2012, 11). Године 2010. против компаније The GEO Group подигнута је федерална тужба због постојања таквих услова у затвору, који су обележени као „неуставни“ (American Civil Liberties Union, 2010).

У једном приватном затвору у Тексасу, којим такође управља The GEO Group, 2008. године један од затвореника је преминуо у својој ћелији услед епилептичног напада (Shapiro, 2011, 26). На основу налаза и мишљења вештака утврђено је да су затворски службеници открили његову смрт тек након одређеног протока времена (Shapiro, 2011,

26). У ћелији у којој се затвореник налазио интерфон је био у неисправном стању, те се не зна да ли је затвореник покушавао да позове помоћ (Shapiro, 2011, 26).

У приватном затвору Америчке корективне корпорације у Њу Џерзију 2007. године дошло је до бруталног смртог случаја, када је један затвореник афро-америчког порекла преминуо услед повреде главе, због тога што је 13 сати остављен на поду без пружене медицинске помоћи (Mason, 2012, 11). У још једној установи ове корпорације затвореник је преминуо због одбијања медицинске службе да му обезбеди лек против наследног ангиоедема од кога је патио, а који је коштао 35 долара (Mason, 2012, 11).

Аборицински затвореник који је 2010. године био транспортован из једног аустралијског затвора у други у превозном средству компаније G4S, током превоза је преминуо од топлотног удара, с обзиром да задња просторија у возилу где се затвореник налазио није била климатизована, те је температура достигла 50 степени Целзијусове скале (Private Corrections Working Group, sine anno). Компанија G4S због овог бруталног инцидента платила је накнаду у висини од 3.2 милиона долара (Private Corrections Working Group, sine anno).

У аустралијском приватном затвору Port Phillip 2005. године један затвореник, који је боловао од хроничне астме, преминуо је у својој ћелији услед оглушавања особља на његове позиве у помоћ и безуспешног активирања аларма (Private Corrections Working Group, sine anno).

У приватном заводу за имигранте Villawood у Аустралији, којим управља Serco, сваког другог дана пријави се по један критични догађај (www.privateci.org, 2014). Најчешћи инциденти су напади, смртни случајеви, силовања, побуне и бекства, претње експлозивним направама, протести глађу (Private Corrections Working Group, sine anno).

На основу бројних извора и доказа, прикупљених од стране самих осуђеника и њихових медицинских картона и на основу података добијених од стране особља, као и на основу других материјалних доказа, у јужноафричком приватном затвору Mangaung у Блумфонтејну над затвореницима је спровођена медицинска тортура од стране затворског лекарског особља, које је над затвореницима против њихове воље примењивало медицинске интервенције, као што су шок терапија и убризгавање медикамената, посебно антипсихотика (Hopkins, 2013). То су углавном били лекови познати као Modecate, Risperdal и Clopixol Depot, а за које је утврђено да изазивају озбиљне па и смртоносне последице, као што су мождани удари, епилептични напади и оштећења мозга (Hopkins, 2013).

У приватним затворима велики проблем представља и сексуално насиље. У приватном затвору за жене Otter Creek у Кентакију, којим управља Америчка корективна корпорација, утврђено је да постоји велика несразмера у броју затворског особља мушког пола него што је уобичајено за један женски затвор, као и да постоји четири пута више сексуалног насиља у односу на извештаје из државних затвора (Mason, 2012, 11). Због тога су власти државе Хаваји 2009. године објавиле да желе да врате у своју државу 168 осуђеница са Хаваја које су издржавале казну у овој установи (Mason, 2012, 11). Четири

затворска службеника ове установе била су осуђена због сексуалног насиља над затвореницама (Shapiro, 2011, 25).

Затворски лекар из једне установе Америчке корективне корпорације на Флориди 2011. године био је оптужен за сексуално узнемиравање и искоришћавање осуђеница, којима је заузврат нудио услуге лечења (Mason, 2012, 11).

Канцеларија Генералног инспектората (The Department's Office of Inspector General), задужена за истраживање сексуалног насиља у заводима за имигранте, у периоду од 2008. до 2010. године примила је бројне жалбе на сексуално злостављање у приватном заводу за имигранте у Тексасу The Willacy Detention Center, којим управља компанија Management & Training Corporation (Shapiro, 2011, 25).

Постоје бројни слични примери бруталног поступања са затвореничком популацијом у приватним пенитенцијарним институцијама, а овде су представљени само неки од њих, који показују велику тортуру која се спроводи над затвореничком популацијом у приватним затворима, обим насиља, учесталост смртних случајева и друге инциденте. Мора се имати у виду да су овакви инциденти и кршење људских права и те како присутни и у затворима којима управља држава, мада можда у мањем обиму него у приватним затворима. Ово је услед тога што је у многим приватним затворима смањен степен опште сигурности због редукције особља, а постоји и проблем неадекватног мониторинга, посебно у америчким и аустралијским приватним затворима, што је опет проблем чије је решење у рукама државе.

2.10. ПРОБЛЕМ НЕТРАНСПАРЕНТНОСТИ

Код затворске приватизације велики проблем представља нетранспарентност која се тиче услова уговора као и саме његове реализације. Тајност у којој се држе услови уговора предствала „регулаторни недостатак“, како наводи Harding (Harding, 1998, 4).

Немогућност приступа информацијама о многим аспектима приватних затвора јесте ситуација коју су створили законодавци у многим земљама, законима о забрани медијског приступа приватним затворима и њиховим затвореницима (Goyer, 2001). Доношење оваквих и сличних закона је, као што смо видели, резултат лобирања самих приватних компанија.

Генерално, приватни затвори немају обавезу да представе јавности своје поступке, процедуре и услове који се тичу управљања приватним затвором, а што представља велики проблем, јер отвара врата разним злоупотребама (Green et al, 2014). Такође, у уговорима које држава склапа са приватним компанијама често се налазе клаузуле типа „поверљиво пословање“ („Commercial in confidence“), које спречавају приступ подацима о насиљу у затворима и осталим осетљивим темама (Green et al, 2014). Иако је проблем нетранспарентности услова уговора превасходно присутан у Сједињеним Америчким Државама, овакве клаузуле правило су и у уговорима о управљању затворима које приватне компаније закључују и на подручју Велике Британије (Tanner, 2013, 4).

Проблем недостатка информација је изражен и код упоредних истраживања, јер се многи подаци из ових истраживања који се односе на приватне затворе морају прихватити с резервом. Поузданија истраживања обављају једино владине агенције с овлашћењем за прикупљање информација о приватним затворима (CREW, 2014, 11). Међутим, проблем поузданости прикупљених информација може се уочити и на овом нивоу, имајући у виду да приватне компаније овлашћене агенције могу снабдети лажним подацима, што су показале бројне истраге у приватним затворима. Како је један од руководилаца компаније The GEO Group изјавио, „приватне компаније стално пласирају лажне информације овлашћеним федералним агенцијама које обављају истраживања у приватним затворима“ (CREW, 2014, 12).

Један од највећих проблема у америчком приватном пенитенцијарном систему који се тиче транспарентности јесте проблем поменутог Закона о слободи информисања (The Freedom of Information Act, 1966 – FOIA). На основу овог прописа, јавности је онемогућено да добије било какав податак који се тиче приватних затвора, јер приватни затвори нису дефинисани као „федералне агенције“, а од којих јавност има право да тражи све врсте информација. Да ли ће јавности бити омогућено да директно добије информације од одређене приватне компаније која управља затвором зависи искључиво од добре воље руководиоца институције. На пример, политика компаније The GEO Group налаже да се сав материјал који су медији прикупили у њеним институцијама претходно одбори за пласирање у јавност (Shapiro, 2011, 41).

У америчким савезним државама постоје посебни прописи о информисању, а постоје и покушаји да се ови прописи примене и на информације о приватним затворима. Наиме, у државама Вермонт и Тенеси амерички часопис који се бави правима затвореника – The Prison Legal News, тужио је Америчку корективну корпорацију, захтевајући приступ подацима, базирајући захтев на домаћим прописима ове две државе (CREW, 2014, 17). Апелациони суд у Тенесију донео је пресуду којом је овај захтев усвојен, образлажући одлуку тиме да је ова приватна компанија „функционални еквивалент владиној агенцији“, те се самим тим на њу примењује домаћи закон о приступу информацијама, чиме је Тенеси постала једина држава у Америци где се прописи о приступу информацијама примењују и на приватне пенитенцијарне установе (CREW, 2014, 17, 20). Суд у Вермонту још увек није донео пресуду у овој правној ствари, с обзиром да је тужба поднета 2013. године (CREW, 2014, 17).

На легислативном плану постоје покушаји да се донесе акт о приступу информацијама који ће се директно примењивати на приватне пенитенцијарне институције. Међутим, легислативно тело у Америци се на овом плану суочава са експанзијом лобирања да се ови прописи не усвоје. Покушај усвајања закона који се односи на информације о приватним затворима - The Private Prison Information Act, који је легислативном телу представљен 2011. године, пропао је услед лобирања приватних компанија, посебно Америчке корективне корпорације (CREW, 2014, 19). Покушај усвајања сличног акта на нивоу савезне државе спроведен је и у Аризони 2010. године,

али је и он пропао услед лобирања приватних компанија (CREW, 2014, 20).

Приступ информацијама ограничен је и у оквиру саме приватне пенитенцијарне *индустрије*. Наиме, 2007. године група акционара Америчке корективне корпорације захтевала је од компаније слободнији приступ информацијама о овој компанији, и на економском пољу и на плану унутрашње политике, али је захтев био одбијен (Shapiro, 2011, 41).

Разумљиво је да приватним компанијама није у интересу да на било који начин угрозе своје пословање и пословну репутацију, те стога не желе да осетљиве теме које се тичу приватних затвора буду доступне јавности, почев од економских аспеката, као што је износ добијен од државе као накнада за управљање заводом и износ потрошен на лобирање и подршку политичким кампањама, преко стања општих услова у затвору, па до најосетљивијих тема, као што су стопа насиља, учесталост напада и смртних случајева итд. Међутим, овакво стање пре свега угрожава демократичност и основна људска права, и на нивоу јавности, а још више на нивоу затвореничке популације, те је проблем транспарентности, поред профита као примарног циља и учесталог кршења људских права и права затвореника, један од основних недостатака које истичу противници затворске приватизације.

2.11. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА О НЕДОСТАЦИМА ПРИВАТНИХ ЗАТВОРА

Примедбе које се упућују затворској приватизацији тичу се пре свега оријентације приватних компанија ка стицању профита и људских права и права затвореника која због тога трпе, као и самог права да приватне компаније управљају затворима, имајући у виду да је то једна од државних функција.

О праву приватних компанија да руководе затворима вођене су бројне дебате на различитим нивоима, међутим, са озакоњавањем затворске приватизације овакве дебате остале су само на идеолошком нивоу.

Оријентација ка профиту манифестује се ширењем тржишта на којима приватне компаније закључују уговоре о управљању пенитенцијарним институцијама, и редукацијом трошкова и експлоатацијом радне снаге затвореника.

Као што смо приметили на америчком примеру, ширење тржишта приватне компаније углавном постижу лобирањем, с циљем да се донесу ригорозни казни закони који ће допринети повећању затвореничке популације, као и промовисањем самих приватних затвора путем лобирања да се закључе уговори са приватним компанијама.

Редукација трошкова приватних затвора највише се огледа у редукацији трошкова радне снаге, с обзиром на чињеницу да су трошкови радне снаге процентуално највећи оперативни трошак приватних затвора. Међутим, оваква редукација, као што смо видели, доводи до бројних проблема, од којих су најзначајнији ослабљен ниво сигурности у приватним затворима, који се огледа у учесталим нападима, бекствима, смртним случајевима.

Поред тога, недостатак приватних затвора с економског и пенолошког аспекта може бити и смањен квалитет услуга, посебно рехабилитационих третмана, који спречава успешно остварење сврхе затворске казне.

Међутим, ипак се као најзначајнија проблематика затворске приватизације намеће проблем кршења и заштите људских права и права затвореника, с обзиром на чињеницу да је ово проблем с најдалекосежнијим последицама, а што је резултат свих наведених примедби, као и неадекватног надзора приватних затвора од стране државе и проблема нетранспарентности, што се посебно истиче на америчком примеру.

IV

ЉУДСКА ПРАВА И ПРАВА ЗАТВОРЕНИКА У ПРИВАТНИМ ЗАТВОРИМА

1. Заштита људских права и права затвореника у приватним затворима

Осигурање заштите људских права и права затвореника, било у државним било у приватним затворима, требало би да буде фундаментална обавеза заводске управе. Кршење ових права присутно је и у једним и у другим затворима, иако одређени подаци указују на њихово учесталије непоштовање од стране приватне затворске управе у моделу пуне приватизације, из разлога које смо претходно утврдили. Ова права заштићена су актима и на међународном и на националним нивоима, а ови документи се, разумљиво, односе на затвореничку популацију и у државним и у приватним затворима.

Људска права и права затвореника загарантована су, пре свега, бројним универзалним међународним документима. Најважнији акти из ове области јесу акти Уједињених нација:

-Универзална декларација УН-а о људским правима (1948) – The Universal Declaration of Human Rights;

-Међународни пакт о грађанским и политичким правима (1966) са додатним протоколима – The International Covenant on Civil and Political Rights;

-Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (1966) – The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights;

-Стандардна минимална правила УН-а о поступању са затвореницима (1955) – Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners;

-Декларација УН-а о заштити свих особа од тортуре и других облика окрутног, нехуманог или понижавајућег поступања или кажњавања (1975) - Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment;

-Конвенција УН-а против тортуре и других сурових, нехуманих или понижавајућих казни и поступака (1984) - Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment;

-Принципи медицинске етике који се тичу улоге затворског особља, нарочито лекара, у заштити затвореника и притвореника од тортуре и других сурових, нехуманих или понижавајућих казни или поступака (1982) - Principles of Medical Ethics relevant to the Role of Health Personnel, particularly Physicians, in the Protection of Prisoners and Detainees against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment;

-Скуп начела заштите свих лица која се налазе у било ком облику притвора или затвора (1988) - Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment.

Поменућемо и неке од регионалних докумената којима се штите људска права и

права затвореника, као што су:

-Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода (1950) - Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms;

-Европска затворска правила (2006) - The European Prison Rules;

-Америчка декларација о правима и обавезама човека (1948) - American Declaration of the Rights and Duties of Man.

Поред ових, постоје и посебни документи којима се штите права детета и права малолетних делинквената, а поменућемо најважније:

-Конвенција УН-а о правима детета (1989) - Convention on the Rights of the Child;

-Стандардна минимална правила УН-а за малолетничко правосуђе – Пекиншка правила (1985) – United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules");

-Правила УН-а о заштити малолетника лишених слободе (1990) - United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty;

-Смернице УН-а за превенцију малолетничке делинквенције – Ријадска правила (1990) - United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines);

-Стандардна минимална правила УН-а за мере алтернативне институционалном третману – Токијска правила (1990) - United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (the Tokyo Rules).

На права осуђених малолетника у приватним затворима обратићемо пажњу у посебном наслову у даљем делу рада.

Универзална декларација УН о људским правима (UN, Universal Declaration of Human Rights, 1948), између осталог прокламује једнакост у правима и достојанству, забрану дискриминације, забрану ропства, забрану тортуре и других сурових и деградирајућих поступака или кажњавања, право на правну заштиту од кршења људских права, право на правично суђење, право на тражење азила, право на слободу мишљења, право на приватност, право на рад и одмор и друга права.

Међународни пакт о грађанским и политичким правима прописује наведена права на сличан начин, а поред тога прописује и право на живот, које је закон дужан да штити, забрану принудног рада, обавезу да се са свим лицима лишеним слободе поступа на хуман начин и с уважавањем њиховог достојанства, обавезу одвајања осуђеника од притвореника и одвајања малолетника од пунолетних осуђеника и притвореника, да је социјална рехабилитација основни циљ који пенитенцијарни систем треба да оствари, као и обавезу државе да штити наведена права (UN, The International Covenant on Civil and Political Rights, 1966).

Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима изричито прописује право на рад и права по основу рада, као и право на образовање, а која се односе и на затвореничку популацију (UN, The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1966).

Декларација УН-а о заштити свих особа од тортуре и других облика окрутног, нехуманог или понижавајућег поступања или кажњавања прописује заштиту од свих облика тортуре и насиља и обавезу државе да штити установљена људска права (UN, Declaration on the Protection of All Persons, 1975). Декларација се посебно осврће на тортuru примењену над особама лишеним слободе и прописује забрану затворском и полицијском особљу и осталим јавним службеницима примену деградирајућег и насилног поступања са лицима лишеним слободе или лицима која се испитују у вези са извршењем неког кривичног дела.

Конвенција УН-а против тортуре и других сурових, нехуманих или понижавајућих казни и поступака, поред генералне забране тортуре и обавезе државе да поштује ову забрану и обезбеди заштиту људских права, посебно прописује у члану 10. обавезу да у обуци полицијских и затворских службеника, војних и цивилних, медицинског особља, јавних службеника и осталих лица која имају контакта са лицима којима је одређен притвор или која се испитују, мора бити укључено информисање и едуковање о забрани тортуре (UN, Convention against Torture, 1984).

Скуп начела заштите свих лица која се налазе у било ком облику притвора или затвора у члану 1. прописује обавезу хуманог поступања са притвореним или затвореним лицима, као и поштовање њиховог људског достојанства (UN, Body of Principles, 1988). Остали чланови се односе на начело легалитета и начело легалности, забрану дискриминације, забрану тортуре, обавезу пријављивања од стране службеника или јавности сваког кршења наведених начела, одвајање притвореника од затвореника кад год је то могуће, права ухапшеног лица да се обавести о кривичном делу за које се терети и о праву на одбрану и реализација самог права на одбрану, начело хитности итд.

Принципи медицинске етике који се тичу улоге затворског особља, нарочито лекара, у заштити затвореника и притвореника од тортуре и других сурових, нехуманих или понижавајућих казни или поступака односе се на медицинску етику која налаже да у заштити физичког и менталног здравља притворених и затворених лица медицинско особље поступа на исти начин као да су у питању лица која нису притворена или затворена (UN, Principles of Medical Ethics, 1982). Посебно се прописује забрана лекарима да примењују било какав облик тортуре, док се физичко обуздавање лица може применити само у случају да постоји опасност за физичко или ментално здравље тог лица или других лица са којима долази у контакт, посебно осталих службеника и других затвореника или притвореника, с тим да такав поступак не сме бити штетан за само лице, посебно за његово физичко и ментално стање.

Стандардна минимална правила УН-а о поступању са затвореницима (UN, Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, 1955) регулишу обавезност одвајања категорија затвореника по полу, старости, криминалној прошлости, делу које им се ставља на терет, затим регулише стандарде о смештају затвореника и избегавању пренасељености капацитета, обавезан мониторинг затвореника током ноћи, стандарде о простору, климатизацији, вентилацији и загревању просторија, осветљености просторија, стандарде

хигијенских услова, стандарде о адекватној одећи и обући, која не сме бити понижавајућа, стандарде о доступности исхране која обезбеђује очување здравља и енергије, као и доступност воде за пиће у било ком тренутку и омогућавање затвореницима да барем један сат дневно проведу на чистом ваздуху у рекреацији.

Даља правила прописују обавезност присуства најмање једног лекара у установи који мора поседовати одређена знања из области психијатрије, обезбеђење лекарског прегледа кад год то затвореник затражи, обавезно обезбеђење услуга стоматолога, стандарде о поступању са болесним затвореницима, и обезбеђење просторија за породиле и негу детета у затворима за жене.

У даљем тексту се наводе стандарди о дисциплинским мерама, обавезност обавештавања сваког затвореника о његовим правима у установи и кућном реду установе, праву да уложи жалбу управи установе уколико налази да су његова права прекршена, као и право да жалбу уложи инспектору приликом његове посете установи, а такође и право да жалбу поднесе органима власти, посебно судским органима.

Правила затим прописују право на комуникацију са спољним светом и право на испољавање религијске припадности. Посебно се прописују правила о професионалној етици затворских службеника, њиховој обавезној обуци за рад са затвореничком популацијом и пуно радно време затворских службеника.

У другом делу правила наводи се да је рехабилитација и ресоцијализација основни циљ третмана којима су затворена лица подвгнута. Пошто је и рад облик третмана у затворима, прописује се обавеза затвореника да раде, у складу са својим физичким и менталним здрављем утврђеним на основу лекарског мишљења, као и право да имају један слободни дан у седмици и довољно слободног времена за едукативне програме или друге активности. Посебно се прописује право затвореника на постпеналну помоћ и социјално збрињавање.

Што се тиче затвореника који пате од менталних обољења, налаже се њихово упућивање у посебну установу за ментално оболела лица, а док се налазе у просторијама затвора, мора им се обезбедити константан надзор од стране здравственог службеника.

На крају се регулише поступање са притвореницима, који морају бити третирани у складу са презумпцијом невиности, и одвојени од затворених лица.

С обзиром на чињеницу да су наведена правила универзалног карактера, она су примењива у свим државама света које су потписнице наведених докумената. То би значило да је поштовање ових људских права и права затвореника и поступање у складу с наведеним правилима обавезно и у свим приватним затворима тих држава. Међутим, као што смо имали прилике да уочимо из претходно наведених примера и случајева кршења ових права, то није увек и пракса. Стога и постоје бројни случајеви истрага од стране државе, пријава и тужби од стране контролора приватних затвора, затвореничке популације и осталих субјеката, па и раскидања уговора са приватним компанијама услед непоштовања ових стандарда, као и услед непоштовања одговарајућих националних

прописа, посебно уставних одредби.

Заштита људских права затвореничке популације и њихових посебних права која имају као затворена лица може се иницирати интерно и екстерно, што подразумева да се приговори, жалбе, пријаве и други поднесци могу уложити директно управи затвора или контролору односно инспектору у установи, али се ови поднесци могу директно упутити и јавнотужилачким или судским органима. Међутим, као што смо видели, код приватних затвора постоји значајан проблем надзора, посебно код модела пуне приватизације на начин на који је овај модел уређен у Сједињеним Америчким Државама. Периодичне контроле надзорног органа не могу гарантовати извештаје који би апсолутно одговарали стварном стању. Ово је пре свега из разлога што периодичне контроле не могу да обухвате све релевантне параметре којима се оцењује пословање приватног затвора, а с друге стране, врло често може доћи до корупције инспекторских или контролних органа. Услед тога, догађало се да затворена лица нису била у могућности да уложе било какве примедбе овим органима на услове и стање у затвору.

У пенитенцијарним системима Велике Британије, Аустралије и Новог Зеланда, затвореничка популација у државним и приватним затворима има могућност да своја права штити и преко омбудсмана (Harding, 2001, 319). Овакав систем заштите је изузетно значајан јер инспекцијски надзор није осмишљен тако да се превасходно бави индивидуалним притужбама на угрожавање људских права и права затвореника (Harding, 2001, 319).

С друге стране, тужбе и пријаве које су биле упућене властима углавном су биле инициране од стране неких других субјеката који се баве заштитом људских права и права затвореника, као што је на пример Америчко удружење за заштиту грађанских слобода (American Civil Liberties Union – ACLU) (Harding, 2001, 320).

Услед нетранспарентности и недостатка адекватног надзора, многи припадници затвореничке популације немају прилике да затраже заштиту својих основних права, а што је велика примедба која се упућује пуној затворској приватизацији. Оваква примедба се углавном односи на амерички модел, присутан у Америци, Аустралији и на Новом Зеланду. Нетранспарентност је, као што смо напоменули, последица прописа на основу којих је отежано прикупљање информација које се тичу приватних затвора. Услед оваквог стања затвореничкој популацији је практично немогуће да представи одређени случај кршења људских права и права затвореника у приватним затворима (Humane Rights Advocates, 2012, 8).

Штавише, Врховни суд САД-а је неколико пута донео пресуде у којима је одлучено да грађани могу доказивати кршење процесних права само уколико је таква повреда резултат активности од стране државе, што уосталом и стоји у Петом и Четрнаестом амандману америчког Устава (Humane Rights Advocates, 2012, 8; Robbins, 2005, 63). Ипак, приватне компаније које управљају затворима врше одређену државну функцију, тако да се овакав пропис не може односити на ове ентитете, те ће у оваквом случају и они и држава бити позвани на одговорност (Robbins, 2005, 63). Robbins тако наводи случајеве у

којима је Врховни суд САД-а установио одговорност особља у приватним затворима за кршење одређених људских права (Robbins, 2005, 68).⁴ Међутим, што се тиче међународне заједнице, како McBeth наводи, „механизми за заштиту људских права на интернационалном нивоу резервисани су само за случајеве њиховог кршења од стране држава, али чак и тада, санкционисање је ограничено на дисциплинске санкције и препоруке“ (McBeth, 2004). Ово умногоме ограничава права затворених лица смештених у приватним институцијама да захтевају санкционисање за кршење њихових људских права и права која имају као затвореници.

Овакво стање је донекле ублажено правилом државне одговорности за заштиту појединаца и група од кршења загарантованих људских права на међународном нивоу од стране других субјеката, и обавезом државе да спроведе истрагу, односно санкционише такво кршење или обезбеди накнаду штете жртви, а што је и потврђено у једној од пресуда Америчког суда за људска права (Inter-American Court of Human Rights) (McBeth, 2004). И Апелациони суд САД-а у једној од пресуда установио је одговорност државе за кршење људских права од стране приватног медицинског особља које је пружало услуге у државном затвору (Robbins, 2005, 69).⁵

Међутим, веома је сложено утврдити одговорност државе у случају мултинационалних компанија које управљају пенитенцијарним институцијама, као што су The GEO Group, G4S и Serco (McBeth, 2004). Генерално, на основу Прописа о одговорностима мултинационалних компанија и других пословних субјеката које се тичу људских права (Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights (2003)), ови субјекти дужни су да поштују и штите људска права загарантована међународним и националним законодавством, као и да промовишу њихово поштовање и заштиту (McBeth, 2004). У сваком случају, крајњу одговорност за неиспуњење ових обавеза од стране приватних компанија сноси држава.

Важно је поменути и документ Уједињених нација – Маастришке смернице (1997) (Maastricht Guidelines) које се тичу кршења економских, социјалних и културних права (UN, Maastricht Guidelines, 1997). У овом документу се наводи да држава сноси одговорност за активности приватних затвора, без обзира што у њима директно не учествује (Robbins, 2005, 86).

Што се тиче регионалних европских аката о заштити људских права и права затвореника, најзначајнији су акти Савета Европе - Европска конвенција и Европска затворска правила.

Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода, слично наведеним универзалним актима, такође прописује право на живот, забрану тортуре, забрану дискриминације, забрану ропства и принудног рада, право на сигурност, право на правично суђење, право на слободу мисли, право на ефикасно правно средство за заштиту људских права и друга (CE European Convention, 1950).

---

⁴ West v. Atkins, 487 US 42 (1988); Richardson v. McKnight 521 US 399 (1997).

⁵ Ancata v. Prison Health Services, 769 F.2d 700, 11th Circuit 1985.

Европска затворска правила пре свега, у члану 1, као први основни принцип прописују обавезу поштовања људских права лица лишених слободe (CE European Convention, 1950). Остали принципи су минимално ограничење права сразмерно легитимном циљу, немогућност оправдања услова у затвору којима се људска права крше недостатком материјалних средстава, приближавање затворског живота животу на слободи, реинтеграција као примарни циљ, сарадња затвора са социјалним службама и друштвом, принцип да обука затворског особља и њихови услови рада морају испунити високе стандарде који се тичу бриге о затвореним лицима, редовна инспекција од стране државе и независног тела итд (CE European Convention, 1950).

Правила даље прописују забрану дискриминације и обавезно одвајање малолетника и душевно оболелих лица од остатка затворске популације, а уколико то није могуће, морају бити прописана посебна правила о њиховом положају.

Слично Стандардним минималним правилима, прописани су и минимални стандарди који се тичу свих општих услова у пенитенцијарној установи, укључујући стандарде о исхрани, раду, хигијени, смештају, рекреацији, контактима са спољним светом, здравственим услугама, обуци и избору затворског особља, а који се даље прецизирају домаћим прописима.

Посебно се прописује право затвореника да поднесе поднеске, захтеве и притужбе управи завода односно другом органу који је надлежан за поступање по њима, као и да приликом ове процедуре добију сву потребну бесплатну правну помоћ. У овим случајевима, посредовање је предвиђено као примарна реакција на притужбу. Уколико се не усвоји захтев или притужба, такав поступак се мора образложити, а лице које је поднело поднесак има право да тај поднесак упути независном органу. Забрањено је да затворена лица сnose било какве последице услед упућивања ових поднесака. Такође, ове поднеске надлежним органима имају право да поднесе и родбина затвореника. Ово право имају и организације и удружења која се баве правима затворених лица и правни заступници или адвокати затворених лица, с тим што је њима за овакав поступак неопходна и сагласност затвореног лица чије интересе штите.

Основна људска права и права затвореника крше се и на просторима на којима важе ови регионални документи. Кршења ових права су присутна и у државним и у приватним затворима, али је за нас релевантна њихова заштита у приватним пенитенцијарним установама. Тако је 2012. године суд у Великој Британији установио кршење члана 3. Европске конвенције (забрана нечовечног и понижавајућег поступања) од стране компаније Serco у једној од установа за имигранте којом управља ова компанија (Norton, 2012). У питању је случај имиграционог притвореника који је био смештен у једној од установа ове компаније чекајући депортацију. Приликом боравка у установи, овај притвореник задобио је абдоминалне болове те је стога упућен у болницу. Током деветодневног боравка у болници, испред његове собе нису били постављени чувари, већ је био везан ланцем и лисицама током 24 сата, с једним чуваром у просторији, услед чега није имао нимало приватности (Norton, 2012).

Што се тиче Европског суда за људска права, с обзиром на чињеницу да пред овим судом могу бити поднете представке само против држава, а не против приватних субјеката, поставља се питање да ли држава може бити одговорна за кршење људских права од стране приватних субјеката. По овом питању у многим случајевима кршења људских права Суд је заузео став да „државе потписнице Европске конвенције имају обавезу да примене неопходне мере за заштиту људских права и слобода прописаних Конвенцијом, и у случају да је њихово кршење последица државне активности, и у случају када је оно предузето од стране приватних субјеката“ (Ziemele, 2009, 12).

Ово би значило да би државе биле одговорне и за кршење људских права од стране приватних компанија које управљају пенитенцијарним установама, уколико би се неки такав случај нашао пред Европским судом за људска права, након исцрпљења домаћег правног пута.

Мада незанемарљива, заштита људских права и права затвореника, прецизније, реализација ове заштите пред надлежним органима, није још увек осмишљена на најадекватнији начин, посебно када је реч о приватним пенитенцијарним институцијама. Као што смо већ навели, проблем нетранспарентности и неадекватност контроле и надзора стартни су проблеми чије је решење примарно неопходно као предуслов за реализацију ове заштите. Потпунија и конзистентна организација државе по овом питању и промена законодавства о информисању највероватније би довели до приступачније заштите ових права, што је задатак који би државе требало да обаве уколико желе успешну приватизацију затвора на дугорочном плану.

ПОСЕБНЕ ГРУПЕ ЗАТВОРЕНИЧКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ У ПРИВАТНИМ ПЕНИТЕНЦИЈАРНИМ УСТАНОВАМА – ИМИГРАНТИ И МАЛОЛЕТНИЦИ

Структуру затвореничке популације у приватним пенитенцијарним институцијама, поред опште затвореничке популације мушкараца и жена који су највећим делом смештени у институцијама са средњим степеном обезбеђења, великим делом чине ухапшени имигранти и малолетни делинквенти. Због тога ћемо у овом делу пажњу посветити управо овим категоријама затворених лица у приватним пеналним установама.

1. ИМИГРАНТИ У ПРИВАТНИМ ПЕНИТЕНЦИЈАРНИМ УСТАНОВАМА

Задржавање ухапшених имиграната у пенитенцијарним институцијама највише је присутно у САД-у и Аустралији, и то пре свега, у приватним установама. Осим САД-а и Аустралије, задржавање имиграната у приватним установама постоји и на просторима Велике Британије и Јужноафричке Републике, као и у још неколико земаља (Human Rights Advocates, 2012, 10).

Процењује се да се у САД-у само у приватним затворима држи више од 50% ухапшених имиграната (Shapiro, 2011, 16). Овакво стање резултат је законодавства које прописује обавезан грађански притвор за имигранте за које се утврди да су илегално прешли границу имиграционе државе (Shapiro, 2011, 16).

Први приватни заводи за смештај имиграната на подручју САД-а појавили су се 1979. године, и то склапањем уговора приватних субјеката са Службом за имиграцију и питања држављанства (The Immigration and Naturalization Service) (Pozen, 2003, 258). Штавише, први уговор о затворској приватизацији закључен је за управљање заводом за имигранте, од стране Америчке корективне корпорације, у Тексасу 1983. године (The Corrections Corporation of America, 2014). Такође, први уговор компаније The GEO Group о изградњи и управљању једном пенитенцијарном установом био је уговор о изградњи и управљању заводом за имигранте 1987. године у Колораду (Immigration and Naturalization Service Detention Center) (Funding Universe, 2014).

Број ухапшених имиграната на подручју САД-а константно се повећавао. Тако је 1994. године у сваком тренутку овај број просечно износио 6.785, а до 2010. године повећао се на 31.020, што је повећање од 457% (Shapiro, 2011, 16, 17).

Повећање имигрантске популације у пенитенцијарним институцијама последица је ригорозне имиграционе политике. Експанзија имигрантске популације у пеналним установама отпочела је након доношења Закона о реформи илегалне имиграције и одговорности имиграната (The Illegal Immigrant Reform and Immigrant Responsibility Act),

ког је амерички Конгрес усвојио 1996. године (Shapiro, 2011, 16).

И поред тога што је овакав притвор грађанског односно административног карактера, он показује карактеристике класичног кривичног притвора, иако према слову Стандардних минималних правила о поступању са затвореницима, притвореници у грађанском притвору „не смеју бити подвргнути већим ограничењима ни суровости него што је неопходно за одржавање безбедности и реда“ (Human Rights Advocates, 2012, 10). Штавише, положај имиграната у пенитенцијарним установама још више отежава чињеница да је овакво задржавање често неодређеног трајања (Robbins, 2005, 86; Shapiro, 2011, 16).

Још један закон који је умногоме допринео повећању популације ухапшених имиграната јесте расистички закон из 2010. године, усвојен на основу лобирања у Аризони (Senate Bill 1070), а потом и у другим америчким земљама, на основу кога су полицијски службеници обавезни да током редовних патрола зауставе било које лице и затраже му одговарајућу документацију, уколико имају оправдану сумњу да се то лице илегално налази у држави (Shapiro, 2011, 17).

Имиграциона политика у САД-у постала је још стриктнија након терористичког напада на Светски трговински центар 11. септембра 2001. године, те је самим тим уследило и повећање популације имиграната у затворима (Shapiro, 2011, 16). Приватне компаније су услед овакве политике и законодавства започеле ширење свог пословања на пенитенцијарне заводе за имигранте (Human Rights Advocates, 2012, 9).

Истраживање спроведено од стране медијске куће The National Public Radio 2010. године утврдило је да постоји јака веза између лобирања приватних компанија и законодавства које ће повећати број популације ухапшених имиграната (Human Rights Advocates, 2012, 9). Као пример ове везе наводи се лобирање за поменути закон усвојен 2010. године у Аризони, за који је модел израдио Амерички савет за легислативну размену (The American Legislative Exchange Council – ALEC), у коме су, као што смо навели, значајну улогу играли представници Америчке корективне корпорације (Human Rights Advocates, 2012, 9).

Ригорозна имиграциона политика спроводи се и на простору Аустралије. Аустралијски Закон о миграцијама (Migration Act (1958)) такође прописује обавезан притвор за илегалне имигранте (Human Rights Advocates, 2012, 9).

И на простору Велике Британије, када је реч о приватизацији корективних завода, најпре је дошло до појаве својеврсних приватних завода за имигранте, још седамдесетих година XX века, а тек онда се приступило приватизацији казних завода (Pozen, 2003, 259). У Великој Британији закон који тренутно регулише задржавање илегалних имиграната јесте Закон о држављанству, имиграцији и азилу из 2002. године (The Nationality, Immigration, and Asylum Act) (Human Rights Advocates, 2012, 9).

Посебан проблем имају тражиоци азила који се нађу у притвору због статуса илегалног имигранта, обзиром на то да су ове категорије лица посебно угрожене самим тим што су избеглице. На основу Конвенције о избеглицама, коју је Канцеларија Високог

комесара Уједињених нација за избеглице (The Office of the United Nation's High Commissioner for Refugees) усвојила 1951. године, државе не би смеле да примењују било какве казне према избеглицама (Robbins, 2005, 86, UN, Refugee Convention, 1951). Међутим, да легислатива и пракса иду различитим путевима показује пример из аустралијског приватног завода Woomera где је 2002. године дошло до великог инцидента када је око 50 имиграната који су тражили азил у Аустралији, међу којима су била деца и труднице, зашило усне концем за зубе у знаку протеста (Ahwan, 2002).

Најзначајнији проблем у вези са илегалним имигрантима и избеглицама који траже азил у држави имиграције, а који се налазе у притвору у пенитенцијарним заводима, посебно приватним установама овог типа, јесте чињеница да је њима јако отежана заштита људских права. Имајући у виду да се налазе у иностраној држави, чији језик и прописе често не познају, злоупотреба њихових људских права и немогућност њихове заштите још је распрострањенија него у случају заштите права осуђеничке популације у затворима. Међутим, док се не изврши реформа законодавства, до које је тешко доћи, или док се не успоставе исправнији механизми спровођења имиграционе политике, ово ће, нажалост, остати тужна и сурова стварност.

2. МАЛОЛЕТНИЦИ У ПРИВАТНИМ ПЕНИТЕНЦИЈАРНИМ УСТАНОВАМА

С обзиром на чињеницу да су малолетничко правосуђе, и сама малолетничка делинквенција, умногоме специфични, специфично је и издржавање затворске казне малолетника. Имајући у виду да постоји велики број малолетника у приватним пенитенцијарним установама, а с обзиром на то да су најосетљивија категорија затвореничке популације, њиховом положају и заштити мора се посветити посебна пажња.

Посматрајући амерички простор, управо због специфичности њене казнене политике, може се приметити значајан тренд затварања малолетника у казним институцијама. Наиме, тренутно је у САД-у око 71.000 малолетних делинквената смештено у пеналне установе (*Who, what, where and why*, The Economist, 2014). Од овог броја, чак око 11.600 њих смештено је у ове установе само због техничких кршења услова пробације, док је око 3.000 њих институционализовано због радњи које се не сматрају кривичним делима уколико их изврши одрасла особа (status offences)⁶ (*Who, what, where and why*, The Economist, 2014; Wagner & Sakala, 2014).

Од овог укупног броја институционализованих малолетних делинквената, према подацима из 2011. године, чак 40% њих било је смештено у приватне пенитенцијарне установе, што је у односу на дванаест година раније повећање од 33%, док овакав тренд и даље расте (Kirkham, 2013). На Флориди, на пример, читавим пенитенцијарним системом за малолетнике управља приватни сектор (Kirkham, 2013).

---

⁶ Status offences или статусни прекршаји су радње које су инкриминисане уколико их изврше малолетници. На пример, неоправдани изостанци из школе и бежање, конзумација цигарета, недолично понашање итд.

Овакви подаци су забрињавајући, имајући у виду да би институционална мера требало да буде последња казнена мера када су у питању малолетници. Уместо примене алтернативних мера и ресторативне правде, малолетни делинквенти се у САД-у упућују на издржавање затворских казни за минорна кривична дела и прекршаје, или чак за радње које уопште нису кривична дела.

Сам ефекат призонизације је у овом случају највећи проблем, јер се уместо удаљавања од затворске атмосфере и спровођења алтернативних третмана, малолетници стављају у неприродну ретрибутивну атмосферу, те је након таквог шок искуства њихова рехабилитација још теже замислива. Ови малолетници ће касније теже остварити своје образовне циљеве и биће подложни поновној призонизацији касније у животу (*Who, what, where and why*, The Economist, 2014). Самим тим, оваква казнена политика једноставно не може изродити позитиван пенеолошки резултат.

Несумњиво је да, као и у случају лобирања и промовисања пеналних институција за одрасле, и овде приватне корпорације играју одређену улогу. Поред тога, већ нам је познат и случај поткупљивања пенсилванијског судије да у приватне институције упућује малолетнике на издржавање дугих казни за ситне прекршаје.

Табела 15: Трошкови лобирања приватних компанија које руководе установама за малолетнике. Приказани трошкови су дистрибуирани на Флориди, чији је малолетнички пенитенцијарни систем потпуно препуштен приватном сектору, а у којима предњачи компанија Youth Services International. Извор: Kirkham, 2013.

Још један значајан проблем јесте кршење људских права малолетника у заводима, а што је веома присутно у америчким приватним пеналним установама где су смештени малолетници.

Примери бруталног поступања с малолетницима, као што смо раније напоменули, истраживани су у установи Walnut Grove којом управља The GEO Group, а веома озлоглашена по овом питању је и приватна компанија која руководи установама за малолетнике Youth Services International, која управља установама, затворима и војним камповима (boot camps) за малолетнике у неколико америчких савезних држава (Kirkham, 2013).

Иако Велика Британија и Аустралија немају проблем са великим бројем малолетника у пеналним институцијама⁷, примећени су извесни случајеви кршења права малолетника и у приватним затворима на овим просторима. Једна од таквих институција је и затвор Ashfield, за који је сам Главни инспектор изјавио да је најгори приватни затвор у Енглеској (Pozen, 2003, 275).

Због тога је веома значајно омогућити адекватну заштиту права малолетника у институцијама, посебно приватним, имајући у виду њихов специфичан положај.

Већ смо навели неке од најзначајнијих универзалних докумената за заштиту права малолетника. То су:

- Конвенција УН-а о правима детета (1989) - Convention on the Rights of the Child;
- Стандардна минимална правила УН-а за малолетничко правосуђе – Пекиншка правила (1985) – United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules");
- Правила УН-а о заштити малолетника лишених слободе (1990) - United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty;
- Смернице УН-а за превенцију малолетничке делинквенције – Ријадска правила (1990) - United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines) и
- Стандардна минимална правила УН-а за мере алтернативне институционалном третману – Токијска правила (1990) - United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (the Tokyo Rules).

Конвенција УН-а о правима детета (UN, Convention on the Rights of the Child, 1989) прописује обавезу државе да штити сва права загарантована овом Конвенцијом. Конвенција сматра да статус детета имају сва лица испод 18 година живота, осим ако се у одређеној држави потписници Конвенције пунолетство не стиче пре навршења 18 година. Тако је постављен широк статусни оквир који омогућава потпунију заштиту права детета,

---

⁷ Према подацима из јуна 2013. године, укупна популација малолетника у пеналним институцијама у Енглеској и Велсу износила је: 866 малолетника у затворима (15-17 година), 245 малолетника у приватним центрима за обуку (12-15 година) и 125 деце у државним локалним центрима (Verma, Dag, 2013, 9).

Према подацима из јуна 2012. године, укупан број малолетника у пеналним установама у Аустралији износио је око 1.024, од којих је 78% старости између 10 и 18 година (Juvenile detention population in Australia, 2012).

односно малолетника.

Поред стандардних права, као што су право на живот, забрана дискриминације, слобода мишљења и изражавања, родитељска и усвојитељска права, право на здравствену негу највишег стандарда и слично, Конвенција посебно наводи обавезу државе на предузимање свих мера како би се дете заштитило од свих облика насиља, тортуре, злостављања и малтретирања. Такође, Конвенција прописује обавезу потписника да обезбеде да дете не буде подвргнуто суровим и нехуманим поступцима и кажњавању и прописује забрану смртне казне и доживотног затвора без могућности условног отпуста за кривична дела извршена од стране деце. Поред тога, са дететом лишеним слободе, а чије лишење слободе мора бити законито и неопходно, мора се поступати хумано с поштовањем његовог достојанства, и морају му се обезбедити право на правну помоћ и контакт са породицом, као и сва права на одбрану која важе и за одрасла лица. Такође, прописује се обавеза да дете буде одвојено од одраслих затворених лица, осим, како Конвенција прописује, ако то није у његовом најбољем интересу. Државе такође имају обавезу да сваких пет година подносе извештаје о обезбеђењу ових права Комитету за права детета, који је установљен овом Конвенцијом.

Стандардна минимална правила УН-а за малолетничко правосуђе – Пекиншка правила (UN, The Beijing Rules, 1985) утицала су на формирање и усвајање текста саме Конвенције о правима детета. Она пре свега прописују да државе чланице настоје да обезбеде добробит детета у сваком аспекту његовог живота, као и поступање са дететом које је извршило кривично дело у складу с начелом индивидуалности. Такође, документ наводи да се сви постојећи универзални акти о људским правима и правима затвореника примењују и на малолетне делинквенте уколико садрже шира права у односу на ова Правила, а посебно се наводи примена Стандардних минималних правила о поступању са затвореницима.

Правила прописују права која има окривљено дете односно малолетник, као што су право на одбрану ћутањем, право на правну помоћ, право на присуство родитеља или старатеља у току поступка, право на испитивање сведока, право на правни лек. Правила посебно прописују циљ институционалног третмана малолетника, односно деце, а што је обезбеђење бриге, заштите, образовања и радне оспособљености, како би остварили социјално позитивну улогу у друштву након отпуштања из установе.

Правила УН-а о заштити малолетника лишених слободе (UN, Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, 1990) представљају допуну претходног документа. Она прописују обезбеђење добробити детета и лишење слободе као крајњу меру реаговања на малолетничку делинквенцију, која мора бити минималног трајања, а чији је примарни циљ рехабилитација, и детаљније разрађују права предвиђена Стандардним минималним правилима за малолетничко правосуђе.

Смернице УН-а за превенцију малолетничке делинквенције – Ријадска правила (UN, Riyadh Guidelines, 1990) осмишљене су на претпоставци да ће државе смањити стопу криминалитета деце и малолетника уколико предузму адекватне мере за превенцију

криминалитета, како би омогућиле адекватну социјалну заштиту и добробит деце. Овај циљ се пре свега може постићи ангажовањем друштва, односно социјалне средине, у најширем обиму, као и одговарајућим законодавством које ће имати за циљ да спречи мотивисање деце, односно малолетника, за криминално понашање. Смернице наводе да су термини којима се малолетници одређују као девијантни, делинквентни и слично непожељни, јер могу довести до развијања негативне слике и приступају друштвено непожељном понашању.

Стандардним минималним правилима УН-а за мере алтернативне институционалног третману – Токијска правила (UN, Tokyo Rules, 1990) основни циљ је промовисање законодавног усвајања широке лепезе диверзионих модела и алтернативних мера у реаговању на малолетничко делинквентно понашање.

Мере које овај документ предлаже у овом правцу јесу укори, условни отпуст, статусне и новчане казне, реституција на релацији малолетни делинквент – жртва, различити налози за ангажовање у социјалној средини и успостављање надзора од стране суда или социјалних органа. Такође, правила се концентришу и на адекватну постпеналну помоћ уколико је малолетник био институционализован.

Поред тога, за све алтернативне мере које укључују одређену обавезу коју малолетни делинквент треба да испуни, неопходан је претходни пристанак самог малолетника, а такође малолетник има и право да затражи преиспитивање и ревизију изречених алтернативних санкција. Сво особље укључено на спровођењу и реализацији ових мера мора бити адекватно професионално оспособљено за рад са децом и малолетницима у комбинацији са потребним искуством.

Од свих наведених докумената за заштиту права деце и малолетника, једино је примена Конвенције о правима детета обавезна за државе потписнице. Остали документи нису обавезујући и предствалају „меко право“ (soft law), али је несумњив њихов утицај на законодавство и праксу, који остварују у земљама потписницама.

Деца и малолетници у пеналним институцијама, и уопште у оквиру механизма малолетничког законодавства и правосуђа, предствалају веома специфичну категорију. Стога је од фундаменталног значаја свеобухватно обезбеђење њихове заштите, посебно током институционалног третмана, и посебно у приватним пеналним институцијама, где је, као што смо имали прилике да утврдимо, присутан велики проблем нетранспарентности и угрожавања права ове категорије затворених лица.

Као што смо образложили, с обзиром на велики број малолетничке затвореничке популације смештене у приватним установама на простору САД-а, односно с обзиром на велики број ове популације у пеналним институцијама у Америци уопште, може се закључити да су на овом простору кривично законодавство и пенална политика, који се тичу малолетника, благо речено неефикасни.

Не може се са сигурношћу тврдити да ли већи проблем представља непотребна призонизација, која не може довести до рехабилитације и ресоцијализације као примарних циљева институционалног третмана, или је већи проблем угрожавања права малолетника

у америчким пеналним установама, посебно приватним.

С друге стране, морамо напоменути да је у многим приватним пеналним установама за малолетнике, посебно онима у моделу полуприватизације, институционални третман малолетника на много вишем нивоу у односу на релеватне државне институције. Ово се пре свега односи на установе у Француској, Немачкој и Јапану где су смештени малолетни делинквенти. Већ смо навели примере где су ове установе много боље и сврсисходније вршиле рехабилитативни третман и ресоцијализацију, имајући у виду разноврсност и квалитет услуга које су у овим установама обављале приватне компаније, високе стандарде, и законодавство које омогућава комбинацију државне управе и стриктног надзора. Овакав модел несумњиво доводи до смањења стопе криминалитета међу малолетницима и њихове правилне ресоцијализације са друштвено корисним циљевима. Питање је спремности и осталих земаља да прихвате овакав друштвено позитиван пенолошки модел.

КРИТИКЕ И ПРЕДЛОЗИ У ВЕЗИ СА ЗАТВОРСКОМ ПРИВАТИЗАЦИЈОМ

1. КРИТИЧКИ ОСВРТ НА ЗАТВОРСКУ ПРИВАТИЗАЦИЈУ

Након што смо представили основне моделе приватизације пенитенцијарних институција и њихове добре и лоше стране, можемо дати критички осврт и једног и другог аспекта затворске приватизације.

Најпре ћемо размотрити питање око којег су се сламала копља у академским и политичким круговима, а то је питање исправности пребацивања једне искључиве државне функције у руке приватног сектора. Иако многи тврде да приватне компаније немају право да обављају корективну функцију, ипак се мора имати у виду да затворска приватизација није осмишљена тако да приватне компаније постану одговорне за спровођење правосуђа, како многи наводе, већ управо супротно – држава је та која сноси одговорност за ову функцију, док приватне компаније једноставно обављају одређене корективне услуге за државу (Price & Morris, 2012, 35). Ова функција је још израженија у моделу полуприватизације, где заводима управља сама држава, док приватни субјекти само снабдевају завод одређеним средствима и услугама. Држава обавља правосудну функцију, док у приватном пенитенцијарном систему сноси надзорну односно управну одговорност. Без адекватног државног надзора и без адекватне легислативне основе, приватизација затвора једноставно би била велики друштвени, политички и педолошки промашај, а управо су легислативна делатност и контрола јавних услуга у надлежности и одговорности државе (Hardnig, 1998, 6).

Питање адекватности модела приватизације пеналних установа, односно избор између различитих модела, зависи, пре свега, од политичког става државе и њене правне традиције. Пре свега, осврнућемо се на уређење приватизације пеналних установа у оквиру модела који су установиле Сједињене Америчке Државе, а касније и друге земље англоамеричког правног подручја, посебно Аустралија. Модел пуне приватизације показао је и добре и лоше стране у земљама у којима је примењен. Наиме, на основу доступних истраживања, може се извести генерални закључак да овакав модел затворске приватизације остварује уштеде за државни буџет. Такође, већина истраживања показала су да овај приватизациони модел пружа бољи квалитет заводских услуга. Међутим, и у овом моделу приватизације постоје лоше стране, које се пре свега испољавају на америчком простору.

Може се оправдано тврдити да је Америка земља у којој модел пуне приватизације није постављен на адекватним основама. Пре свега, легислативна основа приватизације није адекватно регулисана. Уколико оставимо по страни ригорозно кривично законодавство које повећава стопу затвореничке популације, и које само по себи није у

интересу друштва, и сагледамо само легислативну основу приватизације, односно прописе који се тичу исте, приметимо велику одвојеност корективне функције коју обавља приватни сектор, као једне од најзначајнијих друштвених, политичких и правних функција, од јавности, тј. од самог друштва. Демократија би требало да омогући учешће народа у регулисању важних друштвених питања. Међутим, народ у америчким државама углавном се није питао око успостављања затворске приватизације. Само у неким земљама оваквој активности претходило је гласање. Поред тога, велика нетранспарентност изрођена законодавством за које су приватне компаније агресивно лобирале поставља велику, готово непрестиву дистанцу између приватних затвора и јавности. Такође, држава је у овом случају и потпуно занемарила значај свеобухватне контроле јавних услуга које је уступила на обављање приватном сектору. Последица овога је у томе да су водеће америчке приватне компаније, уместо државе као ауторитета на пољу корективне делатности, постале моћније од саме државе. Услед оваквог стања у законодавству и политици, природно је дошло до занемаривања криминолошке политике и пенолошких циљева, а што је довело до угрожавања људских права и права затвореничке популације и до великог незадовољства јавног мњења и сумње друштва у државни ауторитет и обавезу државе да ради у интересу народа. Ово нас доводи до закључка да неконтролисана затворска приватизација никако не може бити приватизациони узор.

С друге стране, модел пуне приватизације у Великој Британији, који је прихваћен и у Јужноафричкој Републици, показао је боље резултате у односу на амерички модел. Разлог томе је једноставно стриктнија и потпунија контрола од стране државе. Постојање државних затворских контролора са радним местима у самим приватним заводима, као и постојање омбудсмана који се директно бави заштитом права затворених лица која се њему обраћају, пружа јаче гаранције за остварење криминолошких и пенолошких циљева и заштиту права затвореничке популације. Овакав систем затворске приватизације може бити добар узор земљама које уводе приватизацију пеналних установа, уз одређене модификације, као што је, на пример, остварење транспарентности, имајући у виду да и у Великој Британији, слично као у Америци и Аустралији, постоје прописи који ограничавају приступ јавности приватним затворима и информацијама о истим.

Код модела затворске полуприватизације државна контрола је постављена на другачијем принципу, имајући у виду да сама држава задржава управљање пенитенцијарним установама. Самим тим, држава је директно одговорна за све сегменте функционисања завода, чак и за оне сегменте којима руководе приватни субјекти. Поред добро организоване контроле засноване на доброј легислативи, полуприватизовани заводи показали су позитиван резултат и по државу и по друштво, чак на вишем нивоу у односу на заводе у моделу пуне приватизације, што је посебно случај у Јапану.

Пошто држава административно руководи пенитенцијарним установама, прилике за злоупотребу система и проблеми транспарентности сведени су на минимум, док је затвореничкој популацији заштита права приступачнија. На овај позитивни исход

надовезује се и буџетска уштеда, коју држава остварује ангажовањем приватног сектора за обављање одређених услуга у затворима, док је истовремено квалитет тих услуга и снабдевања на вишем нивоу у односу на квалитет услуга и снабдевања у заводима где приватни субјекти нису ангажовани.

Проблем код полуприватизације који се наводи у литератури јесте то што понекад ангажовање приватног сектора може коштати државу више у односу на трошкове услуга које би обављала држава, што је случај у Француској (Cabral, Saussier, 2012, 16). Међутим, став аутора је да високи квалитет делатности које приватни субјекти обављају у заводима, као што је случај у Француској, умногоме надомешта овај проблем, с обзиром на то да успешно остварење сврхе затворске казне доводи до смањења стопе повратништва и стопе криминалитета уопште, те се самим тим трошкови које држава има за смештај затвореника и извршење њихове казне постепено смањују, док се истовремено остварује позитиван друштвени резултат. Такође, успешно рехабилитовани затвореници могу водити позитиван социјални живот и пронаћи запослење, те тако постати порески обвезници (Leighton, 2014a, 13). Дакле, полуприватизациони модел представља, са свих аспеката, најадекватније решење за земље које имплементирају моделе затворске приватизације, а такође и узор за корекцију постојећих пенитенцијарних модела.

У вези с овим, морамо се не сложити с констатацијом Masona, који тврди да приватизација затвора не мења свој пословни модел у различитим државама света (Trivedi, 2013). Можда је Mason имао у виду лукративни циљ приватних компанија, међутим, приватизација затвора испољава различите резултате у различитим државама, а уколико је позитивна друштвена улога мотивисана профитом или системом пенала за неиспуњење одређених стандарда које се пред њих постављају, то ни у ком случају не би требало да буде проблем уколико су њихови резултати позитивни.

Очигледно је да обављање корективних услуга и снабдевање завода од стране приватног сектора, у комбинацији са адекватним државним надзором, може остварити интересе друштва (Cabral & Saussier, 2012, 29). Такође, затворска приватизација која је постављена на правилним легислативним основама, транспарентна, одговорна и подложна адекватној државној контроли, може унапредити целокупан пенитенцијарни систем у држави (Harding, 2001, 341).

Затворска приватизација се јесте развила као одговор на превелику стопу затвореничке популације и буџетске проблеме у вези са истом, међутим, не постоји ограничење да било која држава на свету истражи одређени модел затворске приватизације и примени га с мањим или већим модификацијама, без обзира на то да ли се суочава с наведеним потешкоћама или не. С обзиром на чињеницу да је затворска приватизација присутна у свету већ више од 30 година, постоје довољна искуства у вези с њом која се могу проучавати, анализирати и упоређивати, те тако доћи до извесних препорука и решења за адекватнију реализацију приватизације пенитенцијарних институција. Навешћемо које би биле могуће позитивне модификације постојећих приватних пенитенцијарних систем, и на који начин би се успоставила адекватна

приватизација у оним земљама које не познају приватизацију пенитенцијарних институција.

2. ПРЕДЛОЗИ ЗА УСПЕШНУ ЗАТВОРСКУ ПРИВАТИЗАЦИЈУ

Пре свега, уколико одређена држава жели да унапреди свој пенитенцијарни систем, мора се поћи од одређених примарних циљева, који генерално не потпадају под процесе приватизације пенитенцијарних установа, али би требало да представљају старт, без којег сама приватизација затвора не би била потпуно успешна. То је, пре свега, смањење стопе криминалитета уопште и смањење стопе повратништва.

Уколико држава жели да успостави одређени модел затворске приватизације, мора имати у виду да ће сама цена таквог процеса зависити од броја затвореничке популације и динамике овог броја. С циљем остварења максималних уштеда и других бенефита које овакав процес омогућава, државни органи морају о том процесу размишљати на дугорочне стазе и, пре свега, учинити све да остваре адекватну припрему за реализацију овог процеса.

То би значило реформу јавне политике, односно реформу кривичног законодавства, где ће се изналазити начини за што ширу примену алтернативних санкција и диверзионих модела, и агресивно ангажовање на превенцији криминалитета. Ово је задатак који држава не може остварити без ангажовања друштва, тако да би то требало да представља један заједнички пројекат. На пример, замена несврсисходних кратких затворских казни требало би да буде учињена одређеним санкцијама у корист друштва, делинквента и жртве. Такође, у нашој судској пракси често изрицана условна осуда, која је широко распрострањена управо из разлога пребукираности затворских капацитета, а која се изриче олако, без увида у значај специјалне превенције, требало би да такође буде замењена друштвено корисним мерама. Поред тога, више пажње би требало посветити постпеналној помоћи, која је конкретно у нашем систему веома занемарена, готово да не постоји.

Што се тиче земаља где већ постоји затворска приватизација, и ове би земље требало да се ангажују на остварењу истих циљева. У САД-у, на пример, потребна је коренита реформа строгог и несврсисходног кривичног законодавства и имиграционе политике, а чија је последица огроман трошак државе за често непотребну призонизацију, а што даје подстицај приватним компанијама да овакво стање користе и на њему профитирају.

Планови за остварење оваквих циљева морају бити постављени дугорочно, међутим, чак и мали помак у овом правцу донео би одређене позитивне резултате.

Следећи корак би требало да буде пажљиво осмишљена легислативна основа затворске приватизације. То би значило да се апсолутно сви сегменти и могуће последице оваквог процеса морају добро проучити.

Држава најпре мора извршити избор између различитих модела затворске приватизације и успоставити модел који највише одговара њеном пенитенцијарном систему. Држава ће ово учинити упоређивањем бенефита и недостатака различитих модела затворске приватизације, како би се определила за онај модел који је показао најбоље резултате, истовремено га модификујући тако да одговара могућностима и циљевима државе који се тичу затворске приватизације.

На пример, не очекује се да једна држава континенталног европског правног система одмах успостави пуну затворску приватизацију. Препоручљиво је, како тврди и Кесић, најпре применити номиналну приватизацију (Кесић, 2010, 318). То је, уосталом, био и први корак свих земаља које су успоставиле приватне затворе.

Веома битан сегмент легислативног обликовања овог процеса јесте учешће народа. Јавности се морају представити сви сегменти затворске приватизације, како би били упознати с могућим бенефитима и проблемима, те тако бити у могућности да учествују у доношењу ове битне друштвене одлуке.

Легислативна основа мора обухватити и потпуну транспарентност и надзор, и самог текста уговора и његове реализације, и то како од стране државних органа, тако и од стране независних тела и јавности. Систем бонуса за успешно обављену делатност приватних компанија вероватно би у почетку државу веома коштао, иако овај систем даје позитивне резултате, али се у старту може успоставити систем новчаних пенала за неадекватно обављене услуге. Почетан неопходан трошак државе овде би био успостављање одређеног државног тела које би се бавило питањима затворске приватизације, у оквиру надлежног Министарства или Управе за извршење кривичних санкција.

Такође, буџетско планирање оваквог процеса мора бити у складу са осталим ставкама буџета. Да би се ово остварило, неопходне су комплексне фискалне анализе, економске анализе стања на тржишту и упоредне економске анализе трошкова државе и потенцијалних трошкова обављања одређених делатности од стране приватног сектора. То би значило проналазак релевантних компанија, проучавање индекса цена и тржишних закона.

Државе које успостављају затворску приватизацију, као и оне где је приватизација већ присутна, морају дозволити да се на тржишту одвија здрава конкуренција. Другим речима, треба избегнути постојање монополских положаја само неколико компанија на тржишту, те дозволити да се приватни субјекти такмиче у односу на цену и квалитет услуга. Ово се најадекватније може постићи ангажовањем различитих субјеката за пружање различитих услуга, као што је случај у Јапану.

Такође, економисти морају осмислити адекватне методе за вршење компаративних анализа резултата овог процеса, пошто смо видели да у упоредним истраживањима постоји велики методолошки недостатак.

Номинална приватизација би несумњиво остварила буџетске уштеде, међутим, не би била сконцентрисана и на друге циљеве, а то је, пре свега, успешно остварење сврхе

затворске казне. Због тога би успостављање оперативне приватизације, на начин на који она постоји у моделу полуприватизације, донело очекиване резултате на овом плану. Оперативна приватизација требало би да буде постављена на истим принципима као и номиналана, с тим што би држава овде имала већи степен одговорности. Пример могу бити рехабилитациони програми које спроводе приватни субјекти, али у присуству државног затворског службеника задуженог за спровођење одређеног корективног третмана. Није довољно само утврдити *in situ* контролу у заводима где се спроводи оперативна приватизација, јер као што Cabral и Saussier постављају питање – „Ко ће вршити надзор над таквим контролором?“ (Cabral, Saussier, 2012, 29). Због тога је адекватније да контрола буде постављена на више нивоа. Иако тако уштеде за државу неће бити велике, боље ће се остварити циљеви приватизације.

У сваком случају, држава би требало да остане у оквирима полуприватизационог модела, не само зато што је овај модел показао најбоље резултате, већ би се тако избегло и питање легитимитета, односно права приватног сектора да потпуно управља пенитенцијарним установама, а што би могло довести, као што смо имали прилике да објаснимо, до великог отпора јавности и честих злоупотреба система.

Поред тога, држава не би требало да у формирању уговора са приватним субјектима прописује дуге рокове њиховог трајања, као што су уосталом многе земље учиниле са уговорима у трајању од 15, 20 и 25 година, чак 27 година у једном случају у Бразилу, јер то умањује шансу да држава у случају неадекватне адаптације приватизационог модела умањи његове штетне последице. Ово, уосталом, наводи и Goyer, истичући уговор с јужноафричким приватним затвором, чије је трајање у старту одређено на 25 година, иако држава није могла да зна како ће овај модел функционисати (Goyer, 2001).

Како се морају имати у виду сва питања која затворска приватизација носи са собом, мора се поставити и питање радних места оних државних затворских службеника, које ће ангажовањем приватног сектора бити веома неизвесно. Овде се пре свега мисли на службенике који спроводе различите третмане у заводу, а који су од пресудног значаја за остварење сврхе казне, као и службенике обезбеђења, уколико се прихвати оперативна приватизација.

Држава ово питање може решити прописивањем одређених стандарда које приватни упошљеници морају испунити, као што је одређено искуство, те би тако приватне компаније биле у обавези да за своје упошљенике имају лица која су већ стекла искуство у раду са затвореничком популацијом, а затим их даље обучавати у циљу постизања вишег квалитета рехабилитационих програма, или би можда по уговору приватне компаније биле у обавези да преузму један део особља у заводу у коме се спроводи оперативна приватизација, те и њих даље обучавати.

У сваком случају, службеници обезбеђења би требало да остану у државној управи, имајући у виду право примене силе и слична осетљива питања, која би се довела у питање да ову делатност обављају приватна лица. Поред тога, као што смо имали прилике да

утврдимо, приватне компаније настоје да уштеде на радној снази затворског особља, а обзиром да су затворски чувари примарно одговорни за сигурност једног завода, број чувара по затвореницима не би требало да се смањује.

Уштеда на успостављању оваквог модела за државу не би била велика, имајући у виду да је полуприватизациони модел за државу скупљи у односу на модел пуне приватизације, међутим, примарни циљ затворске приватизације требало би да буде успешније остварење сврхе казне, а што на основу истраживања приватни субјекти у лимитираној оперативној приватизацији обављају с више успеха у односу на државу. Тиме би посредно могло доћи до уштеда за државу, као што смо раније објаснили. Као што се у литератури наводи, оперативна приватизација би требало да буде оријентисана на испуњење сврхе кажњавања, а не на уштеде у пенитенцијарном систему (Кесић, 2010, 318).

У том смислу, уколико се у систему оперативне приватизације велики акценат стави на приватне субјекте који се искључиво баве рехабилитацијом затвореничке популације, у складу са иновативним и сврсисходним методама, у ком смислу ћемо опет поменути јапански пример рехабилитационих центара и иновативних метода, резултати би били веома успешни. Оријентација не мора бити само на приватним субјектима који обављају ове делатности у заводима, већ је пожељно да то буду и приватне агенције које се баве постпеналном помоћи или спровођењем алтернативних санкција, чија примена треба да се промовише.

Не постоји разлог зашто конкретно Србија не би реализовала одређене предлоге номиналне и/или оперативне пеналне приватизације, наравно, пажљиво проучавајући и расправљајући на свим нивоима о већ постојећим облицима полуприватизације, и примењујући одређене позитивне примере, са одговарајућим модификацијама.

ДЕО ТРЕЋИ

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Резултати до којих смо дошли на крају овог теоријског истраживања могу се посматрати на више нивоа. Главна хипотеза која се односи на велике противуречности код предности и недостатака приватних затвора је потврђена, имајући у виду да различити модели затворске приватизације различито функционишу, па чак и у оквиру истог приватизационог модела постоје одређене разлике у функционисању, а самим тим, и у успешности/неуспешности приватних пенитенцијарних система.

Закључили смо да хибридни модел полуприватизације генерално остварује позитивне резултате, посебно на пенолошком нивоу, и упутили одређене предлоге како се исти може адаптирати и у нашем пенитенцијарном систему. Историјски, затворска приватизација се појавила као одговор на проблеме препуњености затворских капацитета и недостатка буџетских средстава да тај проблем реше. Међутим, многе земље су примениле полуприватизационе моделе из простог разлога што су желеле да унапреде свој пенитенцијарни систем.

Доступна истраживања и бројни примери показали су да класичан модел пуне приватизације, најзаступљенији у земљама САД-а, Аустралије и Новог Зеланда, показује озбиљне недостатке, посебно у домену људских права и права затвореничке популације. Тамо где профит, лобирање и корупција, у комбинацији са стриктним кривичним санкцијама које су несразмерне извршеном кривичном делу и ригорозном имиграционом политиком, диктирају систем функционисања пенитенцијарног система и буџетско планирање, не могу се очекивати друштвено корисни резултати. Иако постоје студије које показују да су приватни затвори на овим подручјима остварили одређене позитивне резултате, и на нивоу уштеде и на нивоу пружених услуга, више је студија које показују управо супротно. Тако су делимично потврђене хипотезе о учесталом кршењу људских права, законодавству које утиче на повећање затвореничке популације у приватним затворима и посредно доводи до профита за приватне затворе и присутности корупције у оквиру приватних пенитенцијарних система, али само у моделу пуне приватизације америчког модела. У Великој Британији овај проблем није изражен, услед другачијег законодавства и организације надзора над функционисањем приватних пенитенцијарних институција.

Поред тога, како се приватним затворима замера оријентисаност ка стицању профита, услед чега трпе многи други сегменти затворске приватизације, као што је структура саме затвореничке популације у приватним затворима, коју углавном чине радно способни затвореници који могу приватним компанијама остварити приходе, и расистичка подлога одређених казних прописа, хипотеза која се односи на концентрисаност приватних компанија на стицање профита и хипотеза која се односи на закономерности у структури затвореничке популације у приватним затворима могу се

сматрати делимично потврђеним. Ово је из разлога што овакви проблеми нису правило у приватизационом моделу Велике Британије, а још мање у полуприватизационом моделу.

Са фискалног аспекта, може се приметити да многе државе, посебно америчке, нису на најадекватнији начин планирале расходе који се тичу затворске приватизације, те је услед тога дошло до случајева где приватизација затвора није остварила уштеде за државу. Поред тога, велики проблем представљају и дугорочни уговори са приватним компанијама, који су се закључивали без потпуне представе о ефектима тих дугорочних уговора. Такође, није разрађена адекватна методологија компарације трошкова и успешности функционисања, како би се несумњиво могло рећи – да, приватни затвори су економичнији и успешнији од државних затвора или - не, приватни затвори нису тако успешни. Ово потврђује хипотезу да је увођење затворске приватизације увек део буџетског планирања државе, међутим, како ће исто бити изведено зависи искључиво од саме државе и њене буџетске политике.

Приватни затвори, било у моделу пуне приватизације, било у моделу полуприватизације, где се имају у виду компаније које закључују уговоре са државом, јесу део привредног система једне земље. Међутим, понегде где су присутне транснационалне компаније, приход од обављених делатности ових приватних компанија одлази матичној држави, те се ова средства не обрћу у локалним заједницама и у државама где имају своје испоставе. Ипак, углавном ове приватне компаније доприносе повећању бруто друштвеног производа држава.

Што се тиче евалуације успешности приватних затвора, а при том се мисли на остварење сврхе затворске казне - рехабилитације и ресоцијализације затвореничке популације, хипотеза о повећању стопе повратништва код затворених лица која су казну издржавала у приватним затворима није потврђена. Узрок томе је отежаност испитивања ове појаве, услед различитих врста пеналних институција, различитости профила затвореничке популације у њима, као и због различитости у квалитету рехабилитационих програма. Ипак, постоје резултати истраживања који су показали да приватни затвори изузетно успешно остварују своју корективну функцију, посебно у полуприватизационом моделу, као и на простору Велике Британије. Овоме је умногоме допринео систем новчаних бонуса за смањење стопе повратништва. Што се тиче Америке, са одређеним изузецима, резултати истраживања доводе до генералног закључка да приватни и државни затвори не показују значајне разлике по овом питању.

Приватни затвори дефинитивно остварују економске уштеде. Приватне компаније врше обављање одређених заводских услуга у највећем броју случајева, и у оба приватизациона модела, по нижим ценама него што би исте коштале државу. Поред тога, оне су и порески обвезници као и остали приватни субјекти на тржишту, те тако попуњавају државни буџет. Осим тога, у оним државама где је затворска приватизација успостављена на адекватним легислативним основама и где она подлеже потпуној државној контроли, док истовремено приватне компаније балансирају свој лукративни циљ и обављање делатности у складу са одређеним стандардима, остварени су бројни

бенефити по државу и друштво. Ово је пристуно највише, као што поново напомињемо, у оквиру полуприватизационог модела, где су приватне компаније обављањем одређених делатности у државним пеналним установама, успеле да остваре уштеде за државу, а да истовремено остваре успешно извршење затворске казне, посебно кроз различитост и концентрисаност рехабилитационих програма.

На крају, иако су системи затворске приватизације различити, у сваком од њих приватне компаније ангазоване у корективној делатности заслужиле су и похвале и примедбе. Државе које би желеле да спроведу експеримент приватизације, као и оне у којима је затворска приватизација већ присутна, требало би да пажљиво планирају овај процес, а затим га надограђују и развијају, са циљем да се успостави онај модалитет приватизације пенитенцијарних установа који се показао као најуспешнији, истовремено модификован тако да одговара буџетској политици, а још важније, пенитенцијарном систему поједине државе. У сваком случају, држава је та која сноси дефинитивну одговорност, законску и друштвену, за све сегменте затворске приватизације, услед тога што своје суверене ингеренције поверава приватним субјектима, те би овом процесу требало прићи на најсуптилнији могући начин.

ПРИЛОЗИ

Слика 1: НМР Oakwood, Стафордшир, Енглеска, комплекс највећег приватног затвора Велике Британије. Извор: *CE Controls ventilation improves safety and saves energy at new prison*; Building Talk, 2013.

Слика 2: НМР Ashfield, Бристол, Енглеска, затвор Ц категорије који смешта сексуалне преступнике, раније завод за малолетнике. Извор: Gentleman, 2011.

Слика 3: Arthur Gorrie, Бризбејн, Аустралија, затвор с максималним степеном обезбеђења.
Извор: Sutton, 2014.

Слика 4: Радно ангажовање затвореника у затвору Асасиа, Woooloo, Западна Аустралија.
Извор: Serco Custodial Services Australia, 2014.

Слика 5: Ћелија нове затворске јединице у затвору Port Phillip, Викторија, Аустралија.
Аутор: Trevor Pinder. Извор: News Australia, 2014а.

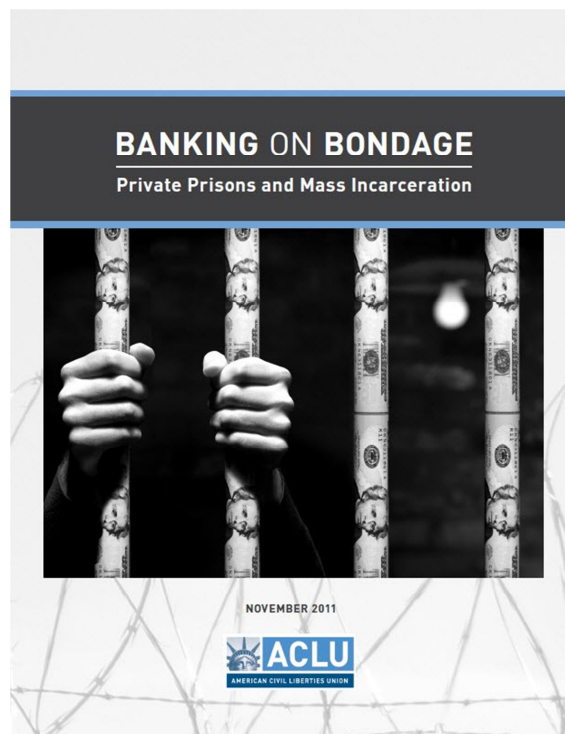

Слика 6: Санитарно одељење ћелије нове затворске јединице у затвору Port Phillip,
Викторија, Аустралија. Аутор: Trevor Pinder. Извор: News Australia, 2014б.

Слика 7: Катастрофални услови у приватном затвору East Mississippi Correctional Facility, Мисисипи (GEO Group). Извор: Lavender, 2014.

Слика 8: Насловна страна публикације *Banking on Bondage*, која иронично указује на оријентисаност америчких приватних затвора ка профиту. Извор: Shapiro, 2011.

Слика 9: Приватни затвор за имигранте у Аделанту, Калифорнија. Извор: Cohen, 2014.

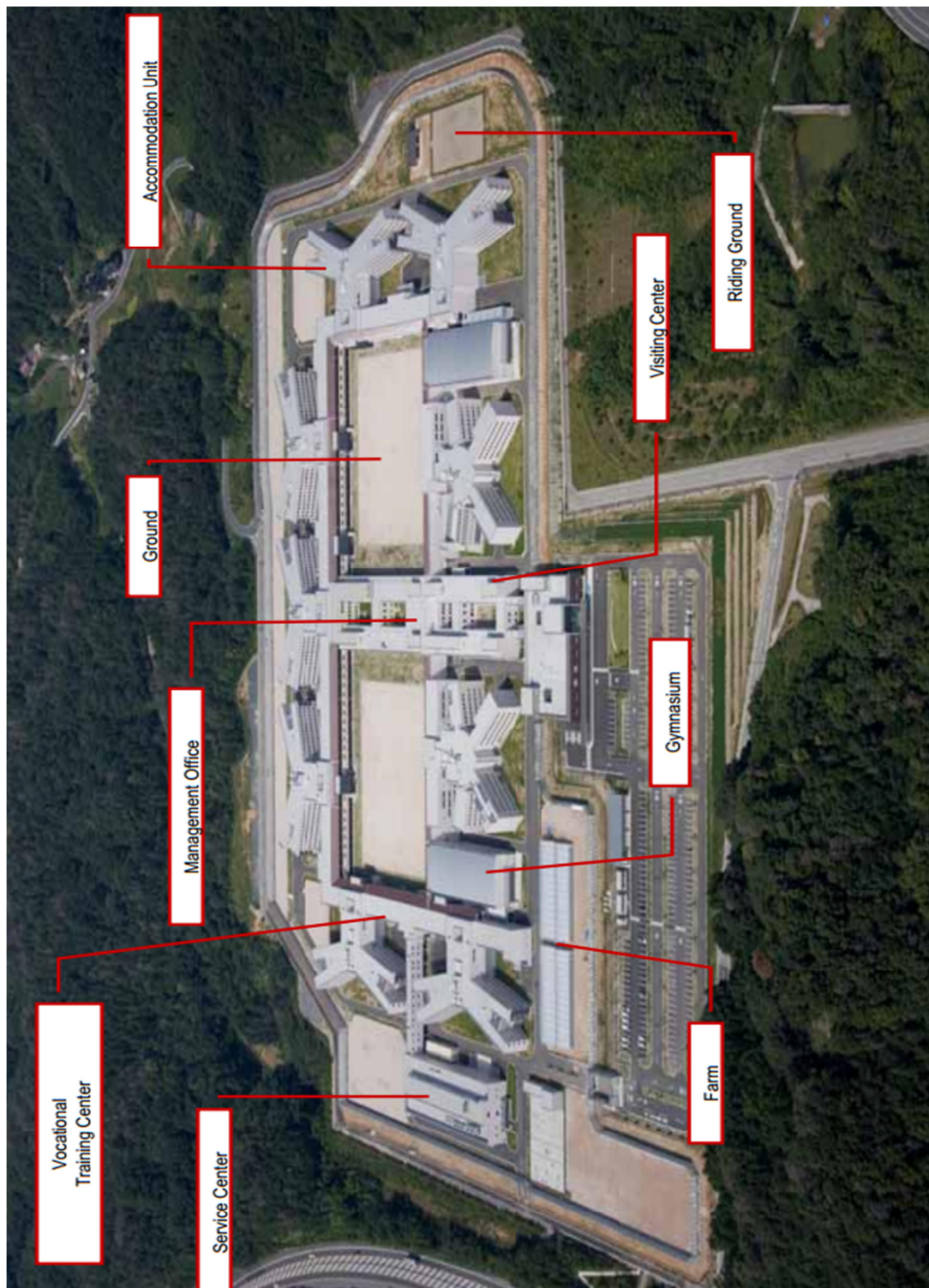
Слика 10: Просторија за дечију игру у Karnes County Civil Detention Center заводу за имигранте, Тексас. Аутор: Пана Panich-Lisman. Извор: Diaz, 2014.

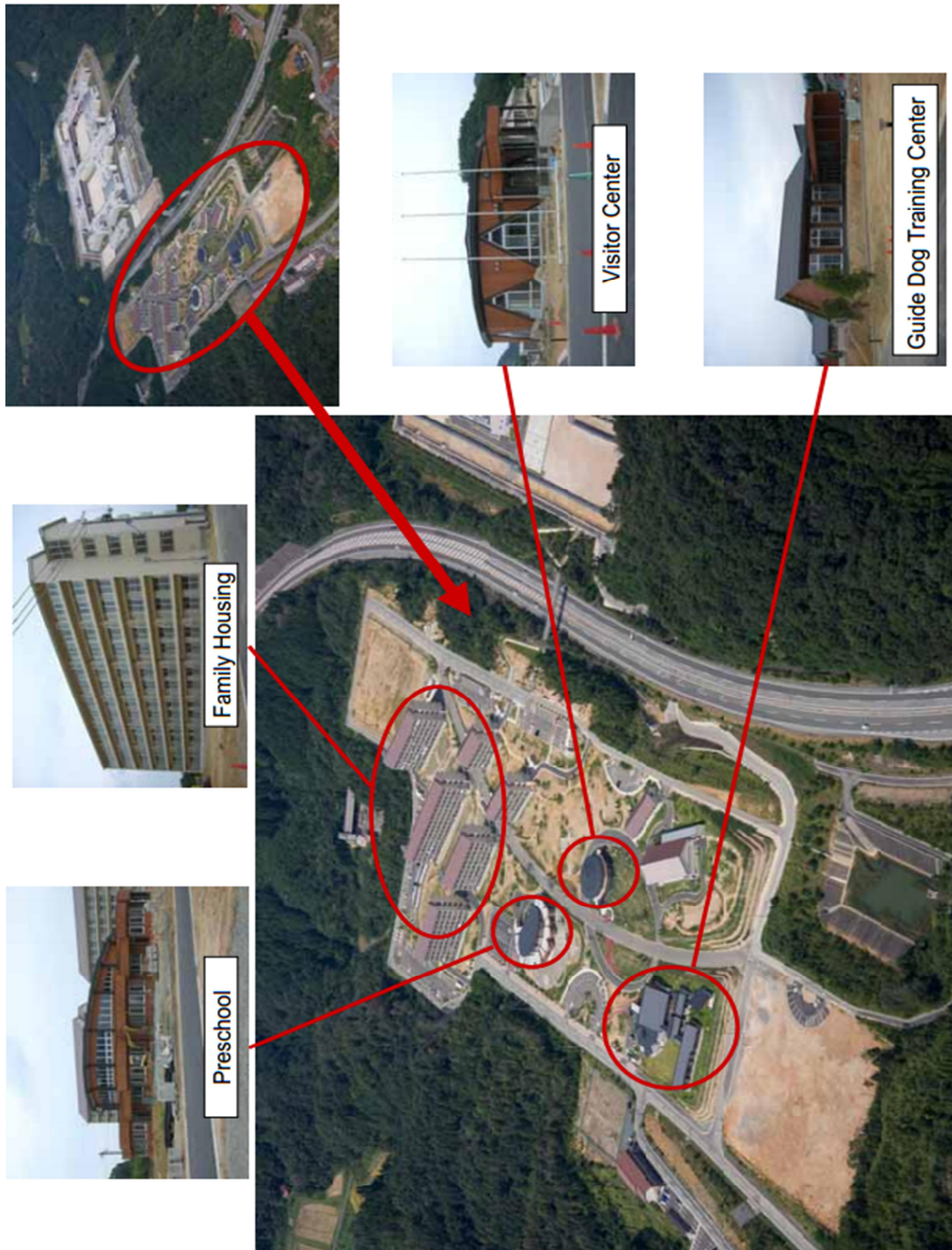
Слика 11: Комплекс завода Shimane Asahi у Јапану. Извор: Kimura, 2008.

Слика 12: Комплекс завода Shimane Asahi у Јапану. Извор: Kimura, 2008.

Слика 13: Комплекс завода Shimane Asahi у Јапану. Извор: Kimura, 2008.

Слика 14: Копмлекс затвора Shimane Asahi у Јапану. Извор: Kimura, 2008.

ИЗВОРИ

Извори на српском језику:

1. Кесић, З. (2010), *Приватизација кажњавања: Начин за превазилажење или продубљавање кризе затварања*, Страни правни живот 1/2010, Београд, Институт за упоредно право;
2. Ковачевић, М. (2012), *Приватни затвори*, Страни правни живот 2/2012, Београд, Институт за упоредно право;
3. Кокољ, М. (2005), *Управљање затворима од стране приватних корпорација: Приватни затвори*, Страни правни живот 3/2005, Београд, Институт за упоредно право.

Извори на страним језицима:

А

- Addiewell, Scottish Prison Service, <http://www.sps.gov.uk/Prisons/Addiewell/addiewell.aspx>, датум приступа 19.07.2014. год;
- AFSCME Corrections United (2006), *Don't Be a Prisoner to Empty Promises: Prison Privatisation – The Five Empty Promises*, Washington, American Federation of State, County and Municipal Employees - Trade Union Corrections United; доступно на <http://www.afscme.org/news-publications/publications/privatization/pdf/Prison-1.pdf>, датум приступа 01.08.2014. год;
- Ahwan, L. (2002), 27. јун 2002, *50 sew up lips in hunger strike, detainees claim*, The Age; доступно на <http://www.theage.com.au/articles/2002/06/27/1023864626046.html>, датум приступа 12.08.2014. год;
- A Journey into Hell*, The Economist (2012), 22.09.2012, Caracas, Mexico City, Santiago, Sao Paulo; доступно на <http://www.economist.com/node/21563288>, датум приступа 09.07.2014. год;
- American Correctional Association, http://www.aca.org/ACA_Prod_IMIS/ACA_Member/Standards_Accreditation/ACA_Member/Standards_and_Accreditation/SAC_AboutUs.aspx?hkey=7f4cf7bf-2b27-4a6b-b124-36e5bd90b93d, датум приступа 13.07.2014. год;
- Austin, J. & Coventry, G. (2001), *Emerging Issues on Privatized Prisons*, National Council on Crime and Delinquency, Monograph NCJ 181249, Washington, Bureau of Justice Assistance; доступно на <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/bja/181249.pdf>, датум приступа 28.07.2014. год;

В

- Biles, D. (2012), 22. јануар 2012, *The advantages of private prisons in Australia*, The Canberra Times; доступно на <http://www.canberratimes.com.au/federal-politics/editorial/the-advantages->

- [of-private-prisons-in-australia-20120122-1te53.html](#), датум приступа 25.07.2014. год;
- Biron C., L. (2013), 20. август 2013, *More Countries Turn to Faltering U.S. Prison Privatisation Model*, Washington, Inter Press Service – News Agency; доступно на <http://www.ipsnews.net/2013/08/more-countries-turn-to-faltering-u-s-prison-privatisation-model/>, датум приступа 13.07.2014. год;
- Blakely C. R. & Bumphus V. W. (2004), *Private and Public Sector Prisons—A Comparison of Select Characteristics*, Federal Probation – a Journal of Correctional Philosophy and Practice, Vol. 68 No. 1, United States Courts; доступно на <http://www.uscourts.gov/uscourts/federalcourts/pps/fedprob/2004-06/prisons.html#history>, датум приступа 21.07.2014. год;
- Brown, A. (1994), *Economic Aspects of Prison Privatisation: The Queensland Experience*, pp. 103-107, in *Private sector and community involvement in the criminal justice system: proceedings of a conference held 30th November – 2nd December 1992*, Wellington, New Zealand, Biles D. & Vernon J. eds., Canberra, Australian Institute of Criminology; доступно на http://aic.gov.au/media_library/publications/proceedings/23/brown.pdf, датум приступа 30.07.2014. год;
- Bullimore, K. (2009), *Why prison privatisation should be opposed*, Direct Action; доступно на http://directaction.org.au/issue15/why_prison_privatisation_should_be_opposed, датум приступа 25.06.2014. год;

C

- Cabral, S. & Saussier, S. (2012), *Organizing Prisons through Public-Private Partnerships: A Cross-Country Investigation*, accepted for publication in the *Brazilian Administration Review* 2013, Rio de Janeiro; доступно на http://www.webssa.net/files/cabral-saussier_bar_final_0.pdf, датум приступа 03.07.2014. год;
- Cahill, J. (2009), *Inquiry into the Privatisation of Prisons and Prison-Related Services*, Submission No. 2, Public Service Association of New South Wales; доступно на [https://www.parliament.nsw.gov.au/prod/parlment/committee.nsf/0/82deb3aea63d0f2fca257577000fed68/\\$FILE/Submission%20102.pdf](https://www.parliament.nsw.gov.au/prod/parlment/committee.nsf/0/82deb3aea63d0f2fca257577000fed68/$FILE/Submission%20102.pdf), датум приступа 28.07.2014. год;
- Calabrese, W. H. (1994), *Low Cost, High Quality, Good Fit: Why Not Privatization?*, in *Privatizing Correctional Institutions*, Bowman, G. W., Hakim, S. & Seidenstat, P. eds., New Jersey, Transaction Publishers; доступно на http://books.google.rs/books?hl=sr&lr=&id=PYx-R6rDD6UC&oi=fnd&pg=PA175&dq=researches+on+wages+in+private+prisons&ots=JghG98wg9L&sig=7HBJVK8Ab_HNUXr9vqssfqcvmQ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, датум приступа 25.07.2014. год;
- CE European Convention (1950); доступно на http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf, датум приступа 11.08.2014. год;
- Cheung, A. (2004), *Prison Privatization and the Use of Incarceration*, Washington, The Sentencing Project; доступно на

http://www.sentencingproject.org/doc/publications/inc_prisonprivatization.pdf, датум приступа 22.06.2014. год;

-Clayworth, P. (2012), 13. јул 2012, *Prisons – New Zealand’s Prisons*, Te Ara – the Encyclopedia of New Zealand; доступно на <http://www.teara.govt.nz/en/prisons/page-1>, датум приступа 25.06.2014. год;

-Cohen, A. (2014), 05. фебруар 2014, *Yes, West Virginia, a private prison transfer is a terrible idea*, The Week; доступно на <http://theweek.com/article/index/255972/yes-west-virginia-a-private-prison-transfer-is-a-terrible-idea>, датум приступа 15.08.2014. год;

-Creamer, T. (2011), 27. октобар 2011, *SA cancels much-delayed private prisons tender, reviews PPP model*, Engineering News; доступно на <http://www.engineeringnews.co.za/article/sa-cancels-much-delayed-private-prisons-tender-reviews-ppp-model-2011-10-27>, датум приступа 02.07.2014. год;

-CREW (2014), 18. фебруар 2014, *Private Prisons: A Bastion of Secrecy*, The Citizens for Responsibility and Ethics in Washington - CREW; доступно на http://www.citizensforethics.org/page/-/PDFs/Reports/CREW_Private_Prisons_FOIA_secrecy_report_02_18_2014.pdf?nocdn=1, датум приступа 06.08.2014. год;

-Csapodi, P. (2008), *Public Private Partnerships in Hungary*, 1st International Scientist Conference - The Public Sector in the Contemporary State, oktober 2008, Bialystok, Poland, Economy and Management Faculty of Bialystok University; доступно на <http://www.asz.hu/presentations/2008-10-23/public-private-partnerships-in-hungary/t245.pdf>, датум приступа 07.07.2014. год;

D

-Dissel A. & Ellis S. (2002), *Reform and Stasis: Transformation in South African Prisons*, in *Ambitions réformatrices et inertie du social dans les prisons sud-africaines*, Critique Internationale No. 16; Johannesburg, Cape Town, South Africa, Centre for the Study of Violence and Reconciliation, доступно на <http://www.csvr.org.za/wits/papers/papadse.htm>, датум приступа 02.07.2014. год;

-Diaz, J. (2014), 06. август 2014, *A Private Prison Group Runs Texas' New Immigrant Detention Center*, Kut.org; доступно на <http://kut.org/post/private-prison-group-runs-texas-new-immigrant-detention-center>, датум приступа 15.08.2014. год;

-Dufresne, D. (2010), 28. мај 2010, *Private prisons: facts, data and future prospects*, Prison Valley Forums; доступно на <http://prisonvalley.arte.tv/en/forums/discussion/41/private-prisons-facts-data-and-future-prospects/>, датум приступа 04.07.2014. год;

-du Plessis, C. (2012), *How the private prisons were barred*, Pinelands, Cape Town, South Africa, The Criminal Justice Initiative of Open Society Foundation for South Africa; доступно на http://www.osf.org.za/wp/wp-content/uploads/2013/01/CJI-Occasional-paper-13_How-the-private-prisons-were-barred_Carien-du-Plessis.pdf, датум приступа 30.06.2014. год;

E

-EPSU (2008), 28. фебруар 2008, *Public Service Workers United Against Overcrowded Prisons*, European Federation of Public Service Unions; доступно на <http://www.epsu.org/a/3551>, датум приступа 01.08.2014. год;

-EUROFEDOP – European Federation of Public Service Employees (2010), 15. фебруар 2010, *Private Prisons in Europe - UK Leads The Way*, Brussels, EUROFEDOP; доступно на <http://eurofedop.org/spip.php?article377>, датум приступа 03.07.2014. год;

F

-Federal Bureau of Prisons Project (2005), *Evaluation of the Taft Demonstration Project: Performance of a Private-Sector Prison and the BOP*, Washington, Federal Bureau of Prisons; доступно на http://www.bop.gov/resources/research_projects/published_reports/pub_vs_priv/orelappin2005.pdf, датум приступа 13.07.2014. год;

-Find Law, sine anno, *Private Jails in the United States*; доступно на <http://civilrights.findlaw.com/other-constitutional-rights/private-jails-in-the-united-states.html>, датум приступа 28.07.2014. год;

-Fitts, C., A. (2006), *The Clinton Administration: Progressives for For-Profit Prisons*, Dillon Read & Co. Inc. and the Aristocracy of Stock Profits, Narco News; доступно на http://www.dunwalke.com/10_Clinton_Administration.htm, датум приступа 20.06.2014. год;

-Funding Universe, <http://www.fundinguniverse.com/company-histories/corrections-corporation-of-america-history/>, датум приступа 16.06.2014. год;

G

-Gaes, G. (2008), *Cost, Performance Studies Look at Prison Privatization*, National Institute of Justice Journal, No. 259, Washington, National Institute of Justice; доступно на <http://www.nij.gov/about/Pages/welcome.aspx>, датум приступа 13.07.2014. год;

-Genter, S., Hooks, G. & Mosher, C. (2013), 28. јануар 2013, *Prisons, Jobs and Privatization: The Impact of Prisons on Employment Growth in Rural U.S. Counties, 1997-2004*, Press Release: WSU researchers find prison privatization can impede local job growth, Washington State University; доступно на <http://cooley.libarts.wsu.edu/hooks/prisonPrivatizationGMH.html>, датум приступа 25.07.2014. год;

-Gentleman, A. (2011), 21. новембар 2011, *Life in a young offenders' institution*, The Guardian; доступно на <http://www.theguardian.com/society/2011/nov/21/young-offenders-institution-ashfield>, датум приступа 15.08.2014. год;

-Gomes, M. & Saconi A. (2013), 05. март 2013, *In the state of Minas Gerais, Brazil opens the*

- country's first private prison*, Black Women of Brazil; доступно на <http://blackwomenofbrazil.co/2013/03/05/in-the-state-of-minas-gerais-brazil-opens-the-countrys-first-private-prison/>, датум приступа 10.07.2014. год;
- Goodkind, N. (2013), 06. август 2013, *Top 5 Secrets of the Private Prison Industry*, The Daily Ticker, Yahoo Finance; доступно на <http://finance.yahoo.com/blogs/daily-ticker/top-5-secrets-private-prison-industry-163005314.html>, датум приступа 15.07.2014. год;
- Goyer, K., C. (2001), *Prison Privatisation in South Africa: Issues, Challenges and Opportunities*, Monograph 64, Institute for Security Studies; доступно на <http://www.issafrica.org/publications/monographs/monograph-64-prison-privatisation-in-south-africa-issues-challenges-and-opportunities-kc-goyer>, датум приступа 28.06.2014. год;
- Green et al (2011), *Privatisation of Prisons: Key Issues*, Catholic Prison Ministry; доступно на http://www.catholicprisonministry.org.au/uploads/1/4/0/0/14000651/privatisation_of_prisons_march_2014.pdf, датум приступа 28.07.2014. год;
- Grimwood, G., G. (2014), 03. фебруар 2014, *Prisons: The role of the private sector*, Commons Library Standard Note, Standard notes SN06811; доступно на <http://www.parliament.uk/business/publications/research/briefing-papers/SN06811/prisons-the-role-of-the-private-sector>, датум приступа 05.06.2014. год;
- Group 4 Securior, <http://www.g4s.com/>, датум приступа 16.06.2014. год;

Н

- Harding, R., W. (1992), *Private Prisons in Australia*, Trends and Issues in Crime and Criminal Justice, No 36, Canberra, Australia, Australian Institute of Criminology; доступно на <http://www.aic.gov.au/documents/3/F/1/%7B3F18DF23-E9A6-4183-A861-68C9CF84FE27%7Dti36.pdf>, датум приступа 21.06.2014. год;
- Harding R. W. (1997), *Private Prisons and Public Accountability*, New Jersey, Transaction Publishers; доступно на [http://books.google.rs/books?hl=en&lr=&id=RtAu3fji7ewC&oi=fnd&pg=PA1&dq=Harding,+R+\(1997\),+Private+prisons+and+public+accountability.&ots=uVs6U6rnYw&sig=nsqFViPMLD1mmrJcXb8EJ9Pq24&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](http://books.google.rs/books?hl=en&lr=&id=RtAu3fji7ewC&oi=fnd&pg=PA1&dq=Harding,+R+(1997),+Private+prisons+and+public+accountability.&ots=uVs6U6rnYw&sig=nsqFViPMLD1mmrJcXb8EJ9Pq24&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false), датум приступа 21.07.2014. год;
- Harding, R. W. (1998), *Private Prisons in Australia: The Second Phase*, Trends and Issues in Crime and Criminal Justice, No 84, Canberra, Australia, Australian Institute of Criminology; доступно на <http://www.aic.gov.au/documents/2/C/9/%7B2C9E101C-B20F-48C2-A20F-C6B7DA97D8B9%7Dti84.pdf>, датум приступа 28.07.2014. год;
- Harding, R. W. (2001), *Private Prisons*, pp. 265-346, Crime and Justice, Vol. 28, Chicago, The University of Chicago Press; доступно на http://is.muni.cz/el/1423/jaro2012/BSS453/um/Private_prisons_Harding.pdf, датум приступа 30.07.2014. год;
- HMP Oakwood, <http://www.hmpoakwood.co.uk/>, датум приступа 19.07.2014. год;
- HMP Peterborough, UK Ministry of Justice, <http://www.justice.gov.uk/contacts/prison->

[finder/peterborough](#), датум приступа 19.07.2014. год;

-Hopkins, R. (2013), 25. октобар 2013, *Mangaung prison is a private hell*, Mail & Guardian; доступно на <http://mg.co.za/article/2013-10-25-00-mangaung-prison-is-a-private-hell>, датум приступа 10.08.2014. год;

-Human Rights Advocates (2012), *Prison Privatization and Prison Labor: The Human Rights Implications*, Berkeley, CA, University of San Francisco School of Law's International Human Rights Clinic; доступно на <http://www.humanrightsadvocates.org/wp-content/uploads/2010/05/Prison-Privatization-and-Forced-Prison-Labor-2012.pdf>, датум приступа 10.07.2014. год;

I

-Inside Information – the Comprehensive Guide to Prisons and Related Services, http://www.insidetime.org/info-regimes2.asp?nameofprison=HMP_ADDIEWELL, датум приступа 19.07.2014. год;

J

-Jordan, L. (2012), 18. децембар 2012, *Brazil to Open First Public-Private Prison*, The Rio Times – News in English for Rio de Janeiro and Brazil; доступно на <http://riotimesonline.com/brazil-news/front-page/the-first-public-private-prison-in-brazil/#>, датум приступа 10.07.2014. год;

K

-Kavangah, J. (2014), 10. јануар 2014, *Private prisons really are cheaper for taxpayers*, Az Central; доступно на <http://www.azcentral.com/opinions/articles/20140111private-prisons-keep-money-taxpayers-pockets.html>, датум приступа 28.07.2014. год;

-Khalek, R. (2011), 21. јул 2011, *21st-Century Slaves: How Corporations Exploit Prison Labor*, Alter Net; доступно на <http://www.alternet.org/story/151732/21st-century-slaves%3A-how-corporations-exploit-prison-labor>, датум приступа 06.08.2014. год;

-Kimura, A. (2008), *The Development of PFI in the Prison Sector in Japan*, Correction Bureau - Ministry of Justice, 9-10th oct 2008, The 3rd Annual Meeting for PPP/PFI Promotion Between Japan and Korea; доступно на <http://www8.cao.go.jp/pfi/3rdJustice1.pdf>, датум приступа 08.07.2014. год;

-Kirkham, C. (2013), 22. октобар 2013, *Private Prison Empire Rises Despite Startling Record Of Juvenile Abuse*, Prisoners of Profit, The Huffington Post; доступно на <http://projects.huffingtonpost.com/prisoners-of-profit>, 13.08.2014. год;

-Kirchhoff, S. M. (2010), *Economic Impacts of Prison Growth*, Washington, Congressional Research Service; доступно на <http://fas.org/sgp/crs/misc/R41177.pdf>, датум приступа

24.07.2014. год;

L

-Lava J. & Solon S. (2013), 05. новембар 2013, *The Biggest, Baddest Prison Profiteer of Them All*, The Huffington Post; доступно на http://www.huffingtonpost.com/jesse-lava/the-biggest-baddest-priso_b_4219372.html, датум приступа 03.08.2014. год;

-Lavender, G. (2014), 09. јун 2014, *Shocking Photos From Inside Private Prison*, In These Times; доступно на http://inthesetimes.com/prison-complex/entry/16817/shocking_photos_from_inside_private_prison, датум приступа 15.08.2014. год;

-Lee, S. (2012), 20. јун 2012, *By the Numbers: The U.S.'s Growing For-Profit Detention Industry*, ProPublica; доступно на <http://www.propublica.org/article/by-the-numbers-the-u.s.-growing-for-profit-detention-industry>, датум приступа 03.08.2014. год;

-Leighton, P. (2014a), "A model prison for the next 50 years": *The hightech, public-private Shimane Asahi Rehabilitation Center*, Justice Policy Journal, Volume 11, Number 1 (Spring), San Francisco, CA, Center on Juvenile and Criminal Justice; доступно на http://www.cjci.org/uploads/cjci/documents/leighton_model_prisons_final_formatted.pdf, датум приступа 08.07.2014. год;

-Leighton, P. (2014b), 10. јун 2014, *Private Prisons in the US and Japan: Unleashing the profit Motive in Punishment and Rehabilitation*, Scribd; доступно на <http://www.scribd.com/doc/228899382/Private-Prisons-in-the-US-and-Japan-Unleashing-the-profit-Motive-in-Punishment-and-Rehabilitation>, датум приступа 25.07.2014. год;

-Locking in the Best Price, The Economist (2007), 25.01.2007; доступно на <http://www.economist.com/node/8599146>, датум приступа 09.07.2014. год;

M

-Mason, C. (2012), *Too Good to be True: Private Prisons in America*, Washigton, The Sentencing Project; доступно на http://sentencingproject.org/doc/publications/inc_Too_Good_to_be_True.pdf, датум приступа 18.07.2014. год;

-Mason, C. (2013), *International Growth Trends in Prison Privatization*, Washigton, The Sentencing Project; доступно на http://sentencingproject.org/doc/publications/inc_International%20Growth%20Trends%20in%20Prison%20Privatization.pdf, датум приступа 26.06.2014. год;

-McBeth, A. (2004), *Privatising Human Rights: What Happens to the State's Human Rights Duties When Services are Privatised?*, Melbourne Journal Of International Law, Vol. 5. No. 1, Melbourne, Australia, The University of Melbourne; доступно на <http://alc.law.unimelb.edu.au/files/dmfile/download/17a1.pdf>, датум приступа 11.08.2014. год;

-McDonald D., C. & Carlson K. (2005), *Contracting for Imprisonment in the Federal Prison System: Cost and Performance of the Privately Operated Taft Correctional Institution*, Cambridge, MA, Lexington, MA, Hadley, MA, Bethesda, MD, Chicago, IL, Abt Associates Inc; доступно на <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/211990.pdf>, датум приступа 13.07.2014. год;

-Moore, A. T. (1999), *Private Prisons: Quality Corrections at a Lower Cost*, Policy Study No. 240, Los Angeles, CA, Reason Public Policy Institute; доступно на <http://reason.org/files/d14ffa18290a9aeb969d1a6c1a9ff935.pdf>, датум приступа 21.07.2014. год;

N

-Naglo rastu profiti privatnih zatvora, upravitelji uvjeravaju investitore: "Broj prijestupnika će rasti", Advance – Online list za vanjsku politiku i ekonomiju (2013), 10.05.2013, Varaždin, Hrvatska, доступно на <http://www.advance.hr/vijesti/naglo-rastu-profiti-privatnih-zatvora-upravitelji-uvjeravaju-investitore-broj-prijestupnika-ce-rasti/>, датум приступа 13.07.2014. год;

-National Offender Management Service, <https://www.gov.uk/government/organisations/national-offender-management-service>, датум приступа 13.07.2014. год;

-News Australia (2014a), доступно на <http://www.news.com.au/national/photos-e6frfkp9-1225782931797?page=3>, датум приступа 15.08.2014. год;

-News Australia (2014b), доступно на <http://www.news.com.au/national/photos-e6frfkp9-1225782931797?page=6>, датум приступа 15.08.2014. год;

-Norton, E. (2012), 17. јул 2012, *Security without humanity*, Liberty; доступно на <https://www.liberty-human-rights.org.uk/news/latest-news/security-without-humanity>, датум приступа 11.03.2014. год;

-Nossal K., R. & Wood P. J. (2004), *The Raggedness of Prison Privatization: Australia, Britain, Canada, New Zealand and the United States Compared*, Paper prepared for the Prisons 2004 conference on Prisons and Penal Policy: International Perspectives City University London, 23-25 June 2004, Kingston, Ontario, Canada, Queen's University; доступно на http://post.queensu.ca/~nossalk/papers/nossal_wood_prisons_0604.pdf, датум приступа 12.07.2014. год;

P

-Panchamia, N. (2012), *Competition in Prisons*, London, Institute for Government; доступно на <http://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/Prisons%20briefing%20final.pdf>, датум приступа 30.07.2014. год;

-Pelaez, V. (2014), 31. март 2014, *The Prison Industry in the United States: Big Business or a New Form of Slavery?*, Global Research, Centre for Research on Globalization; доступно на

- <http://www.globalresearch.ca/the-prison-industry-in-the-united-states-big-business-or-a-new-form-of-slavery/8289>, датум приступа 06.06.2014. год;
- Penter, C. (2014), 14. април 2014, *The power of the corporate (private) prison industry*, The Stringer – Independent News; доступно на http://thestringer.com.au/the-power-of-the-corporate-private-prison-industry-and-why-australia-has-the-highest-proportion-of-private-prisons-in-the-world/#.U_Dj0MWSyz4, датум приступа 27.06.2014. год;
- Person D. (2014), 18. март 2014, *State contracts guarantee younger, healthier prisoners, who tend to be mostly minorities*, Halt private prison quotas: Column, USA Today; доступно на <http://www.usatoday.com/story/opinion/2014/03/18/private-prisons-holder-minorities-inmates-column/6580077/>, датум приступа 20.07.2014. год;
- Pevar S. (2014), 03. мај 2014, *Is CCA Guilty?*, ACLU Blog of Rights; доступно на <https://www.aclu.org/blog/prisoners-rights/cca-guilty>, датум приступа 09.08.2014. год;
- Pozen, D., E. (2003), *Managing a Correctional Marketplace: Prison Privatisation in The United States and The United Kingdom*, Journal of Law and Politics, Vol. 19, pp. 253-84, New York, Columbia Law School; доступно на http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=502962, датум приступа 02.06.2014. год;
- Price, B., E. & Morris, J., C. (2012), *Prison privatization: The Many Facets of a Controversial Industry*, Volume 1: The Environment of Private Prisons, pp. 1-239, Santa Barbara, California, ABC-CLIO, LLC; доступно на http://books.google.rs/books?id=zA9VB--EDUsC&pg=PR4&lpg=PR4&dq=price+morris+prison+privatisation+the+many+facets+california+2012&source=bl&ots=uTH5v4OX5E&sig=1PRDMV7aGZh9RLIZe3snqQO9Xcc&hl=sr&sa=X&ei=JjmOU9SwMOmb0wWhkIGwBQ&redir_esc=y#v=onepage&q=price%20morris%20prison%20privatisation%20the%20many%20facets%20california%202012&f=false, датум приступа 20.06.2014. год;
- Prison and Punishment Underviews*, The Progressive Review (2013); доступно на: <http://prorev.com/prison.htm>, датум приступа 17.06.2014. год;
- Prison SA*, The Economist (2003), 17.07.2003, Santiago; доступно на <http://www.economist.com/node/1929224>, датум приступа 10.07.2014. год;
- Prison Watch Public Association (2008), 21.07.2008, доступно на <http://www.azpenalreform.az/en/library/prisons/111-first-private-prison-in-japan.html>, датум приступа 08.07.2014. год;
- Private Corrections Working Group, sine anno, *Australia Hall of Shame*, Private Corrections Working Group; доступно на http://www.privateci.org/shame_aust.html, датум приступа 10.08.2014. год;
- Private Prisons for Profit: Locking Us Up for Big Bucks*, The Liberated Mind (2012); доступно на: <http://www.theliberatedmind.com/2012/10/private-prisons-for-profit-locking-us.html>, датум приступа: 18.07.2014. год;
- Private Prisons*, Politics, sine anno; доступно на <http://www.politics.co.uk/reference/private-prisons>, датум приступа 12.07.2014. год;
- PSIRU - The Public Services International Research Unit (2004), *Prison Privatisation Report*

International, No. 65, November 2004, London, England, University of Greenwich; доступно на <http://www.psir.org/justice/ppri65.htm>, датум приступа 27.07.2014. год;

Q

-Quinn, S. (1994), *Private prisons: A New Zealand Prison Officer's Perspective*, pp. 139-143, in *Private sector and community involvement in the criminal justice system: proceedings of a conference held 30 November – 2 - December 1992*, Wellington, New Zealand, Biles D. & Vernon J. eds., Canberra, Australian Institute of Criminology; доступно на http://aic.gov.au/media_library/publications/proceedings/23/quinn.pdf, датум приступа 30.07.2014. год;

-Queensland Ministry of Justice – Corrections Department, [http://www.correctiveservices.qld.gov.au/About_Us/The_Department/Custodial_Corrections/index.shtml#Prison Industries](http://www.correctiveservices.qld.gov.au/About_Us/The_Department/Custodial_Corrections/index.shtml#Prison_Industries), датум приступа 19.07.2014. године;

R

-Robbins, I. P. (2005), *Privatisation of Corrections: A Violation of U.S. Domestic Law, International Human Rights, and Good Sense*, in *Privatisation and Human Rights in the Age of Globalisation*, De Feyter, K. & Isa F. G. eds. Oxford, Intersentia; доступно на http://books.google.rs/books?id=YeGqVnUmvAC&pg=PA78&lpg=PA78&dq=Public+Services+International+Research+Unit,+%E2%80%9CPublic/Private+Pay+Differences.%E2%80%9D&source=bl&ots=RgObGn4ht0&sig=AITuqj0OofBZDDMD6q5axyCOq3A&hl=sr&sa=X&ei=WuvPU63BKebW0QWlqYGoBA&redir_esc=y#v=onepage&q=Public%20Services%20International%20Research%20Unit%2C%20%E2%80%9CPublic%2FPrivate%20Pay%20Differences.%E2%80%9D&f=false, датум приступа 24.07.2014. год;

S

-Sanders K. (2012), 05. јануар 2012, *Pay scales set for wardens but not rank-and-file prison workers*, PolitiFact Florida; доступно на [http://www.politifact.com/florida/promises/scott-ometer/promise/595/pay-competitive-market-based-salaries-for-correci/](http://www.politifact.com/florida/promises/scott-ometer/promise/595/pay-competitive-market-based-salaries-for-correc/), датум приступа 25.07.2014. год;

-Sanders II, R. E. C. (2014), 12. мај 2014, *Private Prisons Eat Our Humanity*, ACLU Blog of Rights; доступно на <https://www.aclu.org/blog/prisoners-rights/private-prisons-eat-our-humanity>, датум приступа 01.08.2014. год;

-Saskia, S. (2014), *Expulsions: Brutality and Comlexity in the Global Economy*, pp. 1-72, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, USA, The President and Fellows of Harvard College; доступно на <http://books.google.rs/books?id=dpSQAwAAQBAJ&pg=PA69&lpg=PA69&dq=first+private+p>

[rison+in+hungary&source=bl&ots=Fqay98ZtEZ&sig=9gWR1BXOFtXXL1lbsjvN9dzUR5g&hl=sr&sa=X&ei=g13FU--sDOrQ4QSNy4HwCQ&redir_esc=y#v=onepage&q=first%20private%20prison%20in%20hungary&f=false](http://www.bu.edu/bulletin/articles/2014/07/07/private-prisons-hungary), датум приступа 07.07.2014. год;

-SE Controls ventilation improves safety and saves energy at new prison; Building Talk (2013); доступно на http://www.buildingtalk.com/building-services-/ventilation-/se-controls-ventilation-improves-safety-and-saves-energy-at-new-prison/405922_article, датум приступа 15.08.2014. год;

-Sellers, M., P. (1993), *The History and Politics of Private Prisons: A Comparative Analysis*, pp. 1-35, Cranbury, New Jersey, Associated University Presses, Inc; доступно на http://books.google.rs/books?id=3KMTHjTDdtMC&pg=PP4&lpg=PP4&dq=the+history+and+politics+of+private+prisons+a+comparative+analysis&source=bl&ots=eFyFBpGu6q&sig=dk5FlfPFLCJ5dOwDxjoOfDC1aio&hl=sr&sa=X&ei=eDqOU-2xJaKM0AWt3YFQ&redir_esc=y#v=onepage&q=the%20history%20and%20politics%20of%20private%20prisons%20a%20comparative%20analysis&f=false, датум приступа 20.06.2014. год;

-Selman, D. & Leighton, P. (2010), *Punishment for Sale: Private Prisons, Big Business, and the Incarceration Binge*, pp. 1-46, Lanham, Maryland, Rowman & Littlefield Publishers, Inc; доступно на <http://www.thedivineconspiracy.org/Z5269C.pdf>, датум приступа 21.07.2014. год;

-Serco Custodial Services, <http://www.serco.com/markets/homeaffairs/custodial/>, датум приступа 05.07.2014. год;

-Serco Custodial Services Australia (2014); доступно на <http://www.serco.com/cr2011/regional-reviews/australasia-review/acacia-prison.htm>, датум приступа 15.08.2014. год;

-Shapiro D. (2011), *Banking on Bondage: Private Prisons and Mass Incarceration*, New York, American Civil Liberties Union; доступно на https://www.aclu.org/files/assets/bankingonbondage_20111102.pdf, датум присупа 02.06.2014. год;

-Sheedy, A. (2007), *Prison Labor in America as the Dubious Answer to Corporate Flight*, Texas Prison Labor Union, Texas Prisoners Network Support; доступно на <http://brokenchains.us/TPLU/commentary/prison-labor.html>, датум приступа 06.08.2014. год;

-Shimane Asahi Rehabilitation Program Center, <http://www.shimaneasahi-rpc.go.jp/english/index.html>, датум приступа 08.07.2014. год;

-Sigler, M. (2010), *Private Prisons, Public Functions, and the Meaning of Punishment*, Vol. 38. No. 1, Law Review 149, Tallahassee, Florida State University; дотупно на <http://diginole.lib.fsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1106&context=fsulr>, датум приступа 01.08.2014. год;

-Snyder, M. (2013), 11. март 2013, *Private Prisons: The More Americans They Put Behind Bars The More Money They Make*, The Economic Collapse Blog; доступно на <http://theeconomiccollapseblog.com/archives/private-prisons-the-more-americans-they-put->

[behind-bars-the-more-money-they-make](#), датум приступа 20.07.2014. год;

-Sodexo Justice Services, <http://uk.sodexo.com/uk/en/services/on-site/justice-services/default.aspx>, датум приступа 19.07.2014. год;

-Soloy, M. (2005), *Crime Fighters*, Washington, U.S. Bureau of Labor Statistic; доступно на <http://www.bls.gov/oes/2005/may/crime.pdf>, датум приступа 25.07.2014. год;

-Stroud, M. (2013), 21. јун 2013, '*Just Like Selling Hamburgers*': *30 Years Of Private Prisons In The U.S.*, The Forbes; доступно на <http://www.forbes.com/sites/mattstroud/2013/06/21/just-like-selling-hamburgers-30-years-of-private-prisons-in-the-u-s/>, датум приступа 03.08.2014. год;

-Stutchbury, M. (2011), 21. мај 2011, *Private prisons are best*, The Australian; доступно на <http://www.theaustralian.com.au/national-affairs/opinion/private-prisons-are-best/story-e6frgd0x-1226059946691?nk=5d28bbe230f471c14052d0bec93d28cf>, датум приступа 28.07.2014. год;

-Sutton C. (2014), 15. јул 2014, *Inside wife murderer Gerard Baden-Clay's life in prison ... 'arrogant and stony-faced' with his head in sci-fi novels*, Mail Online; доступно на <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2692484/EXCLUSIVE-Inside-wife-murderer-Gerard-Baden-Clays-life-prison-arrogant-stony-faced-head-sci-fi-novels.html>, датум приступа 15.08.2014. год;

T

-Tabarrok, A. & Logan C. (2003), *Changing the Guard: Private Prisons and the Control of Crime*, (Book Highlights by the Independent Institute), доступно на <http://www.independent.org/publications/books/summary.asp?id=20>, датум приступа 17.07.2014. год;

-Takei, C. (2014), 14. март 2014, *Today in Disgusting: Getting Rich by Locking Up Grandpa*, ACLU Blog of Rights; доступно на <https://www.aclu.org/blog/prisoners-rights/today-disgusting-getting-rich-locking-grandpa>, датум приступа 03.08.2014. год;

-Tanner W. (2013), *The Case for Private Prisons*, Reform Ideas No 2; доступно на http://www.reform.co.uk/resources/0000/0635/Reform_Ideas_No_2_-_The_case_for_private_prisons.pdf, датум приступа 03.06.2014. год;

-Teamster Power (2013), 17. мај 2013, *Corporations using prison labor to grab even more cash*, Teamster Nation Blog; доступно на <http://teamsternation.blogspot.com/2013/05/corporations-using-prison-labor-to-grab.html>, датум приступа 06.08.2014. год;

-The American Civil Liberties Union (2010), 16. новембар 2010, *ACLU And Southern Poverty Law Center File Federal Lawsuit Challenging Inhumane Conditions At For-Profit Youth Prison*, Jackson, Mississippi, ACLU; доступно на <https://www.aclu.org/prisoners-rights-racial-justice/aclu-and-southern-poverty-law-center-file-federal-lawsuit>, датум приступа 10.08.2014. год;

-The Corrections Corporation of America, <http://cca.com/>, датум приступа 15.06.2014. год;

- The Correction's Documentary Project, sine anno, *Private Prisons are back*; доступно на http://www.correctionsproject.com/index_corrections.html, датум приступа 08.06.2014. год;
- The Drug Policy Alliance, sine anno, *A Brief History of the Drug War*, The Drug Policy Alliance; доступно на <http://www.drugpolicy.org/new-solutions-drug-policy/brief-history-drug-war>, датум приступа 05.08.2014. год;
- The GEO Group, Inc, <http://www.geogroup.com/index>, датум приступа 15.06.2014. год;
- The GEO Group Australia, <http://www.geogroup.com.au/locations.html>, датум приступа 19.07.2014. год;
- Tocqueville Institute (2007), 06. април 2007, *Rapport sur les prisons privées*, Brussels Think Tank, Tocqueville Institute; доступно на <http://www.brusselsthinktank.org/documents-interestants/rapport-sur-les-prisons-privées.html>, датум приступа 28.07.2014. год;
- Trivedi, A. (2013), *How the American Privatized Prison Is Spreading Overseas*, Time; доступно на <http://world.time.com/2013/08/23/crime-pays-at-least-if-youre-a-private-prison-operator/>, датум приступа 21.06.2014. год;

U

- UK Inspectorates of Department of Justice, https://www.justiceinspectorates.gov.uk/hmiprison/about-hmi-prisons/#.U_ESQMWSyz5, датум приступа 13.07.2014. год;
- UK Ministry of Justice – Corrections Department, <https://www.justice.gov.uk/about/hmps/contracted-out>, датум приступа 13.07. 2014. год;
- UN, Beijing Rules (1985); доступно на <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r033.htm>, датум приступа 13.08.2014. год;
- UN, Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment (1988); доступно на <http://www.un.org/documents/ga/res/43/a43r173.htm>, датум приступа 11.08.2014. год;
- UN, Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (1984); доступно на <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx>, датум приступа 11.08.2014. год;
- UN, Convention on the Rights of the Child (1989); доступно на <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>, датум приступа 13.08.2014. год;
- UN, Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (1975); доступно на <http://www.un-documents.net/a30r3452.htm>, датум приступа 11.08.2014. год;
- UN, Maastricht Guidelines (1997); доступно на <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/Maastrichtguidelines.html>, датум приступа 11.08.2014. год;
- UN, Principles of Medical Ethics relevant to the Role of Health Personnel, particularly

Physicians, in the Protection of Prisoners and Detainees against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (1982); доступно на <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/MedicalEthics.aspx>, датум приступа 11.08.2014. год;

-UN, Refugee Convention (1951); доступно на <http://www.unhcr.org/pages/49da0e466.html>, датум приступа 12.08.2014. год;

-UN, Riyadh Guidelines (1990); доступно на <http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r112.htm>, датум приступа 13.08.2014. год;

-UN, Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty (1990); доступно на <http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r113.htm>, датум приступа 13.08.2014. год;

-UN, Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (1955); доступно на https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UN_Standard_Minimum_Rules_for_the_Treatment_of_Prisoners.pdf, датум приступа 11.08.2014. год;

-UN, The International Covenant on Civil and Political Rights (1966); доступно на <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>, датум приступа 11.08.2014. год;

-UN, The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966); доступно на <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/cescr.aspx>, датум приступа 11.08.2014. год;

-UN, Tokyo Rules (1990); доступно на https://www.unodc.org/pdf/compendium/compendium_2006_part_01_03.pdf, датум приступа 13.08.2014. год;

-UN, Universal Declaration of Human Rights (1948); доступно на <http://www.un.org/en/documents/udhr/>, датум приступа 11.10.2014. год;

-United States General Accounting Office (1996), *Private and Public Prisons: Studies Comparing Operational Costs and/or Quality of Service*, Report to the Subcommittee on Crime, Committee on the Judiciary, House of Representatives, GAO/GGD-96-158, Washington, United States General Accounting Office; доступно на <http://www.gao.gov/archive/1996/gg96158.pdf>, датум приступа 01.08.2014. год;

V

-Victoria Ministry of Justice – Corrections Department, <http://www.corrections.vic.gov.au/home/prison/>, датум приступа 19.07.2014. год;

-Volokh S. (2014), 25. фебруар 2014, *Are private prisons better or worse than public prisons?*, The Washington Post; доступно на <http://www.washingtonpost.com/news/volokh-conspiracy/wp/2014/02/25/are-private-prisons-better-or-worse-than-public-prisons/>, датум приступа 01.08.2014. год;

W

- Wagner, P. & Sakala L. (2014), 12. март 2014, *Mass Incarceration: The Whole Pie - A Prison Policy Initiative briefing*, Prison Policy Initiative; доступно на <http://www.prisonpolicy.org/reports/pie.html>, датум приступа 13.08.2014. год;
- Ward K. et al (2013), *Incarceration Within American and Nordic Prisons: Comparison of National and International Policies*, ENGAGE – The International Journal of Research and Practice on Student Engagement, Clemson, South Carolina, National Dropout Prevention Center, Clemson University; доступно на <http://www.dropoutprevention.org/engage/incarceration-within-american-and-nordic-prisons/>, датум приступа 15.07.2014. год;
- Warnecke C. (2007), *Profits in the Penal System: Germany experiments with privatizing prisons*, The Atlantic Times, May 2007; доступно на http://www.atlantic-times.com/archive_detail.php?recordID=876, датум приступа 05.07.2014. год;
- Weinberg, H. (2014), 15. април 2014, *Congratulations! The Taxes You Just Paid Might Be On Their Way to a Private Prison*, The Common Dreams; доступно на <http://www.commondreams.org/views/2014/04/15/congratulations-taxes-you-just-paid-might-be-their-way-private-prison>, датум приступа 03.08.2014. год;
- Who, what, where and why*, The Economist (2014), 13. март 2014, The Economist, Minneapolis; доступно на <http://www.economist.com/blogs/democracyinamerica/2014/03/americas-prison-population>, датум приступа 13.08.2014. год;

Y

- Young, P. (1997), *The Prison Cell: The Start Of A Better Approach To Prison Management*, London, The Adam Smith Institute, Imediacopy Limited; доступно на <http://www.adamsmith.org/wp-content/uploads/prisoncell.pdf>, датум приступа 22.07.2014. год;

Z

- Ziemele, I. (2009), *Human Rights Violations by Private Persons and Entities: The Case-Law of International Human Rights Courts and Monitoring Bodies*, EUI Working Papers, Florence, Academy of European Law, European University Institute; доступно на http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/11409/AEL_2009_08.pdf?sequence=1, датум приступа 11.08.2014. год.